

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Laura Oblak

Značilnosti zlorab otrok na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju

Magistrsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Laura Oblak

Značilnosti zlorab otrok na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju

Magistrsko delo

Mentorica:

izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Študijski program:

Socialno delo z družino

Ljubljana, 2018

ZAHVALA

- *Hvala mentorici, izr. prof. dr. Vesni Leskošek, za potrpežljivost in vse nasvete pri pisanju magistrske naloge.*
- *Hvala vsem zaposlenim na šolah s prilagojenim programom in centrih za socialno delo za vse opravljene intervjuje, hvala vam za vaš čas, ki ste si ga vzele med delom, in hvala za deljenje vaših izkušenj.*
- *Hvala staršema, Saši in Robiju, ter sestri Tanji, da ste verjeli vame, mi vlivali samozavest in me podpirali skozi vse življenje.*
 - *Hvala Roku, ki nikoli ni obupal nad mano.*

IZJAVA O AVTORSTVU

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **LAURA OBLAK**, študent/-ka prvostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06100113, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

»Značilnosti zlorab otrok na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 15.03.2018

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu.

V Ljubljani, 15.03.2018

Podpis avtorja/-ice:

Povzetek:

V magistrski nalogi sem se osredotočila na nasilje, ki ga doživljajo otroci, ki obiskujejo šole s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju. Raziskati želim, kolikšen je obseg problema nasilja, ki ga doživljajo otroci s posebnimi potrebami, kako na šolah prepoznavajo nasilje nad otroki, ki imajo diagnosticirano motnjo avtističnega spektra, in kako z njimi delajo svetovalni delavci na šolah ter strokovni delavci na centrih za socialno delo, zanima pa me tudi, kako se svetovalni delavci na šolah s prilagojenim programom in socialni delavci na centrih za socialno delo soočajo s svojimi čustvi in kje se počutijo močne, kje pa čutijo primanjkljaje. Prav tako me zanima potek dela s povzročitelji nasilja na centrih za socialno delo. V teoretičnem poglavju sem opredelila vrste nasilja ter njihove karakteristike, opisala sem potek dela socialnih delavcev pri delu s povzročitelji nasilja in opozorila na posledice nasilja nad otroki. Raziskala sem tudi področje avtizma in predstavila njegove značilnosti. Pisala sem tudi o sorojencih otrok s posebnimi potrebami in raziskala njihovo vlogo v družinskem življenju. Osredotočila sem se na zakonske podlage za ukrepanje v primerih nasilja v šolah in raziskala vlogo šole pri odkrivanju in preprečevanju nasilja. V drugem delu naloge sem zapisala metodologijo, analizirala intervjuje in predstavila ugotovljene rezultate, ki so pokazali, da večina svetovalnih delavk za nasilje nad otroki izve prek poročanja razredničarke, pri svojem delu pa se večina svetovnih delavk poslužuje neverbalnih tehnik, kot so lutke in različni slikovni pripomočki. Pri delu z avtisti je zelo pomembno tudi verbalno izražanje. Otrokom je določene stvari treba večkrat ponoviti, izogibati se je treba prispodobam in stvari dodatno pojasnjevati. Zanimivo je tudi dejstvo, da se nobena šola na Savinjsko-Šaleškem območju ne poslužuje supervizije, si je pa večina svetovalnih delavk želi oziroma jo že načrtuje za prihodnje šolsko leto. Socialne delavke na centrih za socialno delo so izpostavile, da so otroci s posebnimi potrebami največkrat žrtve fizičnega in psihičnega nasilja ter tudi zanemarjanja. Raziskava je pokazala, da nasilje v družini na Savinjsko-Šaleškem območju narašča.

Ključne besede:

otroci s posebnimi potrebami, avtizem, šole s prilagojenim programom, nasilje nad otroki, delo s povzročitelji nasilja, delo z družino, vloga šole, socialno delo.

Title: Characteristics of child abuse in schools with special education on Savinjsko-Šaleška area

Abstract: In my master thesis, I focused on violence experienced by children attending schools with special education on Savinjsko - Šaleška area. I want to explore the extent of the problem of violence experienced by children with special needs, how in schools recognize violence on children who have diagnosed disorders of the autism spectrum and how with them work counselors at schools and how social workers at social work centers, I am also interested in how counselors in schools with special education and social workers at social work centers are confronted with their feelings and where they feel strong and where they feel the shortcomings. I am also interested in the course of work with the perpetrators of violence in the centers for social work. In the theoretical chapter, I defined types of violence and their characteristics, I described how social workers work with the perpetrators of violence and warned of the consequences of violence against children. I explored the field of autism and presented its features and I

wrote about the brothers and sisters of children with special needs, and explored their role in family life. I focused on legal bases for action in cases of school violence and explored the role of the school in detecting and preventing violence. In the second part of the assignment I wrote the methodology, analyzed the interviews and presented the results which showed that most of the counselors found out for violence against children through the reporting of class teacher in school, and most of them use non-verbal techniques such as puppets and various imaging devices . Verbal expression is also very important in working with autism. You have to repeat certain things several times, avoiding comparisons and clarifying things further. It is also interesting to note that no schools in the Savinjsko-Šaleška area do not use supervision, but most social workers want or plan for it for the next school year. Social workers at social work centers pointed out that children with special needs are mostly victims of physical and psychological violence, as well as neglect. The survey showed that domestic violence in the Savinjsko-Šaleški region is increasing.

Descriptors: children with special needs, autism, schools with special education, violence against children, work with the perpetrators of violence, working with family, role of the school, social work.

Kazalo

1.	TEORETIČNI DEL.....	1
1.1.	NASILJE V DRUŽINI.....	1
1.1.1.	Vrste nasilja.....	2
1.2.	POSLEDICE NASILJA PRI OTROKU	7
1.2.1.	Izražanje čustev	8
1.3.	DELO S POVZROČITELJEM/-ICO NASILJA.....	8
1.4.	POMOČ OTROKU, KI DOŽIVLJA NASILJE.....	11
1.5.	VLOGA ŠOLE PRI ODKRIVANJU IN PREPREČEVANJU NASILJA.....	13
1.6.	ZAKONSKE PODLAGE ZA UKREPANJE V PRIMERIH NASILJA V ŠOLAH	16
1.7.	OTROCI Z AVTIZMOM.....	18
1.8.	SOROJENCI OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	20
1.9.	DELO Z DRUŽINO, KI IMA OTROKA S POSEBNIMI POTREBAMI	21
1.10.	SOCIALNO DELO Z OTROKOM, KI JE ŽRTEV ZLORAB	23
2.	PROBLEM.....	26
3.	METODOLOGIJA.....	28
3.1.	Vrsta raziskave	28
3.2.	Merski instrumenti in viri podatkov	28
3.3.	Populacija in vzorčenje	29
3.4.	Zbiranje podatkov	29
3.5.	Obdelava in analiza podatkov	29
4.	REZULTATI IN RAZPRAVA	31
4.1.	REZULTATI INTERVJUJEV, OPRAVLJENIH NA OSNOVNIH ŠOLAH S PRILAGOJENIM PROGRAMOM NA SAVINJSKO-ŠALEŠKEM OBMOČJU.....	31
4.1.1.	Odkrivanje nasilja	31
4.1.2.	Prvi pogovor z otrokom.....	31
4.1.3.	Posebnosti dela z otrokom z avtizmom.....	32
4.1.4.	Pripovedovanje otrok o nasilju.....	33
4.1.5.	Metode socialnega dela	33
4.1.6.	Uporaba neverbalnih tehnik pri delu	34
4.1.7.	Najpogostejše vrste in pogostost nasilja.....	34
4.1.8.	Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom	35
4.1.9.	Institucionalno nasilje nad otrokom	35
4.1.10.	Namestitev otoka z avtizmom v krizni center	35
4.1.11.	Sodelovanje s centrom za socialno delo.....	36

4.1.12.	Individualno reševanje problemov	37
4.1.13.	Soočanje s čustvi	37
4.1.14.	Vključenost v supervizijo.....	38
4.2.	REZULTATI INTERVJUJEV, OPRAVLJENIH NA OSNOVNIH ŠOLAH S PRILAGOJENIM PROGRAMOM NA SAVINJSKO-ŠALEŠKEM OBMOČJU.....	38
4.2.1.	Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami	38
4.2.2.	Spolne zlorabe	39
4.2.3.	Število primerov nasilja v zadnjem letu in primerjava s prejšnjimi petimi leti...	39
4.2.4.	Zaščita otroka	39
4.2.5.	Sodelovanje z osnovnimi šolami.....	40
4.2.6.	Sodelovanje s policijo	41
4.2.7.	Prva naloga pri zaščiti otroka	41
4.2.8.	Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem	42
4.2.9.	Posebnosti dela pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki	43
4.2.10.	Nasilje nad otrokom s strani starša.....	43
4.2.11.	Odvzem roditeljske pravice.....	44
4.2.12.	Delo s storilci	44
4.2.13.	Časovno spremljanje družin	45
4.2.14.	Čustva.....	45
4.2.15.	Kompetentnost	46
4.3.	ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	46
5.	RAZPRAVA	48
6.	SKLEPI	53
7.	PREDLOGI	56
8.	LITERATURA.....	59
9.	PRILOGE	63
9.2.	Vprašalnika za zaposlene na centrih za socialno delo in za zaposlene na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju.....	63
9.3.	Odprto kodiranje vprašalnikov A (zaposleni na osnovnih šolah)	65
9.4.	Osno kodiranje vprašalnikov A (zaposleni na osnovnih šolah)	77
9.5.	Odprto kodiranje vprašalnikov B (zaposleni na centrih za socialno delo)	87
9.6.	Osno kodiranje vprašalnikov B (zaposleni na centrih za socialno delo).....	100

Kazalo tabel

Graf 3.1: Spol	30
Graf 3.2: Izobrazba intervjuvank.....	30
Graf 3.3: Starost intervjuvank	30
Tabela 8.1: Odkrivanje nasilja.....	65
Tabela 8.2: Prvi pogovor z otrokom.....	65
Tabela 8.3: Posebnosti dela z otrokom z avtizmom	67
Tabela 8.4: Pripovedovanje otrok o nasilju	67
Tabela 8.5: Metode socialnega dela	69
Tabela 8.6: Uporaba neverbalnih tehnik pri delu	70
Tabela 8.7: Najpogostejše vrste in pogostost nasilja.....	71
Tabela 8.8: Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom	72
Tabela 8.9: Insitucionalno nasilje nad otrokom.....	72
Tabela 8.10: Namestitev otroka z avtizmom v krizni center	73
Tabela 8.11: Sodelovanje s cenrom za socialno delo	73
Tabela 8.12: Individualno reševanje problemov	74
Tabela 8.13: Soočanje s čustvi	75
Tabela 8.14: Vključenost v supervizijo	76
Tabela 8.15: Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami.....	87
Tabela 8.16: Spolne zlorabe	87
Tabela 8.17: Število primerov nasilja v zadnjem letu in primerjava s prejšnjimi petimi leti	88
Tabela 8.18: Zaščita otroka	88
Tabela 8.19: Sodelovanje z osnovnimi šolami	90
Tabela 8.20: Sodelovanje s policijo.....	91
Tabela 8.21: Prva naloga pri zaščiti otroka	91
Tabela 8.22: Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem	92
Tabela 8.23: Posebnosti pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki.....	93
Tabela 8.24: Nasilje nad otrokom s strani starša	94
Tabela 8.25: Odvzem roditeljske pravice	95
Tabela 8.26: Delo s storilci.....	96
Tabela 8.27: Časovno spremljanje družin	97
Tabela 8.28: Čustva	98
Tabela 8.29: Kompetentnost.....	99

UVOD

Z ratifikacijo Konvencije o otrokovih pravicah je Slovenija razvila sistem institucionalne in pravne zaščite otrokovih pravic. S tem se je država zavezala, da bo z ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroke ščitila pred kakršnimikoli oblikami telesnega ali duševnega nasilja, zanemarjanja, poškodb ali zlorab. Pomembna prelomnica pri urejanju področja nasilja nad otroki je tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki izhaja iz izhodišča, da je nasilje v družini psihološko-socialno stanje, v katerem ena oseba zlorablja moč nad drugo osebo in enakovredno obravnava vse vrste nasilja. Zakon nalaga dolžnost prijavljanja nasilja vsem organom in organizacijam ter določa izvajanje vseh potrebnih ukrepov za zaščito otrok, poleg tega pa zagotavlja strokovno obravnavo žrtev in povzročiteljev nasilja (Lešnik Mugnaioni 2014 v Veselič, Horvat, Plaz 2014: 102–103).

Juul (2010: 28) zapiše, da si starši otrok z osebno izkušnjo avtizma zastavljajo nešteto vprašanj, kaj so spregledali, kje so ga polomili, očitajo si nepazljivost in imajo močan občutek krivde. Ta občutek krivde poskušajo kompenzirati tako, da poskušajo otroku dati vse, lahko pa se zgodi, da gredo preko svojih meja in s tem zanemarijo lastne potrebe ter potrebe drugih družinskih članov, kar povzroči slabšanje kakovosti življenja vseh družinskih članov. Otrok z motnjo se lahko prelevi v grešnega kozla, ki prevzame krivdo za nesrečno življenje vseh v družini.

V teoretičnem delu se bom osredotočila na značilnosti zlorab, ki se pojavljajo v družinah, in jih opisala. Raziskala bom tudi posledice nasilja v družini in izražanje čustev pri otrocih, pri tem pa bom pozorna tudi na čustva otrok avtistov, ki čustva doživljajo malce drugače. Pregledala bom zakonske podlage za ukrepanje v primerih nasilja v šoli in raziskala njeno vlogo pri odkrivanju in preprečevanju nasilja. Del naloge se bo nanašal na otroke z avtizmom in njihove značilnosti, ki jih je treba nujno upoštevati s strani vseh oseb, ki imajo z njimi stik. V zadnjem delu se bom posvetila socialnemu delu z otrokom, ki je žrtev nasilja, in načinu dela z družino, v kateri je prišlo do nasilja.

Podatke za empirični del bom pridobila od socialnih delavk na centrih za socialno delo in od svetovalnih delavk na osnovnih šolah s prilagojenim programom. Raziskovala bom značilnosti in pogostost zlorab na Savinjsko-Šaleškem območju, osredotočila se

bom na otroke z avtizmom in preverila načine dela z njimi ter najuspešnejše metode dela.

1. TEORETIČNI DEL

1.1. NASILJE V DRUŽINI

Oprelitev določenega ravnanja kot nasilje je pogosto odvisna od subjektivne predstave posamezne osebe o primernosti določenih medsebojnih odnosov, kar izhaja iz vrednot posameznika in subjektivne predstave vlog družinskih članov. Dejstvo je, da nasilje v družini obsega precej različne oblike in različno intenzivna ravnanja, ki imajo različne posledice. Dojemanja glede zlorabe otroka se razlikujejo tudi na področju vzgoje, saj si vzgojne metode lahko posameznik interpretira po svoje. Tako bo nekdo klofuto otroka označil kot neprimerno in škodljivo dejanje za otroka ter dejanje označil za nasilno, drugi pa bo dejanje dojel kot vzgojno metodo z upoštevanjem postavljenih meja, ki bo otroku omogočila zdrav razvoj. Zaradi različnih interpretacij nasilja je zato pomembno, da delovanje države (centrov za socialno delo, policije, sodišč in drugih) ni prepuščeno subjektivni opredelitvi določenega ravnanja kot nasilja posameznih delavcev, ki delujejo na področju nasilja, ampak je prioriteta države, da s pravnimi pravili in definicijami preseže subjektivne ocene in zagotovi enakost vseh pred zakonom in enake stopnje pravne varnosti. Leta 2008 je bil zato sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), ki je opredelil nasilje v družini in njegove oblike. Na podlagi tega zakona se strokovni delavci odločajo, ali gre v posameznih primerih za dejanje nasilja ali ne (Filipčič, Klemenčič 2011: 11–12).

Kadar obravnavamo nasilje nad otroki, nikoli ne gre zgolj za eno obliko nasilja. Če se pojavi telesno nasilje, je vedno prisotno tudi duševno, ki pa pusti najhujše posledice. Duševno nasilje je zelo težko prepoznati, saj ne puša vidnih sledi na telesu, posledice duševnega nasilja pa otrok utrpí tudi takrat, ko se duševno nasilje ne izvaja neposredno nad njim (Duh 2015: 60).

V Sloveniji je avtizem precej pogostejši, kot si večina ljudi predstavlja. Še vedno ni znano, kaj je glavni razlog za pojav avtizma, obstajajo pa raziskave, ki ocenjujejo, da ima eno izmed motenj avtističnega spektra (MAS) 1,1 % ljudi. V Sloveniji naj bi bilo tako približno 200.000 ljudi z motnjo avtističnega spektra, vsako leto pa se rodi med 180 in 200 otrok z avtizmom (<http://www.avtizem.net/kaj-je-avtizem>).

Erika Hvala (2008, v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 17–19) opredeli nasilje v družini kot širok pojem in problematiko, o kateri se zelo malo govori, saj družina ostaja intimna sfera

posameznikov, in kot problematiko, s katero se srečujejo skoraj vsi in ne zgolj tisti, ki neposredno delajo z ljudmi in otroki. Gre za poskus prevlade ter izkoriščanje duševne in telesne premoči nad šibkejšimi, hkrati pa je nasilje v družini zelo dobro varovana skrivnost, saj se otroci naučijo, da o njej ne smejo govoriti. Nasilje v družini ostaja tabu tema in predmet govoric, ki pa so običajno utemeljene. Lahko se zgodi, da otroci, ki so bili deležni nasilja v družini, ne kažejo prizadetosti, kar pa še ne pomeni, da nasilje ne vpliva na njihov osebni razvoj. Tukaj se srečamo z vprašanjem, kaj je tisto, kar pomaga otrokom zgraditi obrambni ščit, kaj so njihovi varovalni dejavniki. Varovalni dejavniki na otroka delujejo pozitivno in preprečujejo neugodne posledice slabih izkušenj, lahko so v otroku (temperament, socialna spretnost) ali v okolju (šolska uspešnost, dober čustven odnos z vsaj eno osebo v družini). Šola lahko ima na tem področju pomembno vlogo, saj lahko širi varovalne dejavnike na področju pozitivnih šolskih izkušenj, z dobrimi odnosi z učitelji, predvsem pa je pomembno, da se otrok počuti sprejetega v skupino vrstnikov. Ker otrok v šoli preživi veliko svojega časa, ima šola tako zelo veliko možnost za prepoznavanje telesnega ali duševnega nasilja, predvsem učitelji lahko pri otroku opazijo neobičajno vedenje, zato je pomembno, da so ti pri delu z otrokom razumevajoči in pozorni, da mu dajejo čustveno oporo.

Muršič (2008: 15) opozarja na dejstvo, da opredelitev vedenja kot nasilnega ni samoumevna, saj vedenje postane nasilno šele znotraj kulturnega in družbenega konteksta. Iskanje definicije besede nasilje je torej vrednostno-normativni in včasih celo politični proces, kjer osebe v skladu s svojimi vrednotami in normami določijo, kaj nasilje je in kaj ne.

1.1.1. Vrste nasilja

- **Telesno nasilje**

Vsaka oblika telesnega kaznovanja se opredeli kot telesno nasilje nad otrokom, čeprav ne pušča vidnih posledic na telesu, saj je vsako nasilje neopravičljivo in pusti posledice na otrokovi duševnosti (<http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html>).

»Pri definiranju fizične zlorabe naletimo na številne različne definicije, ki opisujejo mnoge različne oblike vedenja: od tistih z jasno možnostjo za povzročanje telesne škode in poškodbe otrokom do tistih, pri katerih je možnost poškodb manj jasna in opredeljiva, na primer potiskanje, prijemanje in udarjanje, kot so klofuta, »šeškanje« ipd. (Haugaard 2006 v Domiter Protner 2014: 14–15)«.

V primežu telesnega nasilja lahko pri otrocih opazimo modrice, katerih izvor ni »padec po stopnicah« in bi jih moral proučiti zdravnik. V nasprotnem primeru pa pri duševnem nasilju ni vidnih znakov, ki bi namigovali na zlorabo otroka. V tem primeru moramo biti pozorni na vedenje otroka, saj so otroci, ki so žrtve duševne zlorabe, pogosto zelo zadržani in umaknjeni vase, lahko pa se zgodi tudi, da so nasilni do vrstnikov in drugih ljudi. Pogovorom o nasilju se izogibajo, saj so prepričani, da so za nasilje krivi sami in da si to celo zaslužijo (<http://csd-ptuj.si/ng/sl/Nasilje>).

- **Spolno nasilje**

Spolna zloraba pomeni dejanje, ki obsega otipavanje otrokovih spolnih organov, siljenje otroka, da se dotika spolnih organov odrasle osebe oziroma svojih spolnih organov, samozadovoljevanje pred otrokom, gledanje pornografskih slik oziroma filmov, navzočnost otroka pri spolnem odnosu odrasle osebe, posilstvo in otroška prostitucija (Frei 1996: 12–13).

Pri delu je pomembno, da otroku zagotovimo varnost pred nadaljnjo zlorabo in pred pritiski storilca, zato moramo razumeti mehanizme spolne zlorabe ter potek in faze pri spolni zlorabi. Prav tako moramo posebno pozornost posvečati tudi zlorabam zunaj družine, saj tak dogodek vpliva na funkcioniranje družine. V teh primerih bi bilo treba raziskati sum, ali je zaradi istega storilca ogrožen še kakšen otrok. Čeprav se na področju spolnih zlorab otrok spoprijemamo s številnimi težavami, pa ne bi smelo biti nobenega dvoma o tem, da je treba sum ogroženosti sporočiti naprej. Postopki prijavljanja bi morali biti jasni vsem in odločitev prijave ne bi smela biti stvar posameznika in njegove ocene, neprijavljanje ogroženosti pa bi moralo biti sankcionirano. Pomembno je tudi izobraževanje učiteljev in vzgojiteljev ter vseh, ki so v stiku z otroki (ti bi se morali zavedati posledic v primeru neprijave), usposabljanje teh kadrov pa bi moralo potekati v dveh smereh. Prva je poglobljanje in izpopolnjevanje strokovnega znanja, druga pa skupno izobraževanje v smislu iskanja skupnih rešitev za izboljšanje pomoči žrtvam zlorab (Ribičič in Šraj 2008 v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 45–47).

- **Duševno nasilje**

Duševno nasilje v otroku vzbuja občutke neljubljenosti in nezaželenosti, poteka na besedni in/ali nebesedni ravni, otroka pa prestraši, poniža in razvrednoti. Gre torej za zlorabo moči ene ali več oseb nad otrokom, kar tudi negativno vpliva na otrokovo samopodobo in samozaupanje, hkrati pa se poruši otrokov občutek varnosti. Duševno nasilje obsega grožnje, ustrahovanje, žaljenje, poniževanje, kritiziranje otroka, lahko pa oseba nad otrokom povzroča

tudi namerno ali nenamerno duševno nasilje, ko zanika otrokove duševne in telesne potrebe, postavlja nerealna pričakovanja do otroka, otroka izkorišča za zadovoljevanje svojih čustvenih potreb, ga sili v prevzemanje vloge odraslega, ščuva proti drugemu staršu in povzroča nasilje nad drugo osebo vpričo njega (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Sušnik 2015: 22–24).

»Za starše, ki izvajajo (duševno) nasilje nad otrokom, je značilno, da otroku pripisujejo negativne lastnosti. Raziskava je pokazala, da ti starši ne pričakujejo, da bi lahko veliko prispevali k otrokovi vzgoji, in da otrokovo neprimerno vedenje pripisujejo nagajanju. Pripisovanje negativnih lastnosti otroku je značilno za starše otrok, ki so diagnosticirani kot otroci z motnjami vedenja. Ti starši po navadi vidijo vzrok težav v otrokovem (namerno) slabem vedenju, in ne v lastnem starševskem vedenju. Zato se tudi ne poskušajo dejansko lotiti težav (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 105)«.

- **Ekonomsko nasilje**

Otrok lahko doživlja ekonomsko nasilje na več načinov in zajema različne oblike zlorabe moči s pomočjo sredstev za preživetje. Pod ekonomsko nasilje se vključuje tudi uporaba otrok za delo in izkoriščanje njihovega dohodka, pogosta oblika ekonomskega nasilja nad otrokom pa je tudi neplačevanje preživnine, kar spada med kazniva dejanja. Ekonomsko nasilje lahko otrok doživlja tudi prek vrstnikov ali sorojencev, ko mu ti na primer odvzamejo žepnino oziroma skrivajo in uničujejo stvari (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Sušnik 2015: 31).

- **Zanemarjanje**

Kadar starši, skrbniki oziroma osebe, ki skrbijo za otroka, opuščajo to skrb, ki mora biti v skladu z otrokovo starostjo, razvojem in individualnim značilnostim, se to šteje za zanemarjanje, ki se kaže kot ne-zadovoljevanje osnovnih otrokovih potreb. Zaradi neprimerne telesne nege, obleke, nezadovoljive prehrane, pomanjkanja nadzor ali dnevnih rutin lahko privede do resne oškodovanosti in celo do ne-napredovanja v razvoju. H kognitivnem razvoju lahko pripomorejo tudi stili navezanosti, naklonjenost odraslih, čustvena toplota in sprejetnost. (<http://www.prepoznajnasilje.si/qrc/vrste-zlorab>).

- **Institucionalno nasilje nad otrokom**

Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat, Sušnik (2015: 60–61) s pojmom institucionalno nasilje opredelijo zanemarjanje oziroma nasilje, ki se zgodi v ustanovi (vrtec, šola, stanovanjska skupina, dijaški dom, vzgojno-izobraževalni zavod, zavod za otroke s posebnimi potrebami ...), kjer otroku nudijo krajše oziroma daljše zdravljenje, vzgojo, izobraževanje oziroma kjer otrok preživlja prosti čas. Institucionalno nasilje se lahko izvaja tudi nad begunci ali begunkami ter otroki brez spremstva, ki pa so zaradi neznanja jezika in kulture še bolj ogroženi in ranljivi. Avtorice ločijo tri ravni institucionalnega nasilja in zanemarjanja. Prva raven je osebna raven in zajema nasilje, ki ga nad otrokom povzroči ena ali več odraslih oseb, ki jim je otrok zaupan v varstvo. Otrok lahko doživlja nasilje tudi s strani sovrstnika ali starejšega mladostnika, zato se mora strokovno osebje na sum o zlorabi takoj odzvati in ga ne minimalizirati ter ga opredeliti kot običajne vrstniške interakcije. Druga stopnja je programska raven, ki vključuje izvajanje programov s strani ustanove, ki ne ustrezajo predpisanim standardom (neustrezna izobrazba zaposlenih, neprimerni prostori za bivanje) in uporabljajo nasilne metode kaznovanja in nadzorovanja. Tretja raven pa je sistemska raven, ki se nanaša na nezagotavljanje zadostnega števila ustanov in ustreznih programov s strani države.

Ko se spoprijemamo z okoliščinami nasilja nad otrokom, sta pomembni čim hitrejša pomoč otroku in odgovornost do skupnega reševanja težav ter timskega dela. Za učinkovito ugotavljanje ogroženosti otroka so pomembni medsebojno spoštovanje ter sprejemanje in upoštevanje drugačnih mnenj, prav tako pa je pomembno sodelovanje, sprotno informiranje in hitro odzivanje. Mreža, ki varuje otroka pred nasiljem, je sestavljena iz vseh udeležениh, ki imajo stik z otrokom, to medsebojno sodelovanje vpletenih pa je pomembno že kot preventiva pred nasiljem, in ne šele v fazi ukrepanja. V institucijah, kot so na primer vrtci, je pri zaznavanju zlorab pomembna tudi pozitivna klima, saj se v nasprotnem primeru osebje ne bo hotelo izpostavljati, prav tako se ne sme zgoditi, da zaradi lastne lagodnosti ali nepoučenosti ne bi pomagali otroku, čeprav se včasih bojujemo s frustracijami ob lastni neučinkovitosti, etičnimi dilemami ali celo strahom pred storilcem (Pavlović, Filipčič, Rutar Leban 2008: 13–15).

V primeru zlorabe v institucijah lahko zlorabo nad osebo z invalidnostjo s strani osebja ali drugih uporabnikov interpretiramo kot problem negovalnega kadra, ki je preobremenjen, saj mora en negovalec poskrbeti za več uporabnikov, lahko pa se zgodi tudi, da so ti slabo

usposobljeni za takšno delo. V primerih spolne zlorabe lahko naletimo na pedofile in druge povzročitelje spolnega nasilja, ki svoja nagnjenja zelo dobro skrijejo, ne glede na pozorno kadrovsko izbiro. Žrtve nasilja se bojijo, da jim njihovih obtožb nihče ne bi verjel, ali pa tega ne znajo povedati (Kos 2004 v Horvat, Lešnik Mugnaioni, Plaz 2004: 97).

Ingrid Klemenčič (2008: 28–31) opisuje svoje izkušnje pri delu v Zavodu za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami ter pove, da se je najpogosteje soočala s čustvenimi in telesnimi zlorabami, predvsem pa je težavo predstavljalo zanemarjanje otrok. Otroci živijo v zavodu pet dni na teden, kar pomeni več možnosti za spoznavanje otroka v različnih okoliščinah in pogovor z vzgojitelji, hkrati pa obstaja tudi več možnosti za preventivo. Prav tako je lažje ukrepati ob umiku otroka iz ogrožajočega okolja, saj lahko ta ostane v zavodu ali gre v krizni center. Strokovni delavci se pri srečanju z zlorabljenim otrokom spoprijemajo s številnimi dilemami, najpogostejše vprašanje pa se nanaša na način, kako se z otrokom pogovoriti in kako mu pomagati. Zelo pomemben je prvi pogovor z otrokom, ki pove, da je bil zlorabljen, zato mora strokovni delavec poznati strategije, ki so pomembne za pogovor z otrokom.

- **Nasilje na spletu**

V zadnjih nekaj letih je v Evropi nasilje v šolah opredeljeno kot zelo pomemben problem, še posebno subtilnejše oblike nasilja, kot sta verbalno nasilje in nesramnost, katerih uporaba narašča (Kane 2008 v Medarić in Sedmak 2012). V tem kontekstu je treba opozoriti na tako imenovan »cyber bullying«, kar pomeni kibernetško ustrahovanje. Pojavljajo se novi načini zlorab, ki temeljijo na novih tehnologijah in internetnih mrežah (Medarić in Sedmak 2012: 9). Kibernetično nasilje povzročiteljem nasilja omogoča, da izvajajo nasilje nad drugimi štiriindvajset ur na dan, sedem dni v tednu, tudi če se žrtev fizično umakne. Žrtev lahko zbadajo prek sporočil oziroma e-mailov, različne govorice pa se lahko pojavijo na raznih socialnih medijih, kjer lahko povzročitelji nasilja ustvarijo tudi lažne spletne profile. Sporočila in slike so lahko objavljene anonimno in precej hitro predstavljene širokemu spektru ljudi. Včasih je celo nemogoče najti izvor spornih dokumentov, to pa pomeni, da izbris slik oziroma sporočil ni tako lahek, kot se zdi (<https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html#whycyberbullying>).

Katerakoli oblika kibernetičnega zlorabljanja v žrtvi vzbuja občutke prizadetosti, jeze, osamelosti, nemoči in celo samomorilne misli. Lahko povzroča tudi težave s samopodobo, anksioznostjo in depresijo. To, da lahko povzročitelji nasilja žrtev zlorabljaajo anonimno, jim

daje moč, da prek socialnih medijev izrečejo tisto, česar iz oči v oči ne bi, ob tem pa ne vidijo odziva žrtve. Pomembno je, da otrokom povemo, da kar se enkrat objavi v spletnih medijih, tam tudi ostane, saj je objavljene stvari izjemno težko izbrisati (<https://nobullying.com/cyber-bullying-affects-everyone/>).

1.2. POSLEDICE NASILJA PRI OTROKU

»Otroci so veliko bolj kot odrasli dovzetni za negativna sporočila o sebi, drugih in svetu. Veliko nasilja, ki ga odrasli povzročijo nad otroki, je podkrepljenega z vzgojnimi argumenti. Odrasli želijo z uporabo nasilja otroka nekaj naučiti, ga vzgajati, vendar to otroku povzroči bolečino, strah, žalost, jezo. Cilj odraslega, ki uporabi nasilje, je, da na hiter način doseže disciplino, ubogljivost, ustrezno vedenje (<http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html>)«.

Otroci se bojijo uresničevanja groženj povzročitelja nasilja in maščevanja v družini oziroma razpada družine, zato nasilje v družini prikrivajo in veliko svoje moči vložijo v strategije preživetja, ki so odvisne od telesnega razvoja, občutljivosti, ustvarjalnosti in intelektualnih zmožnosti ter so lahko konstruktivne ali destruktivne za njihov razvoj oziroma odnos z drugimi ljudmi. (Killen 2001 v Bezenšek Lalić 2009: 29).

Otrok ne verjame, da svoj položaj lahko spremeni. Počuti se nemočnega, zavrženega, nezaželenega, slabega, negotovega, manjvrednega in meni, da ni dovolj dober ter da si ne zasluži spoštovanja in naklonjenosti. Vedno se primerja z drugimi in posledično sklepa slabo o sebi in se sramuje sebe navznoter in navzven, je tudi pretirano občutljiv za kritiko in se velikokrat počuti postavljenega za grešnega kozla (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 104).

Obravnava nasilja v družini običajno ne zajema prikritih preiskovalnih ukrepov ali obravnave obsežnih mednarodnih združb, saj sta storilec in žrtev pri nasilju v družini običajno hitro znana, najpogosteje kar ob sami zaznavi suma storitve kaznivega dejanja in oba hkrati počakata policiste. Za zunanjega opazovalca je vzorec dinamike nasilja v družini, storilca in/ali žrtve nejasen, nerazumljiv in celo neviden, saj je nasilje v družini proces, in ne zgolj dogodek. Preiskovanje nasilja v družini in nadaljnja obravnava sta zelo zapletena in prepletena, ker se med žrtvijo in storilcem oblikujejo samopreživetveni procesi, kot strategija obvladovanja moči in nadzora (Miklič 2014 v Javornik Nova, Miklič 2014: 44).

1.2.1. Izražanje čustev

Ljudje smo ustvarjeni za doživljanje čustev in programirani za odziv na nevarnost. Čustva lahko izražamo besedno ali nebesedno, idealno pa je, kadar se naše besedno izražanje čustev ujema z nebesednim. Nebesedno izražanje čustev obsega približno 90 odstotkov celotnega čustvenega izražanja (očesni stik, izraz obraza, ton glasu, udarci, objemi ...), z besedami pa izražamo čustva, kot so veselje, jeza, sram, žalost in podobno. Pomembno je, da otroka učimo neovirano izražati čustva, saj v nasprotnem primeru težje regulira oziroma obvladuje svoje vedenje. Ko otrok izrazi žalost, je pomembno, da mu pomagamo, da se nauči žalost predelati. Lahko mu povemo primer, kako smo mi bili žalostni in kako smo se s tem spoprijeli, žalost mora otrok sprejeti, in je ne poskušati izbrisati. (Kanoy 2014: 91–103).

Otroci z MAS (motnja avtističnega spektra) imajo poleg težav s socialno interakcijo in komunikacijo tudi težavo, ki se nanaša na pomanjkanje domišljije. Težave s socialno interakcijo se izražajo s pomanjkanjem želje po interakciji z drugimi, zanimanje za druge izražajo zaradi lastnih potreb, velikokrat so čudno prijazni in ne razumejo nenapisanih družbenih pravil. Ti otroci nimajo želje po komunikaciji, imajo govorne motnje in slabšo neverbalno komunikacijo. Težave, ki se kažejo s pomanjkanjem domišljije, pa lahko opazimo pri uporabi igrač na način, za kakršnega niso namenjene, niso sposobni igre ali pisanja z domišljijo, ne znajo se vživeti v druge ljudi in imajo omejeno sposobnost predvidevanja o nadaljnjih dogodkih (Hannah 2009: 11–12).

Otroci so pogosto polni sovraštva, jeze in žalosti, saj ne razumejo, zakaj je pri njih doma drugače kot pri sošolcu ali prijatelju. Težko se vživijo v pogovor, saj so navajeni, da cilj dosežejo z nasiljem oziroma prepiranjem. V šolo prihajajo polni podplutb in modric, a jih z nošenjem dolgih hlač, udobnih trenirk in majic z dolgimi rokavi tudi v poletnih dneh spretno prekrivajo in jih opravičujejo s stilom oblačenja. Zgodi se, da nekateri otroci ne spijo cele noči, saj se bojijo tistih oseb, ki jih imajo najraje na svetu – svojih staršev (Hvala v Pavlović, Filipčič in Rutar Leban 2008: 16–17).

1.3. DELO S POVZROČITELJEM/-ICO NASILJA

Starš, ki izvaja nasilje nad otrokom, pomoči ne bo poiskal na lastno pobudo, običajno se to zgodi pod pritiskom okolja oziroma s posegom pristojne službe, z namenom zaščite otroka.

Takšen starš bo poskušal razvrednotiti svoj delež in bo prišel po pomoč z odporom ter ne bo pripravljen sodelovati, pozornost pa bo poskušal preusmeriti na otroka. Takšen starš je lahko izjemno prijazen in kooperativen, saj želi strokovnega delavca prepričati, da on ni ničesar kriv, na kar pa se strokovni delavec ne sme ujeti, ampak mora starša dosledno in jasno opozoriti na nedopustno vedenje. Kot strokovni delavci se moramo zavedati, da je zelo pomembno, da nasilnega starša ne zavrremo kot osebe, saj ta potrebuje zgled, kako se zavzeti za lastne interese, ne da bi spregledal interese drugih. Biti moramo trdi, prijazni in dosledni v svojih stališčih in biti ves čas odprti do starša ter prevzemati svojo odgovornost za pozicijo strokovnega delavca in staršu pomagati prevzeti odgovornost za njegovo pozicijo starša (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 108).

Možni povzročitelji oziroma povzročiteljice nasilja so lahko osebe, ki so v sorodstvenem ali prijateljskem odnosu z otrokom, ali pa osebe, ki so otroku popolnoma tuje, zato je treba poleg velikih razlik v intenzivnosti in pogostosti povzročanja nasilja nad otroki upoštevati širok razpon oseb, ki povzročajo nasilje ali zanemarjanje. Najpogosteje so te osebe starši, partnerji ali partnerice starša, skrbniki/-ce, rejniki/-ce, lahko pa zanemarjanje in nasilje povzročajo tudi institucije in zaposleni v institucijah, kadar sistem to dopušča. Treba je upoštevati tudi specifične in povečane možnosti za ogroženost otrok s posebnimi potrebami, saj zaradi večje ranljivosti za vse oblike zlorabljanja otroci z motnjami v telesnem, duševnem, socialnem razvoju, z motnjami vedenja in osebnosti ter dolgotrajno bolni otroci težje izrazijo svojo stisko in včasih stvari ne znajo ali ne zmorejo povedati. Strokovnjaki morajo zato na tem področju dela še posebno paziti, da otrokom z zanikanjem ali minimaliziranjem njihove izkušnje še dodatno ne jemljejo moči, prav tako pa morajo sodelovati s strokovnjaki, ki poznajo specifiko posameznega otroka, njegove potrebe in znati z otrokom vzpostaviti dober odnos in komunikacijo (Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat, Sušnik 2015: 56–57).

Center za socialno delo je po zakonu, ki ureja socialno varstvo, dolžan obravnavati tudi povzročitelja nasilja, ki ga seznani z njihovimi storitvami, ga na primer napotijo na ustrezne programe, uspešnost teh pa je odvisna od kakovosti programa, najpomembnejša pa je motivacija povzročiteljev nasilja za spreminjanje načina komuniciranja ter reševanja konfliktov. Center za socialno delo povzročitelje nasilja seznani tudi s storitvami drugih organizacij, ki so namenjene odpravi vzrokov kršiteljevega ravnanja (Filipčič 2008: 55–56).

Načela dela s povzročitelji nasilja v družini (Hrovat Svetičić, Horvat, Hrovatič, Premzl 2010: 45):

- Cilj dela s povzročitelji nasilja je izhajati iz ničelne tolerance do nasilja in zagotoviti večjo varnost žrtvam.
- Povzročitelja nasilja moramo soočiti z njegovo odgovornostjo za njegovo vedenje in ravnanje.
- Povzročitelja nasilja moramo soočiti z mogočo izbiro vedenja in ravnanja, ki je vedno prisotna.
- Izhajati moramo iz tega, da je odgovornost za odnos na strani močnejšega – ravnotežje moči.
- Povzročitelja nasilja moramo seznaniti z nastalimi posledicami.
- Povzročitelja nasilja moramo seznaniti s kazensko odgovornostjo v njegovem ravnanju.
- Povzročitelja nasilja moramo seznaniti s posledicami, če ne bi bil pripravljen sodelovati in spremeniti svojega ravnanja.
- Povzročitelja nasilja moramo seznaniti z mogočimi oblikami pomoči, zato da se bosta njegovo vedenje in ravnanje spremenila.
- Izhajati moramo iz storjenega dejanja, njegovega ravnanja in odgovornosti zanj ter se s tem izogniti manipulativnemu vedenju.
- Pomoč mora biti individualna in usmerjena najprej v povzročiteljevo vedenje in ravnanje ter šele pozneje, po opolnomočenju žrtve, na željo žrtve usmerjena v partnersko sodelovanje.
- Nujni vsebini v pogovoru s povzročiteljem sta spoštovanje in dostojanstvo.«

Pri delu s povzročitelji nasilja obstajajo tri osnovna načela, glavni cilj pa je zmanjšati oziroma ustaviti nasilje in povečati varnost žrtev nasilja. Eno izmed načel je dejstvo, da je za nasilje vedno odgovoren povzročitelj nasilja. Nevarnost se pojavi, kadar posameznik ali posameznica nasilja ne prepozna oziroma ga minimalizira, opravičuje in si ne prizadeva spremeniti svojega vedenja. Treba se je zavedati, da je nasilje vedenje, ki ga človek izbere, zato ga ni mogoče opravičiti s kakršnimkoli ravnanjem žrtve, čeprav obstajajo določeni dejavniki tveganja, kot so brezposelnost, revščina, alkoholizem.

Drugo načelo pri delu s povzročitelji nasilja je ničelna toleranca do nasilja. Sporočila o ničelni toleranci in nedopustnosti nasilja morajo biti jasna in prisotna povsod, saj mnogi prenehajo z nasiljem, ko dobijo sporočilo, da je njihovo ravnanje kaznivo dejanje. Tretje načelo pa poudarja, da je nasilje naučeno vedenje, uporaba nasilja pa stvar izbire. Kljub temu pa je

pomembno, da pri delu s povzročitelji nasilja razvijemo spoštljiv odnos in posameznikom pomagamo priti do spoznanja, da nasilja ne povzročajo zaradi njihove osebnosti, temveč nasilno vedenje izberejo (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Lapajne, Meščič, Miklavčič 2015: 44–46).

Obstajajo številne socialne tendence, tako v praksi, politiki in raziskavah, ki lahko delujejo proti nasilju moških. Ena izmed njih je poimenovanje moških, ki so povzročitelji nasilja. Prav tako je pomembno, da se nasilja ne zanika ali minimalizira. Nasilje je treba na široko opredeliti in ga ne omejevati zgolj na telesno nasilje, prav tako pa ga moramo videti kot širši socialni problem, in ne zgolj individualno. Izogibati se moramo pojasnjevanju nasilnega dejanja v smeri opravičevanja moških, saj je odgovornost za nasilje treba pripisati storilcu (Hearn 2009 v Antić Gaber 2009: 133–134).

1.4. POMOČ OTROKU, KI DOŽIVLJA NASILJE

Da je otrok tarča nasilja, lahko ugotovimo sami na podlagi posledic nasilja na otroku, včasih pa otrok o nasilju spregovori kar sam. Pomembno je, da se izognemo nepripravljenosti na otrokovo izpoved o nasilju in se odzovemo umirjeno. Prav tako otroku ne smemo obljubljati, da ne bomo nikomur povedali, ampak mu razložimo, zakaj moramo o nasilju obvestiti tudi druge osebe. Paziti moramo, da ne postavljamo vprašanj iz lastne radovednosti, ne sprašujemo na način, ki izraža dvom, ampak otroku verjamemo. Poudariti moramo, da otrok ni odgovoren za nasilje. Pohvalimo ga za pogum, da je o nasilju spregovoril. Paziti moramo na izbor besed, saj ni priporočljivo, da uporabljamo besede, kot so grozno, nepredstavljivo ali obupno, saj s tem sporočamo, da je zanj nastali položaj nerešljiv. Otroku moramo povedati tudi, kako bomo ukrepali, pri tem pa mu ne smemo obljubljati stvari, ki jih ne moremo uresničiti. Pomembno je tudi, da ne spodbujamo fizičnega maščevanja, saj s tem sporočamo, da je nasilje sprejemljiv način reševanje težav. O nasilju je treba čim prej seznanimi center za socialno delo, policijo ali tožilstvo, situacije pa ne smemo reševati sami, na primer s pogovorom s starši, ampak moramo slediti zakonom in pravilnikom (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Sušnik 2015: 78–79).

O zlorabi se lahko pogovarjamo z otroki vseh starosti. Pozorni moramo biti na to, da otroku ne povzročamo travm, in poskrbeti, da ima za pogovor dovolj časa ter varen prostor. Če že pri prvem pogovoru silimo v otroka z vprašanji: »Kdo je to naredil?«, mu vzamemo možnost, da

o zlorabi jasno spregovori, saj bo otrok začel o zlorabi natančneje poročati šele takrat, ko se bo prepričal o primerni obremenjenosti odraslega. Na začetku lahko otrok o zlorabi pripoveduje nepovezano, obotavlja, včasih vse skupaj tudi zanika. Tako žrtev kot storilec lahko zlorabo pri razkritju omalovažuje ali zanika dejanja: »Ne spomnim se več.«, »Zgodilo se je samo enkrat.« (Waiss, Gallé 2000: 75–76).

Mateja Štirn (2014 v Veselič, Horvat in Plaz 2014: 151–153) poudarja pomembnost preventive glede pogovora z otrokom na temo nasilja. Odrasli pogosto menijo, da so otroci premajhni, da bi se z njimi pogovarjali o stvareh, kot je spolna zloraba. Predšolske otroke starši pogosto želijo zaščititi pred pogovorom o nasilju oziroma zlorabi, saj menijo, da jih lahko pred takšnimi dejanji zaščitijo. S pogovorom o tej temi jih ne želijo strašiti oziroma vznemirjati. Starši se morajo zavedati, da s primernim načinom pogovora o tej temi ne moremo povzročiti škode. Pomembno je, da za pogovor o nasilju izberemo prave besede, na primer namesto besed kot sta posilstvo in spolna zloraba lahko uporabimo besedi kot sta varen in ne varen dotik. Pogovoriti se moramo tudi o osebah, ki jim otrok zaupa in jim tako lahko pove o izkušnjah nasilja. Skupaj z otrokom naštejemo zaupne osebe, saj otrok potrebuje več zaupnih oseb, in ne zgolj staršev. Otrok se mora zavedati, da je on lastnik svojega telesa in lahko postavlja pravila, zato je potreben pogovor o intimnih delih telesa in o tem, da nihče nima pravice, da se teh delov dotika. Z otrokom se moramo pogovoriti tudi o varnih in ne varnih skrivnostih, saj otroke na ne varne skrivnosti na različne načine zavežejo povzročitelji spolnih zlorab, to pa jim zagotavlja, da lahko ponavljajo svoja dejanja. Če se bo otrok slučajno kdaj znašel v takšnih situacijah in bo imel informacije, kako se odzvati, kako si pomagati, bo bolj varen. Zato je pogovor z otrokom o zlorabah koristen in priporočljiv.

Roel in Sonja Bouwkamp v knjigi *Blizu doma* (2014: 180–181) opozarjata tudi na duševno nasilje pri strokovnih delavcih, ko uporabnikom pripisujejo negativne značilnosti in motive ter se ob tem čutijo upravičene, da se jim ni treba truditi zanje. Menijo, da uporabnik želi samo pozornost, če pa ta ne želi sprememb, pa je za to kriv njegov odpor, tukaj pa mu strokovni delavec ne more pomagati. Posebej v primerih, kjer je uporabnik, otrok ali odrasla oseba, sprejet v ustanovo, lahko postane ranljiv za nasilno naravnane strokovnega delavca. Na žalost se v mnogih primerih dogaja, da strokovni delavci v ustanovah uporabnike šikanirajo, zanemarjajo ali trpinčijo, jih mogoče celo zlorablajo. Predvsem mlajši otroci, ki bivajo v ustanovah, lahko doživljajo nasilje s strani politike ustanove, saj se ti ne smejo preveč navezati na strokovne delavce, kot denimo vzgojitelje. Predvsem otroci, ki imajo težave pri navezovanju, lahko ostajajo na distanci, saj ti otroci naj ne bi prenesli bližine.

Ravno ti otroci potrebujejo občutke varne povezanosti, pri tem pa so odvisni od odrasle osebe, ki se na zdrav način naveže nanje, s tem pa se naučijo otroci navezati tudi sami. Kot nasilni strokovni delavci ne koristimo nikomur, saj se zaradi pomanjkanja ljubezni vedenje, ki predstavlja težave, le še okrepi.

1.5. VLOGA ŠOLE PRI ODKRIVANJU IN PREPREČEVANJU NASILJA

Metka Kordigel Aberšek (2007 v Aberšek, Kordigel Aberšek in Schmidt 2007: 41) zastavi vprašanje, kako oblikovati komunikacijski učni program za starše in kako za učitelje. Učni program za starše bi jim moral omogočati kompetentnejše reševanje težav med njimi in njihovimi otroki, učni program za učitelje pa bi jim moral omogočiti uspešnejšo komunikacijo s starši, posledično pa bi ti lažje podprli socialni, emocionalni in kognitivni razvoj njihovih otrok. S tem bi ustvarili pogoje za čim uspešnejšo integracijo otrok v družinsko in širše socialno in delovno okolje.

Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006: 85–86) poudarja pomembnost sodelovanja s starši na dveh ravneh. Prva raven se nanaša na nagovarjanje s strani šole za sodelovanje, saj potrebujejo njihovo ustvarjalnost, povezanost v skupnosti in včasih tudi njihovo materialno pomoč. Druga raven pa pomeni sodelovanje staršev tam, kjer učenci potrebujejo pomoč, na primer, ko otrok ne more uspešno delati, ko učitelj ne more zagotoviti spodbudnega okolja ali pa starši preprosto ne znajo ali ne morejo pomagati.

Ko šolski svetovalni delavci obravnavajo izpostavljenosti otrok in mladostnikov nasilju v družini, se srečujejo s številnimi težavami, ki jim otežujejo prepoznavanje otrokove izpostavljenosti nasilju v družini. Znaki posledic nasilja so pogosto specifični glede na značilnosti otrok in vrsto nasilja, zato je posploševanje pojava tvegano, pomembno je poznavanje vseh značilnosti in okoliščin. Celovito poznavanje otroka in njegove družine šolskim svetovalnim delavcem predstavlja težavo, saj imajo redko priložnost, da otroka in njegovo družino celovito spoznajo. Šola predstavlja pomemben prostor in vlogo, tako za otroka, ki je žrtev nasilja, kot tudi za družbeno okolje, na žalost pa šola sama ne more reševati problematike nasilja v družini, zato je pomembno sodelovanje z različnimi institucijami, kot so center za socialno delo, zdravstvo, policija, tožilstvo in sodstvo ter ozaveščanje celotne javnosti (Domiter Protner 2014: 114–117).

»Zanemarjanje otrok in nasilje nad otroki se pojavlja v vseh socialnih okoljih, kulturah in veroizpovedih. Ne glede na različne okoliščine vsebuje delo z otrokom, ki ima izkušnjo zanemarjanja in/ali nasilja, naslednja načela:

1. Ob vseh ukrepih pri delu z otrokom z izkušnjo nasilja mora biti varnost otroka na prvem mestu.
2. Ob vseh ukrepih pri delu z otrokom z izkušnjo nasilja je treba upoštevati izraženi interes otroka in mu slediti v čim večji možni meri (dokler ne ogroža njegove varnosti).
3. Cilj dela z otrokom je povečati njegovo varnost, preprečiti nadaljnje zanemarjanje in nasilje, vključiti otroka v programe pomoči z namenom zmanjšanja posledic doživetega zanemarjanja ali/in nasilja in omogočiti otroku ustrezen psihosocialni razvoj.
4. Vsak otrok ima pravico do varnosti in zaščite, ne glede na osebne ali druge okoliščine.
5. Vsak otrok ima pravico do ustrezne skrbi, vzgoje in zaščite s strani odraslih. V primerih zanemarjanja otroka in nasilja nad otrokom ima otrokova pravica do varnosti in zaščite prednost pred pravico odraslih do stika z otrokom in njihovimi drugimi pravicami.
6. Pri delu z otrokom moramo upoštevati stopnjo otrokovega razvoja, morebitne razvojne posebnosti ter otrokovo kulturno in socialno ozadje. Ob spoštljivem upoštevanju pa naštetih dejavniki ne smejo biti razlog za minimaliziranje nasilja ali neukrepanje pristojnih ustanov, ko otrok doživlja zanemarjanje in/ali nasilje.
7. Osebe, ki skrbijo za otroka po izkušnji zanemarjanja ali/in nasilja, ali/in osebe, ki otroku nudijo strokovno pomoč, morajo zagotavljati otrokovo varnost, upoštevati njegove pravice in interese ter preprečevati nadaljnjo in sekundarno viktimizacijo otroka.
8. Vsakdo, še posebej pa strokovne delavke in delavci različnih institucij in organizacij, ki menijo, da obstaja možnost ali sum, da otrok doživlja zanemarjanje ali nasilje, ali sumijo, da bi se to lahko zgodilo, so dolžni ukrepati (prijava zanemarjanja ali nasilja pristojnim ustanovam: center za socialno delo, policija, tožilstvo). Policija in tožilstvo sta edini instituciji, ki zbirata dokaze o nasilju in raziskujeta prijavo.
9. Za delo z otrokom ne sme biti odgovoren samo posamezen strokovni delavec/-ka. Pri delu z ogroženim otrokom je nujno timsko delo, pri čemer je treba narediti vse, da se prepreči vsako nadaljnje travmatiziranje ogroženega otroka.
10. Vsem, ki delajo z otrokom z izkušnjo zanemarjanja in/ali nasilja, mora delodajalec zagotoviti možnost redne in izredne supervizije.
11. Strokovnjaki in strokovnjakinje v vseh institucijah in organizacijah, kjer delajo z otrokom, morajo v skladu z zakonom zagotoviti zaupnost podatkov, ki jih pridobijo med obravnavo.

Z namenom zaščite in pomoči otroku lahko podatke obdelujejo le na podlagi zakona ali osebne privolitve posameznice oz. posameznika.

12. Delo institucij in organizacij, ki so v stiku z otrokom, mora biti povezano ter usklajeno. Zagotovljena mora biti izmenjava potrebnih informacij, kar ima prednost pred zavezanostjo k poklicni molčečnosti.
13. Strokovno delo s povzročiteljem/-ico ne sme biti v nasprotju z otrokovimi pravicami in koristmi ter ne sme dodatno ogroziti otrokove varnosti.
14. Treba je uveljaviti vse razpoložljive ukrepe, da povzročitelj/-ica preneha z nasilnim vedenjem in sprejme odgovornost za nasilje, ki ga je povzročil/-a.
15. Posebno pozornost je treba nameniti otrokom, ki imajo posebne potrebe ali pripadajo družbenim skupinam z manj moči (zaradi spola, etnične pripadnosti, rase, socialnega statusa, vere, spolne usmerjenosti staršev, vrste družinske skupnosti ...).
16. Ukrepanje zaradi zanemarjanja in nasilja, ki ga je doživel otrok, ne sme v nobenem primeru otroku povzročiti dodatne škode. Nosilec/-ka multidisciplinarnega tima je v skladu z zakonom odgovoren/-a za preprečevanje morebitne škode ter tudi v primeru nastanka dodatne škode« (Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat, Sušnik 2015: 75-77).

Vloga specialnih pedagogov, učenca s posebnimi potrebami, učiteljev in vrstnikov se z upoštevanjem spremenljivke »socialni odnosi med udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa« povsem prevrednoti in učenec ni več samo nedejavni opazovalec dogajanja v razredu, temveč ga tudi soustvarja. Specialno znanje npr. specialni pedagogi delijo z drugimi pedagoškimi delavci na sodelovalen način in v neformalnih oblikah, učitelji pa v medsebojnem sodelovanju soustvarjajo prožno in podporno učno okolje z uporabo strategij poučevanja in izpopolnjevanjem metod (Kobal Grum, Kobal 2009: 38).

Sodelovanje šole in staršev je zelo pomembno v okviru preventivnih dejavnosti preprečevanja nasilja v družini. Priporočljiva je uporaba brošur in različnih informacij o družinskem nasilju ter seznanitev z možnostjo umika v zavetišče oziroma sodelovanje z družinsko svetovalnico v domačem kraju. Vse to mora biti dostopno vsem staršem. Eden izmed načinov, kjer lahko v obliki delavnic z otroki in starši spregovorimo o nasilju v družini na otrokom razumljiv način, je tematski roditeljski sestanek, kjer moramo dati staršem vedeti, da se lahko v primeru stiske obrnejo na pomoč na šolo, naj bo to učitelj, ravnatelj ali svetovalna delavka (Hvala 2008 v Pavlović, Filipčić in Rutar Leban 2008: 21).

1.6. ZAKONSKE PODLAGE ZA UKREPANJE V PRIMERIH NASILJA V ŠOLAH

Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi in pri tem zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka (Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode).

Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (naprej pravilnik) je začel veljati 2. 1. 2010 in vsebuje določitev temeljnih nalog za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih (v nadaljevanju VIZ) ob zaznavi nasilja. Eden izmed ciljev pravilnika je zagotoviti otrokom enake načine obravnavanja in oblik pomoči v vseh VIZ, hkrati pa določa potek obravnavanja nasilja za strokovne delavce, saj ti vedo, kaj morajo storiti in na kakšen način morajo izpeljati posamezne naloge. Pravilnik določa tudi sodelovanje z drugimi organi in organizacijami, predvsem s centri za socialno delo, oblik sodelovanja pa ne določa le navedeni pravilnik, ampak sta to tudi Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini in Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini. Pravilnik obvezuje zaposlene v VIZ k ničelni toleranci do nasilja, zato se otroku, ki spregovori o nasilju, verjame in zaupa. Pomembno je, da ko se strokovni delavec spoprijema s primerom nasilja v družini, dobi profesionalno in osebno podporo ter sodelovanje tako kolegov kot tudi vodstva šole, zavoda, vrtca. Pravilnik poudarja tudi dejstvo, da otrok za nasilje pove zgolj enkrat, osebi, ki ji zaupa, ta oseba pa natanko ve, kakšen je postopek, ki sledi, nikakor pa ni primerno, da mora otrok svojo stisko povedati še svetovalni službi, ravnatelju oziroma drugi osebi. Vzgojno-izobraževalni zavod drugim institucijam (CSD, policija) poda le sum nasilja v družini, otroku pa ponudi podporo in varnost, saj je preiskovanje okoliščin v pristojnosti drugih institucij (Filipčič, Klemenčič 2011: 20–23).

»Otroku je treba omogočiti, da spozna sebe in prostor, ki je samo njegov in v katerega drugi brez njegovega dovoljenja ne smejo posegati. Vedeti mora, da njegovo telo pripada samo njemu in da ima pravico samostojnega odločanja o njem. Tudi vzgojitelji se morajo zavedati, da objemanja, božanja ali druge oblike dotikanja otroka niso samoumevne in dovoljenje, ne da bi ga prej vprašali, če si tega želi, tudi v primeru tolažbe. Tako dobijo otroci konkretne

izkušnje o upravljanju s svojim telesom in postavljanju meja v fizičnem stiku z drugimi« (Pavlović, Filipčič, Rutar Leban 2008: 11).

Pravilnik navaja naslednje korake pri obravnavi nasilja, ki jim morajo slediti VIZ:

1. Informacije o nasilju v družini

V vzgojno-izobraževalnih zavodih lahko dobijo informacije o nasilju na tri načine. Pri prvem načinu otrok sam spregovori o nasilju, ki se dogaja nad njim. Mlajši otroci bodo svojo zgodbo zaupali učitelju ali pa vzgojitelju, starejši pa običajno svetovalnemu delavcu. Nasilje lahko ugotovimo tudi z zaznavo poškodb na otroku, lahko pa dobimo obvestilo s strani tretje osebe, saj se lahko otrok zaupa kuharici ali drugemu tehničnemu delavcu, zato morajo tudi te osebe biti seznanjene s Pravilnikom in postopki ravnanja v primerih nasilja.

2. Obvestilo šolski svetovalni službi in izdelava zapisa

Vsaka oseba, kateri se otrok zaupa, mora o tem nujno obvestiti šolsko svetovalno službo. Od zaposlenih na šolah se ne zahteva, da ti odkrivajo oziroma zbirajo dokaze o resničnosti zlorab. Naloga zaposlenega je, da sam ali pa s pomočjo svetovalne službe zapiše opažanja ali pogovor z otrokom.

3. Obvestilo centra za socialno delo

Kadar se odkrije huda fizična zloraba, spolna zloraba ali pa huda psihična stiska otroka morajo zaposleni o tem takoj obvestiti krajevno pristojen center za socialno delo ali pa policijo. Naloga teh je, da poskrbijo za ustrezno zdravstveno oskrbo oziroma namestitvev otroka, če je potrebna, saj zaposleni ne smejo sami otrok odpeljati v zdravstvene domove ali drugo institucijo, saj za to niso pristojni.

4. Pogovor z otrokom

Strokovni delavci so pri pogovoru z otrokom zavezani slediti določenim načelom. Kot prvo moramo otroku verjeti da nam govori resnico in ga poslušati. Razumeti moramo njegov svet in poznati moramo posebnosti otrokovega funkcioniranja in doživljanja. Neprestano ga moramo podpirati in spodbujati, pri razgovoru pa mu postavljamo konkretna vprašanja. Pripraviti moramo tudi takojšen načrt pomoči, s katerim mora biti seznanjen tudi otrok sam.

5. Posredovanje suma o nasilju drugim institucijam

Šolska svetovalna služba mora isti oziroma naslednji dan o sumu nasilja nad otrokom obvestiti center za socialno delo ali policijo. To lahko stori tudi telefonsko, le da mora oseba ki prijavlja sum poslati tudi fizičen zapis s katerim obvesti institucijo o nasilju. Ta zapis, ki mora biti čim bolj objektivno, mora biti kratek in jasen, besede pa morajo biti zapisane dobesedno tako kot jih je povedal otrok. S poslano prijavo se začne multidisciplinarno sodelovanje kjer pogovore z otroki in starši, preiskavo in druge potrebne sankcije vodijo delavci centra za socialno delo oziroma policija.

6. Sklic in delovanje internega tima

Svetovalna služba mora najkasneje en dan po uradni prijavi nasilja nad otrokom sklicati interni tim, ki je zadolžen za pripravo pomoči otroku, omogočati pa mora podporo vsem, ki s posameznim otrokom delajo. Tim sestavljajo svetovalna služba, ki je tudi vodja tima, otrokov razrednik oziroma vzgojitelj in delavec ki je naredil zapis. Prisoten mora biti tudi ravnatelj, vsaj na prvem sestanku. Kako dolgo in kako pogosto se bo interni tim sestajal je odvisno od posameznega primera, pomembno pa je da se na sestankovanjih pišejo zapisniki, ki so uraden dokument. Zapisniki morajo vsebovati sklepe o dogovorjenih nalogah in imena nosilcev posameznih nalog ter časovne roke za njihovo izvedbo (Filipčič, Klemenčič 2011: 25-31).

1.7. OTROCI Z AVTIZMOM

Ignac, Jan in Majda Schmidt (2017: 75–76) avtizem opredelijo kot širok spekter razvojnih nevroloških motenj. Ljudje radi razvrščamo stvari, saj ko nekaj razvrstimo, mislimo, da to bolje razumemo. Podobno velja za motnjo avtističnega spektra (MAS) ali spekter avtističnih motenj (SAM), nam najbližje avtizem. Avtizem je razvojna motnja z biološko-nevrološko osnovo, diagnostični kriteriji pa so vedno klinični. Vedno ga definiramo na podlagi vedenja in nikoli na podlagi intelektualnih sposobnosti. Čeprav se sum na avtizem pogosto zazna že v vrtcu oziroma šoli, diagnostika poteka v okviru zdravstva. Kako se motnja kaže pri posameznikih, je odvisno od področja, ki je prizadeto, najbolj izpostavljeni so 7., 15., in 22. kromosom. Nekateri osebe so popolnoma odvisne od drugih ljudi, drugi pa dosegajo visoko raven spretnosti in tako med njimi lahko srečamo zdravnike, umetnike, računalničarje in glasbenike.

Ignac, Jan in Majda Schmidt (2017: 87–91) navajajo, da je zgodnje znake avtizma zelo lahko spregledati, saj do šestega meseca starosti ni posebnih razlik v razvoju med normalnimi dojenčki in otroki z avtizmom, te razlike se začnejo kazati med šestim in osemnajstim mesecem. Ta proces je postopen in zajema vsa področja otrokovega funkcioniranja. Interes za obraze in njihovo spremljanje je zmanjšan, očesnega stika ni, prav tako ni socialnega nasmeha, prvih besed in niti čustvene vezave. Otrok se nanavadno odzove na senzorne dražljaje, pogled fiksira na določene predmete ter težko prime in drži predmete. Na posebnosti v razvoju otroka starše običajno opozorijo drugi, pomembno vlogo pri tem imajo nezavedni mehanizmi zanikanja s strani staršev. Pri malih oziroma predšolskih otrocih lahko znake ugotovimo po ritmu in melodiji govora, nekateri govorijo samo v določenih situacijah, veliko je ponavljanja, njihova igra je izolirana, mehanska. Na prehodu iz predšolskega v šolsko obdobje se kažejo izrazite osebne značilnosti, kot so odmaknjenost, neizrazit izraz na obrazu, pasivnost, nerodnost, očesni stik je slab, njihovo komuniciranje je videti precej uradno, pretirano vljudno. Socialnih pravil ne razumejo, prednost dajejo strojem, računalnikom, risankam, računalniškim igriscam. Zelo radi imajo rutino in vsaka mala sprememba jih vrže iz tira, pomirijo pa se z mahanjem, vrtenjem oziroma nekim svojim plesom, saj si s senzorno avtostimulacijo ustvarijo ugodje. V šolskem obdobju je za te otroke značilno, da veliko manjkajo pri pouku, saj imajo zaradi stresa veliko okužb, glavobolov in drugih somatoformnih težav. Kot mladostniki imajo zelo slabo samopodobo, radi se pritožujejo, so nesamozavestni, o sebi govorijo slabo, so osamljeni in izolirani.

»Pri komuniciranju z osebo z avtizmom moramo upoštevati sodelovalna načela:

- 1.) Vedeti moramo, kaj, komu, kako in s kakšnim namenom bomo sporočili.
- 2.) Sporočilo naj bo toliko informativno, kot je nujno potrebno za namen.
- 3.) Ne izrecite ničesar, česar ne mislite resno ali pa veste, da ni resnično.
- 4.) Kar povemo, naj bo pomembno v razmerju do osebe.
- 5.) Kar povemo, naj bo jasno in razumljivo.
- 6.) Vsako sporočilo je sredstvo za doseg cilja.
- 7.) V sporočilu ločimo vzrok in posledico, da bo sporočilo lažje razvozlati.
- 8.) Ne uporabljajmo metafor, narečij, besednih iger, namigov, žargona, dvojnih sporočil, hiperbol ali abstraktnih pojmov (Schmidt, Schmidt in Schmidt 2017: 209–210)«.

Vzroki za MAS za zdaj še niso znani, čeprav zadnje raziskave poudarjajo pomen genetike. 7-% tveganje za avtizem imajo sorojenci oseb z avtizmom, tveganje pa se pri enojajčnih

(58-%) in dvojajčnih (21-%) dvojčkih poveča. Tveganih dejavnikov za nastanek motnje je precej, različni alergijski vplivi, virusni, toksikološki, prehranjevalni in problematična mnenja, da gre za posledice cepljenja. Potencialno nevarni so dejansko vsi dejavniki, ki kakorkoli vplivajo na razvoj možganov.

Integracijo otrok s posebnimi potrebami je mogoče razumeti z dveh vidikov: izobraževalnega in vzgojnega. Z drugimi besedami – integracija otrok s posebnimi potrebami se po eni strani nanaša na kognitivne vidike, ki so povezani s storilnostjo in z učno uspešnostjo, po drugi strani pa na kognitivne vidike, ki se nanašajo na samodejavnost posameznega otroka in na njegovo vpetost v socialne odnose. Ta vidik integracije imenujemo socialna integracija (Lebarič, Kopal Grum, Kolenc 2006: 17).

1.8. SOROJENCI OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Pauline Restoux (2010: 85) sorodnike predstavi kot posrednike med starši in zunanjim svetom. Ti so sorojencem lahko v oporo, saj nanje ne gledajo kot na »bratce in sestrice prizadetega otroka«, kot nanje gledajo sosede ali sošolci. Sorojenci se lahko sorodnikom zaupajo in se z njimi pogovorijo kot z odgovornimi odraslimi. Z njimi se lahko pogovarjajo drugače kot s starši, ob katerih jih skrbi, da jih ne bi še bolj obremenili s kakšno svojo težavo. Razdalja pa ima tudi svojo ceno, kajti čim bolj je človek oddaljen od ožje družine, manj ve o stvareh in manj jasno mu je, za kaj gre pri otroku, ki ima težave v duševnem razvoju, tako pa ga postane strah.

Egidija Novljan (2004: 124–133) opiše, da se sorojenci otroka z motnjo v duševnem razvoju že zelo zgodaj srečajo z bolečino staršev, kar posledično vodi v zavzemanje posebnega položaja v družini. Poleg konkretnih obremenitev in ovir zaradi sorojenca z motnjo v duševnem razvoju za zdrave sorojence pomeni, da morajo na novo oblikovati svoj položaj v družini in odnose z drugimi družinskimi člani. Kako se bo otrok znašel v takšnem položaju, je odvisno tudi od njegove starosti. Otroci, ki še niso dopolnili osem let, potrebujejo jasne informacije o sorojencu z motnjo v duševnem razvoju, saj si stvari razlagajo zelo osebno. Lahko si mislijo, da so oni kaj naredili narobe in se je zato rodil otrok z motnjo v duševnem razvoju, zato jih morajo starši razbremeniti tega občutka krivde. Kako se otrok odzove na sorojenca z motnjo v duševnem razvoju, je odvisno tudi od tega, kako odkrito se starši o tem pogovarjajo z drugimi otroki, saj je odprta komunikacija med družinskimi člani pomembna za

občutek drugih otrok, da tudi oni lahko pripomorejo k boljšemu ozračju v družini. Pomembno je, da se sorojence nauči ravnanj s svojim bratom/sestro z motnjo v duševnem razvoju, vendar ne v smislu, da bodo imeli več obveznosti, ampak da bodo težave, ki se pojavijo pri interakciji z njimi, lažje premagovali in brata ali sestro med igranjem ustrezno spodbujali. O družinskem članu z motnjo v duševnem razvoju bi se morali starši odkrito pogovarjati z drugimi otroki in se pogovoriti o njihovih strahovih, skrbah in jezi ter jim odgovoriti na vprašanja, saj otrok potrebuje občutek, da starš obvladuje položaj. Otrok od staršev potrebuje zagotovilo, da gre življenje naprej in da so kljub vsemu srečna družina, da se spoštujejo in si pomagajo. Zdravemu otroku bi morali starši dati občutek, da ni odgovoren za svojo vzgojo in niti za vzgojo bratca ali sestrice z motnjo v duševnem razvoju ter da ima pravico do lastnega življenja, prijateljev in prostega časa. V družini se mora počutiti dobro, imeti možnost za razvoj, se učiti pozitivne samopodobe in si izbrati poklic, ki ga resnično veseli.

1.9. DELO Z DRUŽINO, KI IMA OTROKA S POSEBNIMI POTREBAMI

»Socialno delo z družinami je pomembno področje socialnega dela. Reševanje problemov, na katere naletimo v službah socialnega dela, pogosto zahteva udeležенost družine uporabnikov. Včasih potrebujemo sodelovanje družine kot vira podpore in moči. Včasih moramo intervenirati, da bi obvarovali člana, ki ga družina ogroža, ali družino, ker jo ogroža član. In včasih so družine same v vlogi uporabnika, ker potrebujejo spremembe, ki jih člani sami, brez pomoči, ne morejo oblikovati« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 26).

Majda Schmidt (2007: 11–12) poudarja, da ima prisotnost otroka z motnjo v duševnem razvoju pomemben vpliv na starše in tudi dinamiko odnosov v družini, ravno zato pa starši potrebujejo različne vrste podpore. S strani zdravnikov, socialnih delavcev, psihologov naj bi bili deležni pomoči tam, kjer jo potrebujejo. Pri delu s starši je treba upoštevati sprejetje motnje s strani staršev, stopnjo motnje in socialno-emocionalno prilagajanje otroka, strokovnjak pa naj bi se vključeval v proces sodelovanja skozi vsa življenjska obdobja osebe z motnjo in prav tako njene družine. Te družine so pogosto s strani strokovnjakov predstavljene kot preobremenjene, čustveno motene in neustrezne, zato mnogi avtorji opozarjajo, da lahko strokovnjaki, ki vnašajo negativno pričakovanje v odnose z družinami, tudi negativno vplivajo na napredek družine.

Med motnje v duševnem razvoju štejemo otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju, zmerno ter težjo in težko motnjo v duševnem razvoju. Ti otroci imajo znižane intelektualne sposobnosti, počasneje se učijo in potrebujejo konkretna ponazorila, imajo tudi nižje razvite govorne, socialne, gibalne in emocionalne sposobnosti, bojujejo se z nizko koncentracijo in strategije učenja imajo neizdelane in pomanjkljive (Žgur 2007: 21).

»Nekateri starši se seveda sami zavzamejo in poiščejo literaturo, ki je je danes resnično že veliko. Poskušajo razumeti svojega otroka, mu pomagati. Sprašujejo druge starše, učitelje, strokovnjake ... Poskušajo nešteto načinov, da bi ugotovili, kaj otroku najbolj pomaga. Marsičemu se odpovejo, da so le otroku v pomoč. To je tudi za njih velika šola učenja. Njihova glavna želja je, da pomagajo otroku. Prilagodijo mu življenje. Zavedajo se, da je veliko odvisno od njih, kako se bo otrok razvijal. Vsekakor si željo v njem zbuditi skrite potencialne in zmanjšati primanjkljaje« (Gale 2014: 101–102).

Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat in Sušnik (2015: 103–105) navajajo, da delo z družino poteka na različnih teoretičnih modelih, ki jih strokovni delavci in delavke spoznavajo v procesih svojega izobraževanja, pri delu z družino pa sta potrebni tudi intervizija ter supervizija, saj je to področje dela zahtevno s čustvene kot tudi strokovne plati. Ena izmed pravil pri delu na področju nasilja je ločeno delo z žrtvijo nasilja in s povzročiteljem/-ico, zato mora z družino delati več strokovnih delavcev, katerih delo poteka v timu in ob medinstitucionalnem sodelovanju. Osrednja institucija ki izvaja, organizira in koordinira delo z družino, je center za socialno delo, ki ustanovi multidisciplinarni tim, v sklopu katerega se pripravi načrt pomoči in ocena ogroženosti otroka. Center za socialno delo je upravičen do pridobivanja informacij, ki so potrebne za oceno otrokove varnosti v družini, zato jih morajo pristojne institucije in organizacije pravočasno obveščati o svojih ukrepih in odločitvah, ki vplivajo na razmere v družini. V primerih, ko starš nadaljuje zanemarjanje oziroma nasilje nad otrokom, center za socialno delo poišče možnost stalne namestitve za otroka (posvojitev, rejništvo ali skrbništvo). Rezultate končne ocene moramo primerjati z načrtom dela in načrtom pomoči, končna ocena pa mora vsebovati doseženo stopnjo otrokove varnosti, varnost njegovih sorojencev oziroma sorojenk, kakovost vseh odnosov v družini, zmanjšanje posledic zanemarjanja in nasilja pri otroku, možnost ustreznega psihosocialnega razvoja otroka ter druge okoliščine. Najmanj eno leto po zaključenem delu z družino je to potrebno zaradi zagotavljanja varnosti otroka kontinuirano spremljati, kar lahko v okviru svojih pristojnosti stori center za socialno delo, informacije pa lahko pridobivajo iz vrtca, šole, nevladnih organizacij, zdravstvenih in drugih ustanov, ki so bile vključene v programe pomoči.

Kos (2004 v Horvat, Lešnik Mugnaioni, Plaz 2004: 98) opozori, da imajo starši do svojega otroka s posebnimi potrebami včasih preveč zaščitniški odnos, saj želijo otroke obvarovati pred krutim svetom, kar pa lahko hitro privede do hiperprotektivnosti. S tem ko starši prevzemajo naloge namesto otroka, ga omejujejo v razvoju številnih spretnosti in ga tako vedno znova potiskajo v vlogo neboljjenega. Vsaka družina se občasno spopada tudi s stresom, predvsem matere pa so lahko tudi izčrpane zaradi nenehne skrbi za otroka s posebnimi potrebami, kar pa poveča možnost zlorabe.

1.10. SOCIALNO DELO Z OTROKOM, KI JE ŽRTEV ZLORAB

Delovni odnos socialnemu delavcu omogoča, da vzpostavi pogovor, uporabnika in socialnega delavca pa definira kot sodelavca v skupnem projektu z nalogo soustvariti deleže v rešitvi. Elementi delovnega odnosa so: dogovor o sodelovanju, ki je pomemben uvodni ritual, ki omogoča vzpostavljanje delovnega odnosa, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev, ki sta temelja delovnega odnosa in kjer udeleženi v problemu raziskujejo svoj delež v rešitvi, ter osebno vodenje, ki je sicer vodenje k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam oziroma dobrim izidom. Pomembno se je opreti tudi na štiri pomembne sodobne koncepte, brez katerih delovni odnos težko vzdržujemo in ohranimo. Prvi je perspektiva moči, kjer se osredotočimo na iskanje uporabnikovih moči, njegove vire, sprašujemo po sanjah, virih, zelenih razpletih in po dobrih izkušnjah iz preteklosti. Drugi koncept je etika udeležnosti, kar pomeni, da mora strokovnjak odstopiti od moči, ki mu ne pripada, in ustvariti pogoje za sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede. Tretji koncept se nanaša na znanje za ravnanje, ki govori o posebnostih socialnega dela, ki ga zna socialni delavec pretvoriti v akcijo. Zadnji, a ne najmanj pomemben, pa je koncept ravnanja s sedanostjo, saj se moramo pri delu zavedati, da je ravno sedanost tisti čas, ki je najdragocenejši delovni čas v projektih pomoči (Čačinovič Vogrinčič 2015: 9–15).

Marijan Lačen (2016: 37–38) zapiše geslo, ki velja za vse osebe z motnjami v duševnem razvoju: Nič o nas brez nas! Pomen tega gesla je, da se nič pomembnega v življenju in za življenje osebe z motnjami v duševnem razvoju ne sme zgoditi brez njene volje. Ta oseba mora imeti univerzalno pravico do izbire. Pri uresničevanju te pravice pa moramo biti pozorni, da z njo ne bi šli v skrajnost in tako naredili več škode kot koristi. V grobem lahko odločanje razdelimo na tri stopnje. Prva je samozagovorništvo, ko se osebe z motnjo v duševnem razvoju same odločajo, zagovarjajo svoje interese navzven, nasproti komurkoli

(vrstnikom, sosedom, institucijam ...). Imeti morajo možnost, da na tej stopnji odločajo čim več. Druga stopnja je kombinacija samozagovorništva in zagovorništva in je za te osebe najobširnejša. Pri teh odločitvah potrebujejo zunanjo pomoč, ta pomoč pa mora vedno temeljiti na izhodišču, da jim damo toliko moči, kot jo potrebujejo. V primerih, ko osebe ne morejo same odločiti oziroma izbrati, pa govorimo o zagovorništvu, kar pomeni, da za njih, v njihovem imenu, odločajo drugi. Ta oblika se pri nas uporablja omejeno, saj imamo zakonsko določilo, ki tem osebam odvzema opravilno sposobnost in staršem podaljša roditeljske pravice in obveznosti. Vse osebe z motnjami v duševnem razvoju lahko imajo oziroma potrebujejo zagovornika, vrsta, oblika in frekvenca pomoči pa je odvisna od upoštevanja znižanih sposobnosti in specifičnih osebnostnih lastnosti. V prvi vrsti naj bi bili to starši, v nekaterih primerih pa starši ne morejo ali nočejo izvajati funkcije zagovornika, tako da se otroku določi drug zagovornik, ki pa mora biti visoko etičen, emocionalno subtilen, usposobljen in pripravljen nekomu posvetiti veliko časa. V nasproten primeru lahko pride do manipulacije oseb z motnjami v duševnem razvoju, saj so te čustveno labilne in zaradi znižanih spodobnosti primerne za izkoriščanje.

Ingrid Klemenčič (2008 v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 32–35) poudari nujnost timskega pristopa pri delu z zlorabljenim otrokom, saj strokovni delavci pogosto doživljajo situacije, ko ostanejo sami in prepuščeni lastni iznajdljivosti. Timski pristop določa ZPND in jasno določa kompetence določenega strokovnega delavca, prav tako pa so sklepi tima obvezujoči za vse vpletene in so podlaga za delo medinstitucionalnega tima, če so vključene tudi druge institucije in zunanji strokovnjaki. Klemenčičeva poudari tudi pomen supervizije, saj se strokovni delavci pri delu z zlorabljenimi otroci spoprijemajo s paleto čustev in dilem ter bodo ob pomoči strokovnjaka v prihodnje ustrezneje opremljeni in pripravljeni prijaviti zlorabo oziroma sum zlorabe.

»Vsako delo z ljudmi, delo učitelja, zdravnika, pedagoga, prostovoljca, psihologa, je vedno delo z enkratnimi posamezniki. Takšno delo, ko ponudimo pomoč in podporo, terja od nas redko in posebno vrsto ravnovesja med radovednostjo in nedejavnostjo. Prisluhniti moramo z zanimanjem, vendar brez neučakanosti. Prevelika radovednost nas zapelje, onespособi naše pravilno tolmačenje in človeka poslušamo napačno. Že poslušanje je prava znanost, je enkratno, kot je enkraten vsak posameznik med nami. Tako kot je enkratno, ko pripravite osebo z Aspergerjevim sindromom do tega, da ji uide nasmeh. Saj veste, izmed vsega, kar človek lahko naredi sam v življenju, je smeh najtežji. Za smeh potrebuješ drugega. Drugi pa je ravno za osebo z avtizmom največja uganka. Nasproti drugega je praznina v sebi, ki prav

tako plaši. Strah ustvarjata oba, drugi in praznina v prvem, v meni. Odsotnost čutenja postaja zelo prisotna v strahu» (Schmidt, Schmidt in Schmidt 2017: 73).

Novljan (2004: 82–84) v knjigi z naslovom Sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami pri zgodnji obravnavi poudarja, da mora strokovnjak pri obravnavi znati uravnavati aktiven in tudi pasiven odnos do otroka in njegove družine. Aktivni odnos je prvi pogoj za uspešno obravnavo, vendar se morata aktivni in pasivni odnos med seboj prepletati. Če se to ne zgodi, se lahko strokovnjak spremeni v »invalidsko palico« za otroka in starše. Prav tako pa ne smemo dovoliti, da se aktivni odnos prenaša zgolj na družino, saj se ta ne sme spremeniti v vzgojno-izobraževalno ustanovo ali terapevtsko skupnost. Otroci se med seboj razlikujejo, strokovnjak pa mora te razlike dopustiti, saj se proces obravnave ne sme spremeniti v nekakšen ritual. Strokovnjak ne sme poskušati obvarovati otroka in njegovih staršev vseh hudih preizkušenj, zato se mora obravnavati približati vsakdanjemu življenju, saj je realno življenje kombinacija enega in drugega. Nevarnost lahko predstavlja tudi razmišljanje staršev in strokovnjakov o tem, česar otrok ne zmore, in tako ne upoštevajo otrokovih želja, ker menijo, da te niso realne. S tem tako starši kot tudi strokovnjak zavirajo otrokov razvoj. S tem ko se starši vključijo v zgodnjo obravnavo, se spreminjajo in širijo tudi naloge vseh vključenih strokovnjakov, ki delajo na tem področju. Njihovo delo tako ni več usmerjeno zgolj v delo z otrokom, ampak zajema tudi delo s starši, ki del terapije oziroma obravnave izvajajo doma. Tako pridemo do dejstva, da bi strokovnjak moral biti usposobljen tako za delo z otrokom kot tudi za delo z odraslimi.

2. PROBLEM

Z raziskavo nasilja nad otroki na Savinjsko-Šaleškem območju želim predstaviti problem, pred katerim si mnogo ljudi zatiska oči. Teorija kaže, da je nasilje nad otroki pereč problem, v praksi pa ni obravnavanih veliko primerov, zato želim raziskati, kaj je težava pri odkrivanju nasilja. Filipčič in Klemenčič (2011: 15–16) opozarjata, da se moramo zavedati, da je otrok lahko žrtev nasilja tudi, če nasilje neposredno doživlja drug družinski član, saj je s tem zaradi prestrašenosti ogrožen otrokov razvoj, takšno družinsko okolje pa je prav tako škodljivo za učenje vrednot, oblikovanje pozitivne samopodobe in učenje socialnih veščin. Leta 2015 je bilo po podatkih slovenske policije v poročilu za prvo polletje (Letno poročilo policije, 2015) 759 prijav nasilja v družini, vendar veliko nasilja ni prijavljenega. Zaradi nizkega števila prijav nasilja želim ugotoviti, kaj bi zaposleni na šolah potrebovali, da bi lahko še učinkoviteje opravljali delo zagovornika otrok. Menim, da je tema o nasilju relevantna tudi zaradi občutkov, ki jih vzbuja v ljudeh, saj smo do nasilja pogosto distancirani in se zato ne odzovemo tako, kot bi morali.

Predpostavljam, da veliko nasilja nad otroki ostaja spregledanega, zato želim v svoji nalogi ugotoviti, kako svetovalni delavci v šolah s prilagojenim programom prepoznajo nasilje in katere metode socialnega dela uporabljajo pri svojem delu, prav tako pa me zanima naraščanje oziroma upadanje problema nasilja nad otrokom znotraj družine. Prav tako menim, da otroci nasilje nad njimi spretno prikrivajo, zato sem spraševala tudi po poteku prvega pogovora, s katerim svetovalni delavci ocenijo situacijo ter preverijo relevantnost podatkov, ki jim jih zaupa otrok. Moja predpostavka je tudi, da se ob odkritem nasilju strokovni delavci ne odločajo za prijavo nasilja, zato sem spraševala o primerih, ko poskušajo svetovalni delavci sami rešiti situacijo in podatkov ne posredujejo naprej, pristojnemu centru za socialno delo. Želela sem odgovoriti tudi na vprašanje, ki se nanaša na povzročitelje nasilja, ki so običajno neprostopoljni uporabniki, in način poteka dela z njimi.

2.1. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Glede na teoretična izhodišča o nasilju nad otroki v šolah s prilagojenim programom postavljam naslednja raziskovalna vprašanja:

– Kako v osnovnih šolah s prilagojenim programom prepoznavajo nasilje?

- Kako se strokovni delavci na šolah s prilagojenim programom odzivajo na nasilje in ali obveščajo o nasilju druge pristojne institucije?
- Kako na centrih za socialno delo poteka delo s povzročitelji nasilja?
- Kaj obsega zaščita otroka, ki je žrtev nasilja?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo opravila, je kvalitativna, ker sem zbirala besedne opise svetovalnih delavcev šol in strokovnih delavcev na centrih za socialno delo o nasilju nad otroki v šolah s prilagojenim programom oziroma potekom dela z otroki na krajevno pristojnih centrih za socialno delo. Osnovno izkustveno gradivo sestavljajo podatki, ki sem jih pridobila s standardiziranimi merskimi postopki. Ker sem s spraševanjem zaposlenih na šolah in centrih za socialno delo zbrala novo gradivo, je raziskava tudi empirična. Z raziskavo sem podala neposredno uporabna spoznanja o metodah, različnih tehnikah in strategijah socialnega dela na določenem področju, zato je moja raziskava tudi aplikativna. Pridobila sem podatke svetovalnih delavcev in strokovnih delavcev centrov za socialno delo o načinu dela z otroki avtisti in o metodah socialnega dela, ki jih največkrat uporabijo pri njihovem delu na področju nasilja nad otroki (Mesec 2009: 84–86).

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Za pridobivanje podatkov sem uporabila standardizirano obliko spraševanja, saj sem imela vprašanja za intervjuvance pripravljena vnaprej. Vsem intervjuvancem sem zastavljala enaka vprašanja po enakem vrstnem redu, saj želim odgovore med seboj primerjati. Intervjuje sem izpeljala individualno po dogovoru z vsako osebo posebej. Uporabljala sem dva različna intervjuja, ki sem ju priložila magistrski nalogi. Za svetovalne delavce, zaposlene na šolah s prilagojenim programom, sem uporabila intervju »a« (A, B, C, D), za zaposlene na centrih za socialno delo sem uporabila intervju »b« (E, F, G, H). Pri intervjuju »a« sem se osredotočila na predpisane ukrepe, ki jih ponuja zakonodaja v primerih nasilja nad otrokom, kako poteka sodelovanje centra za socialno delo s policijo in šolami ter potek dela s storilcem kaznivega dejanja. Pri intervjuju »b« pa sem spraševala po prepoznavanju nasilja nad avtisti in delo z njimi, saj so šole običajno prve, kjer lahko zasledimo znake nasilja nad otrokom. Spraševala sem tudi po uporabi neverbalnih tehnik, ki so lahko v veliko pomoč pri delu z otroki, ter po sodelovanju s centrom za socialno delo in primerih, ko poskušajo ukrepati sami, brez posredovanja centrov. Povprašala sem tudi o primerih institucionalnega nasilja nad otroki. Pri obeh intervjujih pa me je zanimalo, kako se spoprijemajo s svojimi čustvi, kakšna je pogostost in kakšne so karakteristike nasilja nad otroki, s katerimi delajo. Zanimala me je tudi razlika pri delu z otrokom, ki ima avtizem, v primerjavi z delom z ostalimi otroki.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo vse osnovne šole s prilagojenim programom in pristojni centri za socialno delo na Savinjsko-Šaleškem območju. Vzorec sestavljajo štiri strokovne delavke s štirih osnovnih šol na Savinjsko-Šaleškem območju in štiri strokovne delavke z območnih centrov za socialno delo, ki se ukvarjajo s področjem nasilja. Izbrala sem neslučajnostni vzorec, saj sem intervjuje izpeljala na osnovnih šolah s prilagojenim programom, ki se nahajajo na Savinjsko-Šaleškem območju, ter s krajevnimi pristojnimi centri za socialno delo. Intervjuvala sem osem oseb, ki sem jih sama kontaktirala in se z njimi dogovorila za kraj in čas srečanja.

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala od junija do decembra, saj je bil poleti čas dopustov in nekaj svetovalnih delavk in delavcev centrov za socialno delo ni bilo dosegljivih. Vsakega posebej sem kontaktirala in se z njimi dogovorila za kraj in čas izvajanja intervjuja. Večinoma smo se sestali kar na njihovem delovnem mestu, z dvema pa sem se sestala v lokalu zunaj delovnega časa njihove službe. Na enem izmed centrov sem potrebovala tudi odobritev ravnateljice, zato je trajalo nekaj časa, saj so dali mojo prošnjo za intervju tudi na obravnavo na sejo. Pred intervjuji sem se s svetovalnimi delavkami oziroma socialni delavkami na kratko pogovorila o namenu moje magistrske naloge, se tudi predstavila, tako da smo se med seboj malce spoznali in se potem tudi lažje pogovarjali o njihovem delu in pridobljenih izkušnjah. Pred pogovorom sem jih vprašala, če jih lahko posnamem, na kar so vse privolile. Po končanem pogovoru sem se jim zahvalila za čas.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

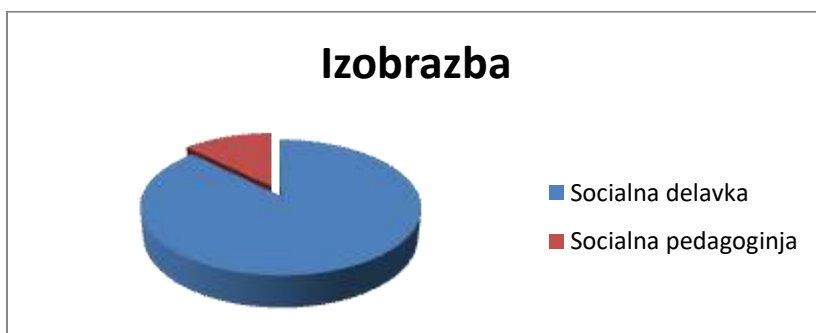
Podatke sem obdelala kvalitativno. Določila sem enote kodiranja ter uporabila odprto in odnosno kodiranje. Pri odprtem kodiranju sem razvrstila podatke in jim pripisala ustrezne pojme, pri odnosnem kodiranju pa sem dobljene kategorije razporedila v domnevne odnose. V raziskavi je sodelovalo osem udeleženk iz Savinjsko-Šaleškega območja. Vse intervjuvanke so bile po poklicu socialne delavke, razen ene, ki je bila po poklicu socialna pedagoginja. Stare so bile med 37 in 59 let. Štiri udeleženke so zaposlene na centru za socialno delo, štiri pa na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju. Intervjuvanke so bile stare med 37 in 59 let.

Graf 3.1: Spol

Z grafa je razvidno, da je v raziskavi sodelovalo 100 % oseb ženskega spola.

Graf 3.2: Izobrazba intervjuvank

V raziskavi je sodelovalo 88 % oseb z izobrazbo socialne delavke in 13 % z izobrazbo socialne pedagoginje.

Graf 3.3: Starost intervjuvank

50 % vseh sodelujočih v raziskavi je starih med 45 in 53 let, 38 % med 37 in 44 let ter 13 % med 54 in 59 let.

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

Predstavila bom rezultate, ki sem jih razporedila po kategorijah. Pridobljeni rezultati se nanašajo na osnovne šole in centre za socialno delo na Savinjsko-Šaleškem območju. S krepko sem označila besede, ki sem jih določila kot kode, podčrtala pa sem podteme, kjer sem jih lahko določila. Posamezne kode sem utemeljila z izjavami intervjuvank in zraven zapisala številko izjave. Izjave intervjuvank sem označila z ležečo pisavo. Najprej bom predstavila rezultate intervjujev za zaposlene na osnovnih šolah, nato pa še rezultate intervjujev, ki sem jih opravila na centrih za socialno delo. Pod vsako temo sem napisala še razpravo, ki sem jo označila z ležečo pisavo.

4.1. REZULTATI INTERVJUJEV, OPRAVLJENIH NA OSNOVNIH ŠOLAH S PRILAGOJENIM PROGRAMOM NA SAVINJSKO-ŠALEŠKEM OBMOČJU

4.1.1. Odkrivanje nasilja

Večina svetovalnih delavk, zaposlenih na šolah s prilagojenim programom, izve za nasilje nad otrokom prek **poročanja razredničarke**. Nekateri o nasilju izvedo prek **pogovora z otrokom**, druge pa za nasilje izvedo prek **pogovora s starši**. Za nasilje se lahko izve tudi prek **neverbalnih tehnik**, ko otrok o nasilju nad njim pripoveduje prek slike. Dve svetovalni delavki nasilje odkrijeta prek **fizičnih sledi** na otrokovem telesu, ena svetovalna delavka pa je dejala, da je znak za nasilje lahko tudi otrokov **odpor do hrane** (*»Odpor do hrane, ker se to tudi izraža pri kakšni vrsti nasilja.«* – D1.3).

Ugotavljam, da največ svetovalnih delavk za nasilje nad nekim otrokom izve prek pogovora z razredničarko. Predvidevam, da zato, ker imajo z otroki največ stikov in so dovzetne za spremembe, ki jih opazijo pri otroku.

Skleпам, da je to, da je otrok tarča določenega nasilja, najlažje ugotoviti na podlagi fizičnih posledic, ki se pojavijo na otrokovem telesu, treba pa je biti pozoren tudi na posredne kazalnike, ki kažejo, da je otrok žrtev nasilja, na primer, ko otrok v šoli zavrača hrano.

4.1.2. Prvi pogovor z otrokom

Največ svetovalnih delavk prvi pogovor z otrokom začne tako, da ga najprej **umiri**. Treba je omogočiti tudi primern **prostor za nudenje pomoči**, da lahko z otrokom aktivno delamo (*»Se*

pravi, da se mu pomaga v sobi za sproščanje ali pa tukaj v pisarni, ali pa na tistem mestu, kjer se težava zgodi, se je najbolje usesti, včasih predlagam, da greva v garderobo, v atrij, in se pač pogovoriva.« – A2.3). Nekateri otroci potrebujejo **fizično bližino**, ki jim pomaga spregovoriti o težavah. Večina svetovalnih delavk pri pogovoru z otroki uporablja **verbalne oziroma neverbalne tehnike**. Polovica svetovalnih delavk je dejala, da se je treba pri delu **prilagoditi posameznikom** (*»Prvi pogovor je odvisen od otrokovih sposobnosti, specifik in pa tudi starosti.*« – B2.1), ki jim predstavimo tudi **naša opažanja**. Ena svetovalna delavka je izpostavila tudi potrebo po **indirektnem spraševanju in preusmerjanju pozornosti**.

Svetovalne delavke običajno pogovor z otrokom začnejo tako, da ga najprej umirijo. Nato se lahko začne razvijati proces pomoči. Predvidevam, da so si otroci med seboj različni, zato se je treba prilagoditi vsakemu posamezniku posebej. K učinkovitemu delu veliko pripomorejo tudi verbalne spretnosti, ki pa si jih pridobimo z izkušnjami.

Ugotavljam, da je svetovalnim delavkam v pomoč tudi neverbalna komunikacija, prek katere otroci odraslim lažje zaupajo težave, zagotoviti pa je treba tudi ustrezen prostor, kjer lahko poteka proces nudenja pomoči.

4.1.3. Posebnosti dela z otrokom z avtizmom

Svetovalne delavke so izpostavile, da je pri delu z otroki z avtizmom potrebno **večkratno ponavljanje, izogibati se je treba prisposodobam** (*»Z njimi se je treba pogovarjati preprosto, brez prisposodob, konkretno in golo opisati stvari, ne razumejo prisposodob.*« – A3.1) in **dodatno pojasnjevati**. Pomembno je, da otroka **pripraviš, da ti bo sledil**, in da si pridobiš njegovo **zaupanje**. Prav tako se poslužujejo **neverbalnih tehnik** in za otroke ustvarijo **varen prostor**. Treba je biti pozoren tudi na **ekstremna obnašanja otrok** in na razvoj **socialnih veščin**. Svetovalne delavke pri delu **upoštevajo raznolikost** otrok in se osredotočajo tudi na njihovo **nepredvidljivost**.

Ugotavljam, da je treba biti pri otrocih z avtizmom zelo pozoren na verbalno komunikacijo. Potrebno je večkratno ponavljanje, izogibati se je treba prisposodobam in dodatno pojasnjevati, skratka, z njimi se je treba pogovarjati povsem preprosto. Kar je za nekoga logično, lahko otroku z avtizmom predstavlja zmedenost.

Pozorni moramo biti na njihovo nepredvidljivost, tako na vedenjskem kot tudi na čustvenem področju. Otroci z avtizmom imajo veliko težav pri razvoju socialnih veščin. Velikokrat se pojavljajo ekstremna obnašanja, ki vključujejo izbruhe joka, krike, napade.

4.1.4. Pripovedovanje otrok o nasilju

Polovica intervjuvanih svetovalnih delavk je dejala, da je pri pripovedovanju otrok o nasilju vedno **prisoten dvom**, zato je nujno, da **otroke spoznamo** (*»Otroke je treba tudi poznati, večkrat imaš stik z njimi, bolj jih spoznaš in lažje ugotoviš, kdaj govorijo resnico in kdaj ne.«* – C4.3). Zaradi dvoma je zato potrebno stalno **preverjanje**. Pri odkrivanju nasilja smo lahko pozorni tudi na **neverbalno komunikacijo** (*»Recimo avtist bo, če se bo lagal, gledal v tla.«* – D4.2) in tako sklepamo, kdaj otrok govori resnico in kdaj ne. Velik vpliv imata tudi družina in otrokova **socializacija** ter posledično tudi **povezovanje s starši**. Treba je razviti tudi **posluh in zavzemanje** za otroke ter biti sposoben **začutiti** stiske otrok, hkrati pa jim **zaupati**. Ena izmed svetovalnih delavk je dejala, da **nasilja nad avtisti nimajo**.

Ugotavljam, da je pri pogovoru z otrokom o nasilju vedno prisoten dvom, saj nikoli ne moreš biti popolnoma prepričan, da ti otrok govori resnico. Intervjuvankam pri delu pomaga to, da otroke bolje spoznajo, imajo z njimi več stikov in nato lažje ugotovijo, kdaj govori resnico in kdaj ne. Dejale so, da je treba biti dovzeten za otrokove težave, treba jim je zaupati in začutiti njihove stiske.

4.1.5. Metode socialnega dela

Najpogostejša oblika dela, ki jo pri svojem delu uporabljajo vse intervjuvane svetovalne delavke, je **individualno delo**, prav tako pa tudi uporaba **neverbalnih tehnik**. Polovica intervjuvank se poslužuje tudi **svetovalnega dela**, se osredotoča na **enako obravnavo** otrok (*»Običajno se metode dela ne razlikujejo glede na diagnozo otroka, potrebno je, da se otroka razume in sprejema takšnega, kot je.«* – B5.2;) in poskrbi, da otroke pred delom **umiri**. Ena izmed svetovalnih delavk je izpostavila Elstrov koncept, ki teži k temu, da se pride **po ovinkih do cilja** (*»Ena metoda je takšna, da ti v bistvu ne vzameš rešitve problema za cilj. Elstrov koncept je, da če ti težiš za nekim ciljem, potem boš ravno to zgrešil. Če ti greš naravnost do tega cilja, se ti ne bo izšlo. Do cilja greš po ovinkih, recimo, če on ne ve, da imam jaz z njim svetovalni pogovor, potem lažje prideš do tistega rezultata.«* – D5.5). Prav tako pa ena izmed svetovalnih delavk pri delu uporablja kombinacijo **več metod**.

Vse svetovalne delavke pri delu z otroki, ki imajo avtizem, uporabljajo individualno delo, ko prek neverbalnih tehnik, na primer z risanjem ali lutko, izvedejo tudi svetovalni pogovor, če je otrok tega sposoben. Svetovalne delavke so poudarile tudi to, da otroke obravnavajo enako

kot vse druge, ne glede na njihovo diagnozo, saj je nujno, da se otroka razume in sprejema takšnega, kot je.

4.1.6. Uporaba neverbalnih tehnik pri delu

Pri tej temi sem razdelila odgovore na tri sklope. Prvi del se nanaša na posluževanje neverbalnih tehnik. Dve tretjini svetovalnih delavk pri nudenju pomoči otrokom **uporabljata neverbalne tehnike**. Eni izmed svetovalnih delavk so v največjo pomoč **lutke**, drugi pa otroci svoje težave sporočajo prek **zapisovanja dogodkov**. Drugi sklop zajema uporabo slikovnih pripomočkov. Ena izmed svetovalnih delavk pri svojem delu veliko pozornosti posveča uporabi slikovnih pripomočkov. Prek njih se otroci **učijo življenjskih navad in socialnih veščin**. Uporaba slikovnih pripomočkov se lahko uporablja tudi kot **slikovno ponazarjanje** za učenje higienskih navad (*»Recimo na stranišču so slike, kako si umijemo roke, lahko tudi pri pogovorih kažeš zraven slike.«* – D6.3). Za avtiste pa je zelo priporočljivo uporabljati **prilagojen videz urnikov**, ki otrokom olajšajo njihov vsakdan. Ena izmed svetovalnih delavk pa pri svojem delu **neverbalnih tehnik ne uporablja**.

Večina intervjuvank pri svojem delu uporablja razne neverbalne tehnike, ki so jim v veliko pomoč, saj otroci, ki imajo avtizem, težje komunicirajo. Izpostavile so lutke, ki jih poleg svetovalne delavke uporabljajo tudi otroci sami, ena izmed svetovalnih delavk je izpostavila, da na njihovi šoli nekateri otroci zelo radi pišejo in nato zapišejo potek dogodkov, veliko pa se otroci lahko naučijo prek raznih slikovnih pripomočkov. Prek njih se učijo socialnih veščin in življenjskih navad, kot je na primer umivanje rok. Pri avtistih na eni izmed šol uporabljajo prilagojene urnike, kjer ob zaključku določene dejavnosti to odstranijo z urnika, da se otroci počutijo olajšano.

4.1.7. Najpogostejše vrste in pogostost nasilja

Kot najpogostejšo vrsto nasilja nad otroki je polovica svetovalnih delavk izpostavila, da otroci z avtizmom na njihovih šolah **niso pogosto žrtve nasilja**, tiste, ki pa imajo izkušnjo z otroki z avtizmom, pa so izpostavile **telesno nasilje** nad otroki in **zanemarjanje**. Svetovalna delavka na eni izmed šol je izpostavila tudi **nemoč s strani staršev** in pa **razvajenost** teh otrok, prav tako pa je poudarila težavo **medvrstniškega nasilja**, ki ga sama velikokrat zasleda pri teh otrocih. Kot najtežje prepoznavno vrsto nasilja pa so kar vse intervjuvanke izpostavile **duševno nasilje**.

Polovica intervjuvank je dejala, da otroci z avtizmom niso pogosto žrtve nasilja, kjer pa to izkušnjo imajo, so navedle telesno nasilje in zanemarjanje. Intervjuvane so izpostavile vedenjske težave teh otrok in hkrati nemoč staršev, ki posegajo po nasilju ravno zaradi te nemoči. Govorile so tudi o razvajanosti otrok, ko starši zaradi neupoštevanja meja izgubijo živce. Ena izmed svetovalnih delavk pri delu večkrat zasledi primere medvrstniškega nasilja, ko si otrok z avtizmom po svoje predstavlja določene stvari in se potem počuti prizadetega, čeprav pogled oziroma beseda nista bila namenjena njemu. Kot najtežje prepoznavno vrsto nasilja so vse intervjuvanke označile duševno nasilje.

4.1.8. Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom

Na to vprašanje je imelo veliko svetovalnih delavk precej težav odgovoriti, saj **nimajo teh podatkov**. Ena izmed intervjuvank je izpostavila, da **nasilje lažje odkrijemo** (*»Če pa gledam na splošno, pa ne bi rekla, da narašča, ampak bolj, da ga znamo odkriti, ker si starši upajo priznati ali pa povedat svojo nemoč pri vzgoji.«* – A8.2), ker si starši priznajo nemoč pri vzgoji. Na eni izmed šol pa so zaznali **naraščanje avtizma**.

Sklepam, da zaradi premajhnega števila otrok z avtizmom na šolah svetovalne delavke ne morejo oceniti, ali nasilje nad otroki z avtizmom narašča ali upada. Zgolj na eni šoli je zaznano naraščanje avtizma, ne pa tudi naraščanje nasilja nad otroki z avtizmom.

4.1.9. Institucionalno nasilje nad otrokom

Večina svetovlanih delavk takšnega primera še ni imela, zato sem na to vprašanje dobila večino **negativnih odgovorov**. S primerom se je soočala zgolj ena svetovalna delavka, ki pa je za institucionalno nasilje nad otrokom izvedela prek pogovora z otrokom, saj se ji je ta zaupal in ji povedal o nasilju, ki ga doživlja.

Ugotavljam, da institucionalno nasilje nad otroki ni pogost pojav, saj so imeli takšen primer zgolj na eni šoli na Savinjsko-Šaleškem območju, otrok pa je o nasilju povedal sam, Ingrid Klemenčič (2008: 28–31) pa poudari, da je prvi pogovor z otrokom, ki pove, da je bil zlorabljen, zelo pomemben, zato mora strokovni delavec poznati strategije, ki so pomembne za pogovor z otrokom.

4.1.10. Namestitev otroka z avtizmom v krizni center

V treh četrтинah takšnih primerov svetovalne delavke še niso imele, zato so bili to zanje **neznani primeri**. V enem primeru pa je bila namestitev otroka z avtizmom v krizni center

zelo **zahtevna**, pomembno pa je bilo, da so zaposleni dobili dovolj **opolnomočenja** (*»Pomembno je bilo, da smo jim predali veliko informacij za delo z našim učencem, da so potem zmogli.«* – B10.2).

Večina svetovalnih delavk se še ni soočila s primerom namestitve otroka z avtizmom v krizni center, ena izmed intervjuvank pa se je s takšnim primerom že soočila, potrebno pa je bilo veliko dela, saj otrok z avtizmom potrebuje veliko angažiranja strokovnih delavcev. Zaposlenim je bilo treba posredovati dovolj informacij o otroku, da so ti zmogli, o tem pa pišejo tudi Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban (2008: 13–15), ki poudarjajo, da je za učinkovito ugotavljanje otrokove ogroženosti pomembno medsebojno sodelovanje, sprotno informiranje in hitro odzivanje.

4.1.11. Sodelovanje s centrom za socialno delo

Šole s prilagojenim programom nasilje v družini nad otroki obveščajo v različnih primerih. Kadar na šoli **nasilja zaposleni ne obvladajo več**, to sporočijo na center za socialno delo. Polovica intervjuvank je dejala, da nasilje v družini na centre za socialno delo sporočajo, ko se pojavi **utemeljen sum**. Samo na eni šoli posredujejo primer **vsakega nasilja**, v primeru nasilja v družini pa na eni izmed šol poskušajo **takoj obvestiti** krajevni pristojni center za socialno delo. S centrom za socialno delo sodelovanje poteka tudi na različnih ravneh. Ena izmed intervjuvank je izpostavila **pozitivno sodelovanje** s centrom za socialno delo, ki zajema tudi **telefonsko posvetovanje**, na takšen način pa sodelujejo še na eni izmed šol. Šole s centrom za socialno delo sodelujejo tudi prek **prvih razgovorov** in **internih timov**. Centrom šole posredujejo tudi razna **poročila in sodelujejo v obravnavah**, tukaj pa se včasih pojavi tudi težava, ker **sodelovanje za nekaj časa obtiči**. Intervjuvanka je dala tudi primer, kdaj nasilja ne sporočajo, to pa je v primerih **medvrstniškega nasilja** (*»Če je kakšno vrstniško nasilje, kot so recimo brce, spotikanje, tega ne sporočamo.«* – D11.1).

Ugotavljam, da je sodelovanje s krajevnimi pristojnimi centri za socialno delo zelo različno. Nekateri primere nasilja na center sporočijo takrat, ko ga ne obvladajo več. Polovica intervjuvank o nasilju nad otrokom sporoča centru za socialno delo takrat, ko se pojavi utemeljen sum, presenetilo pa me je, da zgolj ena šola na center za socialno delo prijavi vsakršno nasilje nad otrokom, z izjemo medvrstniškega nasilja, čeprav je center o nasilju treba čim prej seznaniti, situacije pa ne smemo reševati sami, ampak moramo slediti zakonom in pravilnikom (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Sušnik 2015: 78–79). Sodelovanje s centrom za socialno delo običajno poteka prek telefonskih pogovorov, prek timov ter poročil in obravnav.

4.1.12. Individualno reševanje problemov

Tri četrtine intervjuvank je dejalo, da obstajajo primeri, ki jih rešijo brez posredovanja prijav o nasilju na center za socialno delo. Težave poskušajo rešiti znotraj ustanove, se pravi, da pri reševanju problemov zaupajo v svojo **ocenitev zmožnosti reševanja problemov** (*»Ni nič narobe, če narediš razgovor na šoli in se z njimi poskušaš pogovoriti na primeren način, v kolikor pa ugotoviš, da to ne gre, pa informacije posreduješ naprej na center za socialno delo.«* – C12.1). Pri tem je pomembno da smo pozorni, da se primer **ne zavleče predolgo**. Primeri, ki jih svetovalna delavka ne prijavlja na center za socialno delo, pa so primeri **medvrstniškega nasilja**.

Raziskava je pokazala, da večina svetovalnih delavk oceni zmožnost reševanja problemov in ne prijavi vsakega primera nasilja na center za socialno delo. Kadar ta vidi, da težava presega njene zmožnosti, obvesti druge institucije. Če otrok pove, da je bil kaznovan ali da ga je nekdo povlekel za lase, tega ne sporočajo takoj na center za socialno delo. Opravijo razgovore s starši, če pa vidijo, da bo treba vključiti še druge institucije, prijavijo primer na center za socialno delo. Pomembno je, da se ti primeri, ki se ne prijavijo takoj, ne zavlačujejo predolgo.

4.1.13. Soočanje s čustvi

Eden izmed načinov, ki nam lahko pomaga pri soočanju z našimi čustvi, je dodatno izpopolnjevanje. Sem spadata **izobraževanje** in **sproščanje** (*»Pomembno je tudi delo na sebi, antistresne metode, meditacije, joga, šport, branje.«* – D13.3). Posebno težki primeri, ki so jih svetovalne delavke izkusile pri svojem delu, so **spolne zlorabe**, ki kar polovico intervjuvank prizadanejo in jih spremljajo še cele popoldneve. Prav tako so čustveno občutljive do primerov, kjer **starši ne sodelujejo** in kjer **starši otroke zmanipulirajo** do te mere, da otrok meni, da je drug starš slab. Težki so tudi primeri **čustvenih zlorab otrok**. Kot pomoč pri obvladovanju čustev nam je lahko oblikovanje **distance**, težavo pa lahko težki primeri predstavljajo za **čustveno občutljive ljudi**. Pri tem vprašanju je bilo izpostavljeno tudi sodelovanje z institucijami, saj se lahko pojavijo **težave z organi pregona**, ko se v delu svetovalnih delavk iščejo napake, ter težave z **vključevanjem institucij** (*»V teh primerih, ko moram vključevati institucije, sem zelo nemočna, imam občutek, da je vseeno, da se trudim, ker se vedno konča na enak način.«* – D13.2).

Pri soočanju s čustvi intervjuvankam najbolj pomagata izobraževanje in sproščanje. Ugotavljam, da so posebno težki primeri za intervjuvanke primeri, kjer so prisotni otroci in so

bili spolno zlorabljeni. Težko je tudi, kadar starši ne sodelujejo in kadar eden izmed staršev otroka zmanipulira do te mere, da otrok verjame, da je drug starš slab. Težave se lahko pojavijo tudi pri sodelovanju z institucijami, saj te namesto nudenja ustrezne pomoči otroku iščejo napake v delu svetovalnih delavk, kar te zelo razočara.

4.1.14. Vključenost v supervizijo

Prav nobena šola s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju **nima organizirane supervizije**. Večina svetovalnih delavk namesto supervizije uporablja **sodelovanje z zaposlenimi na šoli** (*»Sama velikokrat sodelujem z ravnateljico, ker je zelo podoben tip človeka, kot sem jaz, in ima tudi podoben profil.«* – C14.2), ali pa se poslužuje **neformalne supervizije** (*»Imava neformalno supervizijo, pozna populacijo, zato je to super, ker točno veš, za kaj gre, včasih pa imam supervizijo tudi z gospo iz redne šole.«* – A14.3). Kot alternativa superviziji je lahko tudi supervizija preko **familylaba**. Je pa zanimivo dejstvo, da polovica intervjuvank **supervizijo načrtuje oziroma si je želi**.

Presenetilo me je, da niti ena šola na Savinjsko-Šaleškem območju svojim zaposlenim ne ponuja organizirane supervizije, čeprav si je svetovalne delavke želijo, nekatere pa jo celo načrtujejo za naslednje šolsko leto. Skleпам, da se zaposleni zaradi odsotnosti supervizije medsebojno povezujejo in si pomagajo, zlasti če sta na šoli dve svetovalni delavki, ali pa sodelujejo z osebami, ki imajo podoben profil. Ingrid Klemenčič (2008 v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 32–35) poudarja pomen supervizije, saj se zaposleni pri delu z zlorabljenimi otroki soočajo s paleto čustev in dilem, ob pomoči strokovnjaka pa bodo v prihodnje lahko bolj opremljeni in pripravljeni na takšno delo.

4.2. REZULTATI INTERVJUJEV, OPRAVLJENIH NA OSNOVNIH ŠOLAH S PRILAGOJENIM PROGRAMOM NA SAVINJSKO-ŠALEŠKEM OBMOČJU

4.2.1. Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami

Najpogostejši obliki nasilja, ki ga doživljajo otroci s posebnimi potrebami, sta **telesno in duševno nasilje** in **zanemarjanje** (*»Po naših izkušnjah so običajno otroci s posebnimi potrebami največkrat deležni zanemarjanja, to pomeni, da je lahko vzgojno ali pa čustveno.«* – F1.1). Ena izmed socialnih delavk je dejala, da so ti otroci žrtve **vseh vrst nasilja**, ena

socialna delavka pa je izpostavila, da pri otrocih s posebnimi potrebami izstopa tudi **spolno nasilje**.

Raziskava je pokazala, da sta najpogostejši obliki nasilja nad otroki s posebnimi potrebami telesno in duševno nasilje ter zanemarjanje, ki je lahko vzgojno ali pa čustveno.

4.2.2. Spolne zlorabe

Socialne delavke na centrih za socialno delo **ne vodijo evidenc** posebej o spolnih zlorabah otrok s posebnimi potrebami. Na enem izmed centrov za socialno delo se socialna delavka s primerom spolne zlorabe otroka s posebnimi potrebami še ni soočila, zato tukaj **nima izkušenj**. Intervjuvanka je dejala, da otroci s posebnimi potrebami **niso v ospredju** v primerih spolnih zlorab.

Na centrih za socialno delo zaposleni ne vodijo evidence o spolnih zlorabah posebej za otroke s posebnimi potrebami, zato o pogostosti teh težko govorijo. Je pa ena izmed intervjuvank dejala, da na njihovem centru za socialno delo otroci s posebnimi potrebami niso v ospredju na področju spolnih zlorab.

4.2.3. Število primerov nasilja v zadnjem letu ter primerjava s prejšnjimi petimi leti

Socialne delavke so se strinjale, da **nasilje v družini na Savinjsko-Šaleškem območju narašča** (*»V primerjavi s prejšnjimi leti pa število zlorab v družini narašča.«* – E3.3), izdanih pa je bilo tudi **več ukrepov prepovedi približevanja**. Na enem izmed centrov za socialno delo so imeli prejšnje leto **21 novih primerov**, od tega je bila **ogorženost ugotovljena v 17 primerih**. Precej več primerov so imeli na drugem centru za socialno delo, kjer imajo približno **50 primerov** nasilja v družini, to pa je pri njih dokaj stalna številka, tako da na tem področju **ne zaznavajo očitnih sprememb**.

Ugotavljam, da večina socialnih delavk meni, da nasilje v družini na Savinjsko-Šaleškem območju narašča, sklepam, da tudi zato, ker je bilo izdanih več ukrepov prepovedi približevanja kot prejšnja leta. Število primerov se razlikuje od centra do centra, saj pokrivajo različno velika območja. Od 21 primerov na enem izmed centrov je bila dejanska ogroženost otroka ugotovljena kar v 17 primerih.

4.2.4. Zaščita otroka

Najpomembnejši ukrep, ki se nanaša na zaščito otroka, je **varna namestitev otroka**, s čimer so se strinjale prav vse intervjuvane socialne delavke (*»Če so otroci zraven in se žrtev nima kam umakniti oziroma je v strahu, lahko gre v nameščanje v varno hišo. V primeru, ko je otrok star več kot 15 let, potem se otroka namešča v krizni center za mlade.«* – E4.2). Preveriti je treba tudi, ali je center za socialno delo družino že kdaj **predhodno obravnaval**. Pogosto se izda tudi **ukrep prepovedi približevanja** oziroma se dejanje **prijavi policiji**. Za zagotovitev najučinkovitejše pomoči otroku je potrebno tudi **timsko sodelovanje** in **sodelovanje z različnimi institucijami**. Za nadaljnje delo je treba zapisati tudi **oceno ogroženosti** oziroma sestaviti **načrt pomoči**, da se otroku lahko **ponudi različne oblike pomoči**. Nujno potrebno je tudi **sodelovanje z nenasilnim staršem**, z namenom ugotovitve, ali je ta sposoben zaščititi otroka in ga opolnomočiti (*»S staršem, ki ni nasilen do otroka, se pogovorimo glede njegove zmožnosti in zaščite otroka pred nasiljem ter naredimo načrt pomoči otroku ter varnostni načrt.«* – G4.4). Delo ni zaključeno samo z nudenjem pomoči otroku, potrebno je tudi sodelovanje s povzročiteljem oziroma povzročiteljico nasilja, zato je treba opraviti tudi **pogovor s povzročiteljem** oziroma povzročiteljico nasilja. Center za socialno delo lahko za zaščito otroka uporabi tudi ukrep **stikov pod nadzorom**.

Socialne delavke so kot najpomembnejši ukrep za zaščito otroka izpostavile varno namestitev, pa naj bo to krizni center za mlade, kamor se namešča otroke, starejše od 15 let, ali pa varna hiša. Najprej se vedno preveri, če je center za socialno delo družino že kdaj obravnaval. Potrebno je sodelovanje z drugimi institucijami, kot je policija, ki izda ukrep prepovedi približevanja. Sestavi se tudi multidisciplinarni tim, kjer vse nadaljnje postopke vodijo delavci centra za socialno delo oziroma policija. Na podlagi sestave ocene ogroženosti se otroku ponudi ustrezne oblike pomoči. Pri nenasilnem staršu se preveri, ali je ta sposoben otroka zaščititi pred nasiljem.

4.2.5. Sodelovanje z osnovnimi šolami

Zgolj polovica intervjuvanih socialnih delavk je dejala, da jih šole s prilagojenim programom **obveščajo v primerih nasilja**. Sodelovanje med šolo in centrom za socialno delo je ena socialna delavka opredelila kot **dobro**. Rezultati glede števila prijav so se pri tem vprašanju zelo razlikovali. Na enem izmed centrov so dejali, da s strani šole dobijo **večino prijav**, na drugem so dejali, da s strani šole **ne dobijo veliko prijav**, se pravi, da je **sodelovanje med šolami in centri za socialno delo zelo različno**. S šolami centri za socialno delo sodelujejo na način **spremljanja otrok**, kar zajema izmenjavo informacij in omogoča učinkovitejše delo

(»Se pogovorimo o odprtih vprašanjih na področju medsebojnega sodelovanja, pretoka informacij, multidisciplinarnih timov, z namenom izboljšanja medsebojnega sodelovanja in povečanju učinkovitega dela.« – G5.2). Izdelati je treba **načrt pomoči**, da se nato lahko zagotovi **varnost otroka**.

Presenečena sem bila nad podatkom, da samo polovica centrov za socialno delo dobi obvestilo o nasilju v družini s strani šole, tako da je sodelovanje med centri in šolami zelo različno. Nekateri s strani šole dobijo večino prijav, drugi pa teh prijav ne dobijo pogosto. Šola in center za socialno delo sodelujeta v smislu spremljanja otrok, kar zajema izmenjavo informacij, sodelujejo na multidisciplinarnih timih in izdelajo načrt pomoči za otroka ter poiščejo način, da zagotovijo njegovo varnost.

4.2.6. Sodelovanje s policijo

Večina socialnih delavk sodeluje s policijo prek **izmenjav informacij**, ki jim pomagajo pri delu. Sodelovanje z njimi je polovica socialnih delavk opredelila kot **korektno**. Socialne delavke se s policijo **dogovorijo za razgovor** (*»S policisti se dogovorimo za razgovor, če zloraba ni huda, traja to dan ali dva, v primeru spolne zlorabe pa še isti dan.« – H6.1*), z njimi sodelujejo v okviru dogovora **trenutne zaščite otroka**, če je treba, pa policija izda tudi **ukrep prepovedi približevanja**. Policisti s centrom za socialno delo sodelujejo tudi pri izdelavi **načrta pomoči** in zaposlenim **zagotavljajo asistenco**.

Raziskava je pokazala, da socialne delavke na centrih za socialno delo s policijo sodelujejo večinoma prek izmenjav informacij, sodelovanje pa poteka zelo korektno. Policisti so odzivni, se zanimajo in informirajo sodelujoče, izdajo ukrepe prepovedi približevanja, vključujejo pa se tudi na timih. V primeru spolne zlorabe se za razgovor s policijo dogovorijo še isti dan prijave, drugače pa v roku dneva ali dveh.

4.2.7. Prva naloga pri zaščiti otroka

Odgovore na to vprašanje sem razdelila na štiri podteme. Prva podtema se nanaša na preverjanje. Socialne delavke so izpostavile različna področja, kjer je potrebno dodatno **preverjanje**. Poleg preverjanja je treba preveriti tudi morebitne **predhodne obravnave družine**. Za čim ustrežnejše reševanje težav je potrebno tudi **preverjanje pri nenasilnem staršu**, če je ta otroka zmožen zaščititi, prav tako pa je treba poiskati dodatne informacije v institucijah, kamor je otrok vključen, oziroma **v socialnem okolju otroka** (*»Preverjamo tudi v socialnem okolju, se pravi v vrtcih ali šolah, tudi pri osebni zdravniku.« – E7.3*). Poleg

preverjanja na različnih področjih je potrebno tudi dobro sodelovanje z otrokom. **Z otrokom se je treba pogovoriti** in nato narediti še **oceno ogroženosti**. Tudi sodelovanje z drugimi institucijami je priporočljivo, če želimo ustrezno ukrepati in zaščititi otroka. Tukaj sta pomembna predvsem sodelovaje s policijo, **kamor podajo prijavo**, le ta pa na podlagi informacij izda **ukrep prepovedi približevanja**. Glede na odločitve s strani policije, če izda ukrep prepovedi približevanja, je treba o izdanem ukrepu **obvestiti tudi šolo**. Zadnja, a prav tako pomembna, pa je podtema o zagotavljanju pomoči otroku. Sem spadajo **zagotovitev vseh oblik pomoči, otroka je treba zaščititi** in mu **zagotoviti varno okolje** (*»Kot prvo je naša naloga, da otroku zagotovimo varno okolje.«* – F7.1).

Socialne delavke so kot najpomembnejšo dejavnost, ki jo izvedejo ob prijavi nasilja nad otrokom, izpostavile preverjanje. Center za socialno delo preveri, ali so družino že kdaj obravnavali, preveri se tudi zmožnost zaščite otroka s strani nenasilnega starša in poišče informacije v socialnem okolju otroka. Z otrokom je treba izvesti pogovor in izdelati oceno ogroženosti ter mu zagotoviti varno okolje. Za čim učinkovitejše delo je potrebno tudi sodelovanje s šolo in policijo, ki izda ustrezne ukrepe, kot je ukrep prepovedi približevanja. V primeru, da je izdan ukrep prepovedi približevanja, se o tem obvesti tudi šolo, v katero je otrok vpisan.

4.2.8. Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem

Otroka, ki ima avtizem, polovica socialnih delavk **obravnavajo enako** kot vse druge otroke. Treba se je večkrat tudi **samoangažirati** in poiskati dodatne informacije, da smo pri delu lahko čim uspešnejši (*»Veliko delamo na tem, da se učimo oziroma da pridobimo veliko informacij, ki so potrebne za delo s takšnimi otroki.«* – E8.3). Priporočljiva je tudi **povezava z institucijami**, saj se lahko zgodi, da za ustrezno delo včasih **nimamo dovolj izkušenj**. Lahko si pomagamo tudi z **izvedbo tima** in prosimo za nasvet. Pomembno je tudi, da staršem damo vedeti, da morajo za svoje otroke poiskati dodatno pomoč, in **jih okrepimo**.

Ugotavljam, da socialne delavke otroke z avtizmom obravnavajo enako kot vse druge otroke. Včasih se morajo samoangažirati in pridobiti informacije, ki so potrebne za delo s temi otroki. Skleпам, da se ravno zato povezujejo tudi z institucijami, ki se ukvarjajo specifično s področjem avtizma. Zaposleni na centrih za socialno delo niso specialisti za delo z otroki z avtizmom, zato se večkrat posvetujejo s pristojnimi službami, ki jim pomagajo in jih okrepijo. Okrepiti pa je treba tudi starše, saj morajo ti zanje poiskati ustrezno pomoč. Povežejo se z

drugimi starši, učitelji in strokovnjaki. Poskušajo najti način, da bi ugotovili, kaj njihovemu otroku najbolj pomaga.

4.2.9. Posebnosti dela pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki

Večina socialnih delavk je dejala, da **ne obstajajo drastične spremembe** pri delu z mlajšimi oziroma starejšimi otroki. Predvsem je potrebno, da jih prilagodimo posameznikom in **upoštevamo njihove razvojne potrebe** (*»Delamo pa skupaj z vso družino, ampak se prilagodimo starosti otroka.«* – E9.2). Pri mlajših otrocih je kot posebnost socialna delavka izpostavila **prisotnost psihologinje** in v primeru predšolskih otrok tudi **prisotnost otrokove vzgojiteljice**. Starejše otroke pa socialne delavke lahko **aktivneje vključijo v izdelavo načrta pomoči**.

Ugotavljam, da socialne delavke pri delu z mlajšimi oziroma starejšimi ne uporabljajo posebnih strategij dela. Pri zagotavljanju zaščite ni pomembna starost otroka, kljub temu pa se je treba prilagoditi razvojnim potrebam otrok. Pri mlajših otrocih je priporočljiva prisotnost psihologinje, pri predšolskih otrocih pa tudi prisotnost otrokove vzgojiteljice v vrtcu.

4.2.10. Nasilje nad otrokom s strani starša

Kot najpomembnejši korak pri zagotavljanju zaščite otroka so vse socialne delavke izpostavile **sodelovanje z nenasilnim staršem** (*»Kadar je nasilen samo eden od staršev, spodbujamo tistega starša, ki ni nasilen, da otroka zaščiti.«* – E10.1), pozorni pa moramo biti tudi na **odzive nenasilnega starša**, v smislu, ali ta verjame otrokovi zgodbi in ga je sposoben zaščititi. Polovica socialnih delavk je dejala, da ima pri zaščiti otroka veliko vlogo tudi **izdelava ocene ogroženosti in sodelovanje z institucijami**, kot so policija, šolstvo in zdravstvo. Naše delo je vedno usmerjeno v zagotavljanje **največje koristi otroka**, kar je pri tem vprašanju izpostavila polovica intervjuvanih socialnih delavk. Policija lahko v primerih, ko je to potrebno, da se zaščiti otroka in nenasilnega starša, izda tudi **ukrep prepovedi približevanja**. V hudih primerih se lahko izvede tudi ukrep **umika otroka iz družine**. Center za socialno delo vedno ukrepa v primerih, ko se ugotovi **neposredna ogroženost otroka** in kadar je mogoča kakršnakoli **škoda pri otroku**.

Raziskava je pokazala, da je v primeru, kadar je nasilnež eden izmed staršev, najpomembnejše sodelovanje z nenasilnim staršem, ki se ga spodbuja, da otroka zaščiti. Znotraj centra za socialno delo se oblikuje ocena ogroženosti, kjer se upoštevajo največje koristi otroka. S centrom sodelujejo tudi šola, zdravstvo in policija, ki izda ukrep prepovedi

približevanja. Sklepam, da je v primeru, če ocena ogroženosti pokaže, da je otrok v neposredni ogroženosti in se lahko razvije škoda pri otroku, za zagotovitev otrokove varnosti potreben umik otroka iz družine.

4.2.11. Odvzem roditeljske pravice

Polovica intervjuvanih socialnih delavk je dejala, da se roditeljsko pravico lahko odvzame v primeru **zlorabljanja te pravice** (*»Če roditelj to pravico zlorablja ali otroka zapusti oziroma za otroka ne skrbi, se lahko odvzame obema ali pa samo enemu od staršev.«* – E11.1) oziroma v primerih, ki jih določa **116. člen ZZZDR**. Center za socialno delo lahko poda predlog o odvzemu roditeljske pravice zaradi **zanemarjanja s strani staršev**, o dejanskem odvzemu pa nato **odloča pristojno sodišče**. So pa odvzemi roditeljske pravice zelo redki, samo ena socialna delavka se je spomnila, da je bila prisotna pri **enem odvzemu roditeljske pravice**.

Sklepam, da se roditeljska pravica staršu odvzame v primerih zlorabljanja te pravice, če starš otroka zapusti oziroma zanemarja svoje obveznosti. Pogoji za odvzem roditeljske pravice so zapisani v 116. členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Odvzem roditeljske pravice je zelo redka stvar, zgolj ena intervjuvanka je imela takšen primer v zadnjih petih letih.

4.2.12. Delo s storilci

Povzročiteljem oziroma povzročiteljicam nasilja se nudi **prva socialna pomoč** in se jih seznani z **raznimi postopki**. Nato s strani **koordinatorice prejmejo vabilo na razgovor**, kjer se jih seznani z **raznimi oblikami pomoči** ter se jih **sooči z odgovornostjo** (*»Jih seznanim, da je nasilje nesprejemljivo ravnanje, da so za izvajanje nasilja odgovorni sami, da je to kaznivo dejanje.«* – G12.2) in **motivira za spremembe** za nadaljnje življenje. **Seznani jih moramo tudi z našimi pričakovanji**. Poleg **obiskov na domu**, ki so lahko napovedani ali pa nenapovedani, storilci **sodelujejo tudi z društvom za nenasilno komunikacijo**. **Ne delajo pa na vseh centrih za socialno delo s povzročitelji nasilja**, saj to delo opravljajo koordinatorice na področju nasilja.

Ugotavljam, da se povzročiteljem oziroma povzročiteljicam nasilja najprej nudi prva socialna pomoč, kjer se jih seznani z raznimi postopki. S povzročitelji nasilja dela koordinatorica na področju nasilja, zato s storilci ne delajo na vseh centrih za socialno delo. Povzročiteljem se ponudi razne oblike pomoči, ki so na razpolago in jih motivira za spremembe.

4.2.13. Časovno spremljanje družin

Vse socialne delavke se strinjajo, da je časovno spremljanje družin **odvisno od posamezne** situacije in tudi od **sodelovanja** (*»Lahko zelo kratek čas ali pa več kot leto, odvisno od sodelovanja družine in sprememb v družini.«* – G13.2). V primeru **dolgotrajnega nasilja** lahko spremljanje traja precej časa, celo **več kot leto od vključitve** družine v program. Sodelovanje se lahko zaključi, ko **opolnomočimo starše**, da zmorejo, in poskrbimo za **varnost otroka** (*»Delo v družini lahko zaključimo, ko je ugotovljeno, da je za otroka bolje poskrbljeno, in sta okolje, družina zanj dovolj varna.«* – G13.3).

Raziskava je pokazala, da je časovno spremljanje družin odvisno od posamezne situacije, včasih se spremljanje zaključi že po enem timu, v primeru dolgotrajnega nasilja pa je žrtev treba krepiti precej časa, kar lahko traja tudi več kot eno leto. Sklepam, da je trajanje spremljanja družine odvisno tudi od sodelovanja žrtve in vseh vpletenih, saj je, kot pravi Gabi Čačinovič Vogrinčič, včasih potrebno sodelovanje družine kot vira podpore in moči, včasih pa je treba intervenirati, da bi obvarovali člana, ki ga družina ogroža, oziroma družino, ker jo ogroža član.

Običajno se sodelovanje zaključi, ko se starši opolnomočijo in zmorejo zaščititi interese in koristi otrok oziroma ko je ugotovljeno, da je za otroka bolje poskrbljeno in da je okolje zanj dovolj varno.

4.2.14. Čustva

Kot najpomembnejšo potrebo pri skrbi za čustva so socialne delavke izpostavile **supervizijo, predelovanje občutkov** (*»Umetnost je preživeti, moraš biti res strukturirana oseba in znati iskati možnosti, da znaš stvari predelati in poskrbeti zase.«* – E14.4) ter **sodelovanje s sodelavci**. Potrebna so tudi **izobraževanja** in **samorefleksija**. Kot najtežje področje na področju socialnega dela so intervjuvanke izpostavile **primere z otroki** (*»Najbolj obremenjujoči so odvzemi otrok, hude oblike nasilja, otroci s težavami v duševnem zdravju.«* – G14.3). Največkrat pa se socialne delavke soočajo s **preobremenjenostjo**, kar pa se lahko kaže tudi v obliki **bolezni**, zato je priporočljivo **delo v paru**, da se lahko razbremeniš, in vključevanje raznih **tehnik sproščanja v vsakdan ter ukvarjanje s športom**.

Ugotavljam, da vse socialne delavke potrebujejo supervizijo, s katero lažje predelujejo svoje občutke. Nekatere sodelujejo tudi s sodelavci in policijo, ki jim nudijo oporo, krepijo pa se tudi na izobraževanjih. Najbolj jih prizadenejo primeri, ko so žrtve otroci. Soočajo se tudi s

preobremenjenostjo s primeri, zato je priporočljivo delo v paru, da se lahko razbremeniš. V svoj vsakdan vključijo tudi tehnike sproščanja in šport.

4.2.15. Kompetentnost

Vse strokovne delavke na centrih za socialno delo poudarjajo pomembnost dodatnega **izobraževanja** (*»Za specifične stiske ob hudem nasilju, spolnih zlorabah in smrti pa menim, da svetovalec potrebuje posebna znanja, ki jih osnovno izobraževanje za opravljanje socialnega dela ne nudi, ampak si jih mora vsak pridobiti z dodatnim izobraževanjem.«* – G15.2). Polovica socialnih delavk zagovarja tudi **specializacije** znotraj centrov za socialno delo. Izpostavile so tudi potrebo po **varnih sobah**, ki po Sloveniji na žalost še ne obstajajo, pojavila pa se je tudi potreba po **Svetovalnem centru za otroke in družine**, ki vključuje strokovnjake z različnih področij. Če se za določeno delo sam ne čutiš dovolj kompetentnega je priporočljivo, da **oceniš svoje kompetence** in zaradi čim bolj učinkovitega dela primer prepustiš drugi osebi, ki je za to boljše usposobljena. Kot **dobro usposobljene se socialne delavke počutijo na področju raziskovanja razmer v družini**, več znanja pa si želijo pri **delu z otroki in psihiatričnimi bolniki**.

Raziskava je pokazala, da vse socialne delavke na centrih za socialno delo na Savinjsko-Šaleškem območju poudarjajo pomen dodatnega izobraževanja, zlasti na področjih, kjer so potrebna specifična znanja, kot so spolne zlorabe in soočanje s smrtjo. Veliko je bilo predlogov o ustreznih pristopih dela, ki jih v Sloveniji še nimamo, na primer specializacija znotraj centrov za socialno delo in varne sobe.

Zavedati se je treba, da v primeru, če se za primer ne čutimo dovolj kompetentne, primer prepustimo drugemu socialnemu delavcu. Kot dobro usposobljene so socialne delavke ocenile področje raziskovanja razmer v družini, dodatno izobraževanje pa bi potrebovale na področju dela z otroki, kot so recimo avtisti, in s psihiatričnimi bolniki.

4.3. ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

– Kako v osnovnih šolah s prilagojenim programom prepoznavaajo nasilje?

Večina svetovalnih delavk zaposlenih na šolah s prilagojenim programom izve za nasilje nad otrokom prek poročanja razredničarke. Nekatere o nasilju izvedo prek pogovora z otrokom, druge pa za nasilje izvedo prek pogovora s starši. Za nasilje se lahko izve tudi prek

neverbalnih tehnik, ko otrok o nasilju nad njim pripoveduje prek slike. Dve svetovalni delavki nasilje odkrijeta prek fizičnih sledi na otrokovem telesu, ena svetovalna delavka pa je dejala, da je znak za nasilje lahko tudi otrokov odpor do hrane. Zavedati se je treba, da je pri pripovedovanju otrok z avtimom o nasilju nad njimi treba otroke dobro poznati in razviti občutek za posluš in zavzemanje za otroke ter jim tudi zaupati.

– **Kako se strokovni delavci na šolah s prilagojenim programom odzivajo na nasilje in ali obveščajo o nasilju druge pristojne institucije?**

Svetovalne delavke na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju prvi pogovor z otrokom po navadi začnejo tako, da otroka najprej umirijo. Otroku morajo zagotoviti tudi prostor, kjer se ta počuti varnega. Na nasilje nad otrokom se svetovalne delavke odzovejo tudi s fizično bližino, treba pa se je seveda tudi prilagoditi vsakemu posamezniku, saj so potrebe otrok različne od posameznika do posameznika. Svetovalne delavke lahko s svojim verbalnim izražanjem zelo vplivajo na svoje delo, saj je treba včasih znati preusmeriti otrokovo pozornost in uporabljati indirektna vprašanja. Večini intervjuvank so v veliko pomoč tudi različne oblike neverbalnih tehnik, kot so lutke, zapisovanje dogodkov, s pomočjo slikovnih pripomočkov pa se otroke lahko uči tudi raznih socialnih veščin in življenjskih navad. Svetovalne delavke najpogosteje sodelujejo s centrom za socialno delo, ko mu sporočajo primere nasilja, kadar nasilja na šoli zaposleni ne obvladajo več. Polovica intervjuvank je dejala, da nasilje nad otrokom na center za socialno delo sporočijo, kadar se pojavi utemeljen sum. Sodelovanje s centrom za socialno delo nato poteka v smeri oddajanja poročil in sodelovanja na obravnavah, sodelujejo tudi pri prvih pogovorih in internih timih. Obstajajo pa primeri, ki jih šole ne sporočajo na centre, ampak težave odpravijo znotraj institucije. To so primeri medvrstniškega nasilja oziroma se svetovalne delavke same odločijo, v katerih primerih centra za socialno delo zaenkrat še ne bodo obveščale in zaupajo v svojo ocenitev zmožnosti reševanja problemov.

– **Kako na centrih za socialno delo poteka delo s povročitelji nasilja?**

Povzročiteljem oziroma povzročiteljicam nasilja se nudi prva socialna pomoč in se jih sooči z raznimi postopki. Nato s strani koordinatorice dobijo vabilo na razgovor, kjer se jih seznani z raznimi oblikami pomoči ter se jih sooči z odgovornostjo in motivira za spremembe za nadaljnje življenje. Seznaniti jih moramo tudi z našimi pričakovanji. Poleg obiskov na domu, ki so lahko napovedani ali pa nenapovedani, povzročitelji oziroma povzročiteljice nasilja

sodelujejo tudi z društvom za nenasilno komunikacijo. Ne delajo pa na vseh centrih za socialno delo s povzročitelji nasilja, saj to delo opravljajo koordinatorice na področju nasilja.

– **Kaj obsega zaščita otroka, ki je žrtev nasilja?**

Najpomembnejši ukrep, ki se nanaša na zaščito otroka, je varna namestitev otroka, s čimer so se strinjale prav vse intervjuvane socialne delavke. Preveriti je treba tudi, ali je center za socialno delo družino že kdaj predhodno obravnaval. Pogosto se izda tudi ukrep prepovedi približevanja oziroma se dejanje prijavi policiji. Za zagotovitev najučinkovitejše pomoči otroku je potrebno tudi timsko sodelovanje in sodelovati z različnimi institucijami. Za nadaljnje delo je treba zapisati tudi oceno ogroženosti oziroma sestaviti načrt pomoči, da se otroku lahko ponudi različne oblike pomoči. Nujno potrebno je tudi sodelovanje z nenasilnim staršem z namenom ugotovitve, ali je ta sposoben zaščititi otroka in ga opolnomočiti. Delo ni zaključeno samo z nudenjem pomoči otroku, potrebno je tudi sodelovanje s povzročiteljem oziroma povzročiteljico nasilja, zato je treba opraviti tudi pogovor s povzročiteljem oziroma povzročiteljico nasilja. Center za socialno delo lahko za zaščito otroka uporabi tudi ukrep stikov pod nadzorom. Kot najpomembnejši korak pri zagotavljanju zaščite otroka so vse socialne delavke izpostavile sodelovanje z nenasilnim staršem, pozorni pa moramo biti tudi na odzive nenasilnega starša, in sicer v smislu, ali ta verjame otrokovi zgodbi in ga je sposoben zaščititi. V primeru zlorabljanja roditeljske pravice oziroma v primerih, ki jih določa 116. člen ZZZDR, se lahko na predlog centra za socialno delo roditeljska pravica tudi odvzame, o dejanskem odvzemu pa odloča za to pristojno sodišče. So pa odvzemi roditeljske pravice zelo redki, samo ena socialna delavka se je spomnila, da je bila prisotna pri enem odvzemu roditeljske pravice.

5. RAZPRAVA

Svetovalne delavke, ki so zaposlene na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju za nasilje nad otrokom na njihovih šolah, običajno izvedo prek poročanja s strani razredničarke. Razredničarka ima z otrokom več stikov kot svetovalna delavka, zato menim, da je pomembno, da je ta pozorna na spremembe v otrokovem obnašanju in na možne telesne sledi nasilja na otroku. Znaki posledic nasilja so specifični glede na značilnosti otrok in vrsto nasilja, zato tukaj ne smemo posploševati. Potrebno je celovito poznavanje otroka in njegove družine (Domiter Protner 2014: 114–117). Še posebno

težko je prepoznati, da je otrok žrtev nasilja, če se nad njim izvaja duševno nasilje. Sklepam da zato, ker ni vidnih posledic, na podlagi katerih lahko sklepamo, da je otrok žrtev nasilja. Bouwkamp in Bouwkamp (2014: 105) poudarjata, da je pripisovanje negativnih lastnosti otroku značilno za starše otrok, ki so diagnosticirani kot otroci z motnjami vedenja, kar je izpostavila tudi ena izmed intervjuvank, ko je dejala, da sama pod duševno nasilje šteje tudi nesprejetje diagnoze otroka s strani staršev. Najpogostejše oblike nasilja nad otrokom s posebnimi potrebami so duševno in telesno nasilje, zelo pogosto pa se pojavlja tudi zanemarjanje teh otrok. S tem se strinja tudi Ingrid Klemenčič (2008: 28–31), ki se je pri svojem delu z mladostniki s posebnimi potrebami največkrat soočala s čustvenimi in fizičnimi zlorabami, predvsem pa je problem predstavljalo zanemarjanje teh otrok. V teh primerih lahko pride tudi do odvzema roditeljske pravice enemu ali obema staršema, kar pa je sicer precej redek ukrep.

Ko pride otrok, ki je žrtev nasilja k svetovalni delavki, ga mora ta najprej umiriti, da mu lahko ponudi ustrezno pomoč. O tem govorijo tudi Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik (2015: 78–79), ki zapišejo, da se je na otrokovo izpoved o nasilju treba odzvati umirjeno. Ne smemo postavljati vprašanj iz lastne radovednosti in ne smemo spraševati na način, ki izraža dvom. Pozorni moramo biti na izbor besed in otroku stvari ustrezno razložiti, še zlasti pri avtistih, kjer se je treba izogibati prisposodbam. Mateja Štirn (2014 v Veselič, Horvat in Plaz 2014: 151–153) zapiše, da odrasli pogosto menijo, da so otroci premajhni, da bi se z njimi pogovarjali o stvareh, kot je na primer spolna zloraba. Za pogovor o nasilju moramo izbrati ustrezne besede, pogovorimo se o osebah, ki jim otrok zaupa in jim lahko pove o izkušnjah nasilja. Ravno zato je pri predšolskih otrocih priporočljivo, da je pri pogovoru o nasilju nad njim prisotna tudi njegova vzgojiteljica, če je otrok vpisan v vrtec. Tako ima ob sebi osebo, ki jo pozna in ji zaupa. Kadar se pogovarjamo z otroki, pa ne samo z njimi, ampak ljudmi na splošno, vedno obstaja določen dvom, ali nam ti pripovedujejo resnico. Pri delu na področju nasilja je to še toliko težje, saj je nekdo vedno žrtev in nekdo storilec. Svetovalnim delavkam pri delu pomaga dejstvo, da delo na šoli opravljajo dlje časa, kar jim omogoča, da otroke bolje spoznajo in tako lahko ocenijo, kdaj ti govorijo resnico in kdaj ne. Tako tudi lažje zaupajo otrokom in začutijo njihove stiske.

Otroke z avtizmom je treba obravnavati enako kot vse druge. Vsak človek si zasluži obravnavo, ki poteka v smislu zagotavljanja njegove največje koristi. Se je pa treba prilagoditi vsakemu človeku posebej, še posebno pri avtistih, ki stvari razumejo malce drugače od drugih ljudi. Pri otrocih z avtizmom moramo biti pozorni na ustreznost naše verbalne komunikacije.

Ti otroci potrebujejo nekoliko več ponavljanja in dodatnega pojasnjevanja, da stvari lažje razumejo. Izogibati se mormamo prispodobam in se z njimi pogovarjati preprosto. Ti otroci stvari razumevajo in izražajo drugače kot drugi, kar se lahko opazi že v njihovem zgodnjem razvoju. Ignac, Majda in Jan Schmidt (2017: 87–91) navajajo, da starše na posebnosti otroka v njegovem razvoju običajno opozorijo drugi. Pri predšolskih otrocih je veliko ponavljanja, igrajo se izolirano, mehansko. Pri prehodu v šolsko obdobje se začnejo kazati osebne značilnosti, na primer odmaknjenost, neizrazit izraz na obrazu in slab očesni stik. Socialnih pravil ne razumejo, radi imajo rutino in vsaka mala sprememba jih vrže iz tira. Pri delu z avtisti je pomembno individualno delo, saj se je treba prilagoditi vsakemu otroku posebej. V sklopu individualnega dela je priporočljiva tudi uporaba neverbalnih tehnik, saj se otroci prek njih lažje izražajo (npr. kaj narišejo, napišejo) in na primer lutki včasih zaupajo stvari, ki jih nam mogoče ne bi.

Presenetilo me je, ko so svetovalne delavke dejale, da otroci z avtizmom niso pogosto žrtve nasilja, kjer pa to izkušnjo imajo, so navedle fizično nasilje in zanemarjanje. Zaradi vedenjskih težav teh otrok se lahko pojavi nemoč staršev pri vzgoji, kar velikokrat vodi do tega, da se starši poslužujejo vzgojih ukrepov, ki temeljijo na nasilju. Prisotnost otroka z motnjo v duševnem razvoju v družini ima pomemben vpliv na starše in na dinamiko odnosov v družini, zato starši potrebujejo različne vrste podpore. Potrebno je upoštevati sprejetje motnje s strani staršev, stopnjo motnje in socialno-emocionalno prilagajanje otroka. Strokovnjaki te družine običajno predstavijo kot preobremenjene, čustveno motene in neustrezne, zato kot strokovnjaki ne smemo vnašati negativnega pričakovanja v odnose z družinami, saj lahko to negativno vpliva na napredek družine (Schmidt 2007: 11–12).

Nekoliko težav so svetovalne delavke imele pri ocenjevanju, ali avtizem na njihovim šolah narašča ali ne, ker nimajo veliko otrok, ki bi imeli diagnozo avtizma. Zgolj na eni šoli je bilo zaznati naraščanje otrok z avtizmom, ne pa tudi nasilja nad temi otroki, kar dokazujejo tudi raziskave, ki pokažejo, da naj bi bilo v Sloveniji vsako leto rojenih med 180 in 200 otrok z motnjo avtističnega spektra (<http://www.avtizem.net/kaj-je-avtizem>). Avtizem postaja vse prepoznavnejši, lažje ga je tudi odkriti, poleg tega pa si starši upajo priznati svojo nemoč pri vzgoji. Skrb zbujajoč je podatek socialnih delavk, da nasilje v družini na Savinjsko-Šaleškem območju narašča. Kadar je otrok žrtev nasilja, se pri nenasilnem staršu vedno najprej preveri, ali je ta sposoben otroka zaščiti. Vedno se dela na tem, da se okrepi nenasilnega starša, da lahko otrok ostane pri njem. Če je potrebno, lahko policija izda tudi ukrep prepovedi približevanja, da se zagotovijo največje koristi otroka. Starš, ki izvaja nasilje nad otrokom,

pomoči ne bo poiskal na lastno pobudo, ampak bo poskušal razvrednotiti svoj delež. Bo izjemno prijazen in kooperativen, saj bo želel strokovnega delavca prepričati, da ni ničesar kriv. Kot strokovni delavci moramo staršu pomagati prevzeti odgovornost za njegovo pozicijo starša (Bouwkamp in Bouwkamp 2014: 108). Povzročitelji nasilja, s katerimi dela koordinatorica na področju nasilja, dobijo najprej ponujeno prvo socialno pomoč. Tudi z njimi je treba delati, da spremenijo svoj vzorec vedenja. Pomembno je, da se jih seznani z možnostmi programov in oblikami pomoči, ki jih imajo na voljo. Kako uspešni bodo v določenem programu, je odvisno od njegove kakovosti in motivacije za uvedbo novega načina komuniciranja. Soočiti jih je treba tudi z odgovornostjo o njihovem neustreznem dejanju in jih seznani s tem, da so za izvajanje nasilja odgovorni sami, to nasilje pa opredeliti za kaznivo (Filipčič 2008: 55–56).

Namestitev otroka z avtizmom v krizni center zajema opolnomočenje zaposlenih in seznani te z določenimi informacijami o otroku, saj je področje dela z otroki z avtizmom zelo specifično področje. Za učinkovito ugotavljanje otrokove ogroženosti je pomembno medsebojno sodelovanje, sprotno informiranje in hitro odzivanje (Pavlović, Filipčič in Rutar Leban 2008: 13–15). Tudi primeri institucionalnega nasilja nad otrokom z avtizmom so prej izjema kot pravilo, kar je zelo pozitivna stvar glede na dejstvo, da so socialne delavke kot najpomembnejši ukrep za zaščito otroka izpostavile ravno varno namestitev otroka, naj bo to varna hiša ali pa krizni center. Lažje je ukrepati, če se otroka umakne iz ogrožajočega okolja, saj otrok ostane v zavodu oziroma krizem centru (Ingrid Klemenčič 2008: 28–31). Kadar se socialne delavke soočajo z zaščito otroka, ki je žrtev nasilja, je treba opraviti ogromno preverjanja. Preveriti je treba, ali je center družino že kdaj obravnaval, ali je bil to zgolj en sam dogodek nasilja nad otrokom. Socialne delavke informacije poiščejo tudi v socialnem okolju otroka, na primer v šoli oziroma vrtcu in pri osebnem zdravniku. Institucije in organizacije so dolžne za zagotovitev otrokove varnosti v družini o svojih ukrepih in odločitvah, ki vplivajo na razmere v družini, obveščati center za socialno delo. Če starš nadaljuje zanemarjanje ali nasilje nad otrokom, pa se temu poišče možnost stalne namestitve (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik 2015: 103–105).

Sodelovanje med šolami in centri za socialno delo je zelo različno učinkovito. Polovica intervjuvank na šolah s prilagojenim programom o nasilju nad otrokom sporoča centru za socialno delo takrat, ko se pojavi utemeljen sum, presenetilo pa me je, da zgolj ena šola na center za socialno delo prijavi vsakršno nasilje nad otrokom, z izjemo medvrstniškega nasilja, čeprav je center o nasilju treba čim prej seznani, situacije pa ne smemo reševati sami, ampak

moramo slediti zakonom in pravilnikom (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat, Sušnik 2015: 78–79). Glede na to, da so svetovalne delavke zavezane k ničelni toleranci do nasilja, me ta nizek odstotek prijav nasilja na center za socialno delo preseneča. Razumem pa tudi, da obstajajo tudi primeri, ki jih zaposlene na šolah ne sporočajo naprej na center za socialno delo, ampak težave poskušajo rešiti znotraj institucije, kot so na primer primeri medvrstniškega nasilja. Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode navaja, da mora zaposleni na zavodu takoj obvestiti center za socialno delo oziroma policijo v primerih, kot so huda telesna zloraba otroka, spolna zloraba ali pa huda duševna stiska otroka (Filipčič, Klemenčič 2011: 25–31). Tudi podatek, da samo polovica centrov za socialno delo dobi obvestilo o nasilju v družini s strani šole, je presenetljiv, čeprav je vzgojno-izobraževalni zavod dolžan drugim institucijam podati sum nasilja v družini in otroku ponuditi podporo in varnost (Filipčič, Klemenčič 2011: 20–23). Kako dolgo bo potekalo spremljanje družine, je odvisno od večih indikatorjev, zaključí pa se v primeru, da je poskrbljeno za otrokovo varnost, se pravi z opolnomočenjem staršev, da zmorejo zanj ustrezno poskrbeti. Center za socialno delo poleg šol sodeluje tudi s policijo, sodelovanje pa zajema predvsem izmenjavo informacij in ukrepe za zaščito otrok ter tudi socialnih delavk, zaposlenih na centrih za socialno delo, k temu pa jih zavezuje Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini. Zaposleni morajo imeti tudi ničelno toleranco do nasilja (Filipčič, Klemenčič 2011: 20–23).

Presenetilo me je, da niti ena šola na Savinjsko-Šaleškem območju svojim zaposlenim ne ponuja organizirane supervizije, čeprav si jo svetovalne delavke želijo, nekatere pa jo celo načrtujejo za naslednje šolsko leto. Glede na to, da šolam supervizija predstavlja dodaten strošek, me veseli, da si zaposleni med seboj pomagajo in tako izvajajo neformalno supervizijo, čeprav se mi po drugi strani zdi žalostno, da se nadrejenim čustvena stabilnost zaposlenih ne zdi pomembna. Ingrid Klemenčič (2008 v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 32–35) poudarja pomen supervizije, saj se zaposleni pri delu z zlorabljenimi otroci soočajo s paleto čustev in dilem, ob pomoči strokovnjaka pa bodo v prihodnje lahko bolje opremljeni in pripravljeni na takšno delo. Za razliko od šol s prilagojenim programom pa supervizijo izvajajo prav na vseh centrih za socialno delo, kar zaposlenim omogoča, da lažje predelajo svoje občutke, zlasti kadar se spoprijemajo s primeri, kjer so žrtve nasilja otroci, ki socialne delavke tudi najbolj prizadenejo. Lažje je, če pri delu oblikuješ distanco in postaviš mejo, kar pa lahko predstavlja težavo za čustveno dovzetnejše ljudi, še posebno, če te stvari hitro prizadenejo. Umetnost je ustvariti takšno distanco, da o posameznih primerih ne bi

razmišljal tudi doma. Tudi na šolah so primeri zahtevni, zlasti spolne zlorabe otrok, saj zahtevajo zagotavljanje varnosti otroku pred nadaljnjo zlorabo in pred pritiski storilca, zato pa je treba poznati mehanizme spolne zlorabe ter njen potek in faze. Čeprav se na tem področju soočamo s številnimi problemi, pa ne sme biti nobenega dvoma o tem, da moramo sum o ogroženosti otrok sporočiti naprej (Ribičič in Šraj 2008 v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 45–47). Na centrih za socialno delo evidenc o spolnih zlorabah otrok s posebnimi potrebami ne vodijo, tako da točnih podatkov o pogostosti teh nisem dobila.

Pri soočanju z lastnimi čustvi svetovalnim delavkam veliko pripomoreta dodatno izobraževanje tako zaposlenih na šolah kot tudi na centrih za socialno delo, na primer pogovori na določeno temo in branje razne literature ter različne oblike sproščanja, na primer antistresne metode, meditacija, joga ter branje in šport. Menim, da na področju socialnega dela vedno obstajajo stvari, ki se jih lahko naučimo, ne glede na leta delovnih izkušenj. Še zlasti pri delu z otroki z avtizmom, o katerem se moramo še ogromno naučiti. Glede na pozitivne izkušnje z uporabo določenih strategij v tujini, kot so varne sobe in specializacija delovnih mest, se mi zdi priporočljivo, da postanemo dovzetnejši za spremembe, ki nam lahko omogočijo ustrežnejše opravljanje našega dela. Z uvedbo specializacije znotraj centrov za socialno delo bi se vsak posameznik dodatno izpopolnil za delo, ki ga opravlja, kar prinaša večjo uspešnost in kompetentnost pri delu z ljudmi, zato bi moralo usposabljanje kadrov potekati v dveh smereh. Prva smer je poglobljanje in izpopolnjevanje na področju strokovnega znanja, druga pa izobraževanje v smislu iskanja skupnih rešitev za izboljšanje pomoči žrtvam zlorab (Ribičič in Šraj v Pavlovič, Filipčič in Rutar Leban 2008: 45-47).

6. SKLEPI

- Večina svetovalnih delavk za nasilje nad otroki izve prek poročanja razredničarke. Ena izmed svetovalnih delavk je dejala, da lahko o nasilju nad otrokom izvemo tudi posredno, na primer prek otrokovega zavračanja hrane, kar se izraža pri določeni vrsti nasilja.

- Svetovalne delavke začnejo pogovor na temo nasilja tako, da otroke najprej umirijo. Zanašajo se na svoje verbalne oziroma neverbalne tehnike, treba pa se je prilagoditi vsakemu posamezniku, saj so otroci med seboj različni.
- Svetovalne delavke so poudarile, da je pri delu z otroki, ki imajo avtizem, zelo pomembno verbalno izražanje. Otrokom je določene stvari treba večkrat ponoviti, izogibati se je treba prispodobam in stvari dodatno pojasnjevati.
- V veliko pomoč nam je, kadar otroke dobro poznamo, saj smo takrat lahko bolj prepričani, ali nam otrok pripoveduje resnico o nasilju nad njim ali ne. Zavedati se moramo, da je pri pripovedovanju otrok o nasilju vedno prisoten dvom, zato je treba razviti posluš in zavzemanje za otroke ter začititi njihove stiske.
- Pri delu z otroki, ki imajo avtizem, je najpogostejša oblika dela individualno delo.
- Dve tretjini svetovalnih delavk pri nujenju pomoči otrokom uporablja neverbalne tehnike, kot so lutke, zapisovanje dogodkov in razni slikovni pripomočki, s katerimi lahko otroke učimo življenjskih navad in socialnih veščin. Pri delu z otroki, ki imajo avtizem, pa ena izmed intervjuvank uporablja tudi prilagojen videz urnikov, ki otrokom nudijo olajšanje. Zgolj ena svetovalna delavka pri svojem delu neverbalnih tehnik ne uporablja.
- Polovica svetovalnih delavk je dejala, da otroci z avtizmom na njihovih šolah niso pogosto žrtve nasilja. Tiste, ki pa to izkušnjo imajo, pa so dejale, da so ti najpogosteje žrtve zanemarjanja ter fizičnega nasilja. So pa ti otroci pogosto tudi razvajeni, kar staršem predstavlja neko nemoč, zaradi česar se včasih poslužujejo tudi nasilja. Vse svetovalne delavke so se strinjale, da je najtežje prepoznavno duševno nasilje.
- Šole na center za socialno delo primere nasilja sporočajo, kadar nasilja zaposleni ne obvladajo več oziroma kadar se pojavi utemeljen sum. Samo na eni šoli na center za socialno delo sporočajo vsak primer nasilja, kljub temu pa obstajajo primeri, ki jih svetovalne delavke rešujejo znotraj ustanove oziroma zaupajo v svojo ocenitev zmožnosti reševanja problemov. Tukaj so izpostavile medvrstniško nasilje.
- Čustveno najtežji primeri za svetovalne delavke so primeri spolnih zlorab otrok in primeri, kjer starši ne sodelujejo oziroma otroke naščuvajo proti drugemu staršu. Naučiti se je treba oblikovati distanco, še posebno za čustveno dojemljivejše osebe. Ena izmed intervjuvank je dejala, da se težave pojavljajo tudi, kadar se vključijo institucije, saj te pogosto v njenem delu iščejo napake, namesto da bi se osredotočile na reševanje problemov.

- Nobena šola s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju za zaposlene ne izvaja supervizije. Svetovalne delavke se znajdejo in imajo neformalno supervizijo oziroma sodelujejo z zaposlenimi na šoli. Polovica intervjuvank si supervizije želi oziroma jo načrtuje v prihodnje.
- Otroci s posebnimi potrebami so najpogostejše žrtve telesnega in duševnega nasilja, včasih tudi zanemarjanja. Ena socialna delavka je dejala, da pri otrocih s posebnimi potrebami izstopa tudi spolno nasilje, čeprav na centrih za socialno delo ne vodijo evidenc o spolnih zlorabah otrok s posebnimi potrebami.
- Socialne delavke so se strinjale, da nasilje v družini na Savinjsko-Šaleškem območju narašča. Število primerov se razlikuje od posameznega centra, saj ti pokrivajo različno velika območja.
- Najpomembnejši ukrep, ki se nanaša na zaščito otroka, je varna namestitev otroka. V večini primerov se za zaščito otroka izda tudi ukrep prepovedi približevanja, ki ga izda policija. Zapišeta se tudi ocena ogroženosti in načrt pomoči, da se otroku lahko zagotovi vse možne oblike pomoči. Nujno potrebno je tudi sodelovanje z nenasilnim staršem, če je ta sposoben zaščititi otroka in ga opolnomočiti.
- Obveščanje šol v primerih nasilja nad otroki je zelo različno. V polovici primerov šole s prilagojenim programom center za socialno delo obveščajo v primerih nasilja, ena izmed socialnih delavk je dejala, da s strani šole dobijo večino prijav, na drugem so dejali, da s strani šol ne dobijo veliko prijav.
- Večina socialnih delavk sodeluje s policijo prek izmenjav informacij, ki jim pomagajo pri delu. Polovica socialnih delavk je sodelovanje s policijo opredelila kot korektno.
- Pri zaščiti otroka je zelo pomembno preverjanje socialnih delavk. Preveri se, ali so družino že kdaj obravnavali, preverijo tudi, ali je nenasilen starš zmožen zaščititi otroka. Prav tako sodelujejo tudi z drugimi institucijami, kot sta policija in šola.
- Pri delu z mlajšimi oziroma starejšimi otroki je treba upoštevati njihove razvojne potrebe. Pri mlajših otrocih je kot posebnost socialna delavka izpostavila prisotnost psihologinje in v primeru predšolskih otrok tudi prisotnost otrokove vzgojiteljice. Starejši otroci so lahko aktivnejše vključeni v izdelavo načrta pomoči.
- Pri zagotavljanju zaščite otroka je pomembno sodelovanje z nenasilnim staršem. Potrebno je delati v smeri največje koristi otroka, če je za zaščito otroka to potrebno, lahko policija izda tudi ukrep prepovedi približevanja.

- Odvzem roditeljske pravice je zelo redek ukrep, odvzame pa se v primerih zlorabljanja te pravice oziroma v primerih, ki jih določa 116. člen ZZZDR. Predlog poda center za socialno delo, o odvzemu pa odloča sodišče.
- Povzročiteljem nasilja je treba nuditi prvo socialno pomoč in jih seznaniti z različnimi postopki. Soočiti jih je treba z odgovornostjo, jim predstaviti naša pričakovanja in jih znati motivirati za spremembe. S povzročitelji nasilja dela koordinatorica na področju nasilja.
- Časovno spremljanje družin je odvisno od posameznega primera. Spremljanje lahko traja celo več kot eno leto od vključitve družine v program, zaključi pa se, ko opolnomočimo starše, da zmorejo, oziroma ko je poskrbljeno za varnost otroka.
- Kot najpomembnejšo potrebo pri skrbi za čustva so socialne delavke izpostavile supervizijo, predelovanje občutkov in sodelovanje s sodelavci. Kot najtežje področje na področju socialnega dela so intervjuvanke izpostavile primere z otroki, preobremenjenost s primeri pa se kaže v obliki bolezni, zato sta pomembna uporaba tehnik sproščanja in ukvarjanje s športom.
- Dodatno izobraževanje je za zaposlene na centrih za socialno delo zelo pomembno. Izpostavile so tudi specializacijo znotraj centrov in varne sobe, česar v Sloveniji še nimamo. Ena izmed intervjuvank je dejala, da si želi več znanja pri delu z otroki in psihiatričnimi bolniki.

7. PREDLOGI

V tem poglavju bom predstavila predloge, ki jih bom razdelila na tri dele. Prvi del se bo nanašal na predloge glede na ugotovitve raziskave, drugi del na predloge glede na metodologijo raziskave, tretji del pa bo zajemal predloge glede nadaljnjega raziskovanja.

- *Predlogi glede na ugotovitve raziskave*

- Na nobeni šoli s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju svetovalne delavke nimajo organizirane supervizije. Glede na to, da so svetovalne delavke na vseh šolah dejale, da si supervizije želijo, se mi zdi priporočljivo, da se na šolah uvede obvezna supervizija, saj ta pripomore pri krepitvi socialnih delavk in jim nudi neko oporo. Svetovalne delavke so usmerjene k nudenju pomoči otrokom, zato menim da si zaslužijo, da nekdo tudi njim nudi ustrezno pomoč. Šole bi se lahko med seboj tudi združile, kar bi omogočalo še več predlogov glede dela, pridobila bi se tudi objektivna mnenja, ki lahko svetovalni delavki odprejo drugačne možnosti reševanja težav, na katere drugače mogoče nikoli ne bi pomislila.
- Vse socialne delavke so se strinjale, da nasilje v družinah na Savinjsko-Šaleškem območju narašča, zato predlagam, da bi se v vrtcih in šolah na roditeljskih sestankih več govorilo o razsežnosti tega problema. Še zlasti zaradi podatka, da se na primer o spolni zlorabi z mlajšimi otroki naj ne bi govorilo, se mi zdi priporočljivo, da otroci na ustrezen način dobijo informacije, kam se lahko obrnejo po pomoč. Menim, da bi kot strokovni delavci morali biti bolj dovzetni do ničelne tolerance do nasilja, posebno zaradi dejstva, da svetovalna delavka največkrat dobi informacije o nasilju nad otrokom s strani razredničarke. Če ta določeno obliko nasilja tolerira, to lahko povzroči veliko škodo pri otroku in mogoče celo prepozno ukrepanje za čim učinkovitejše nudenje pomoči tako otroku kot tudi staršu.
- Veliko je bilo govora o specializaciji delovnih mest na centrih za socialno delo. Takšen način dela je v tujini že redna praksa, v Sloveniji pa za zdaj še ne. Predlagam uvedbo specializacije znotraj centrov za socialno delo, saj vsi socialni delavci niso enako dobro usposobljeni za delo na vseh področjih. Z uvedbo specializacije bi se vsak delavec izpopolnil za določeno delovno mesto. Ugotovljeno je bilo, da avtizem na Savinjsko-Šaleškem območju narašča, socialne delavke pa so dejale, da niso dovolj izobražene za delo z otroki, ki

imajo avtizem. Tukaj bi specializacija veliko pripomogla, saj bi na centru vedno bila prisotna oseba, ki ima ustrezna znanja za to področje dela.

- *Predlogi glede na metodologijo raziskave*

- Glede na to, da so svetovalne delavke imele nekaj težav pri odgovarjanju na vprašanje o pogostosti nasilja nad otroki z avtizmom, saj nimajo veliko teh primerov, bi lahko o teh podatkih povprašala različne centre za avtizem po Sloveniji, od katerih bi lahko dobila več teh podatkov. Prav tako bi od njih dobila statistične podatke o tem, ali nasilje nad otroki v zadnjih petih letih upada ali narašča.
- Ker centri za socialno delo ne vodijo evidenc o spolnih zlorabah otrok s posebnimi potrebami, bi bilo za te informacije priporočljivo povprašati kje drugje, na primer na ministrstvu za notranje zadeve na sektorju za splošno kriminaliteto, in sicer na oddelku za mladoletniško kriminaliteto, kjer te podatke imajo.

- *Predlogi glede nadaljnega raziskovanja*

- Predlagam raziskovanje, ki se nanaša na področje dela s povzročitelji nasilja na področju spolnih zlorab. Kazni v primerih spletnih zlorab na področju spolnih zlorab otrok so izjemno nizke, kar pripelje do veliko povratnikov, zato bi raziskala, kakšen bi bil ustrezen način dela, da do teh povratnikov ne bi prišlo. V Sloveniji nimamo zakonske podlage, ki bi pristojnim institucijam omogočala na primer spremljanje gibanja storilcev nasilja, z določenimi programi pa bi lahko s tem spremljanjem preprečili ponovne spolne zlorabe. Tudi tukaj bi lahko po podatkih povprašala na oddelku za mladoletniško kriminaliteto, kjer bi dobila zanesljive informacije.
- Velikokrat se govori o počasnih in neustreznih sodnih procesih, ki včasih trajajo tudi več let od prijave na sodišče. Zanimivo bi bilo raziskati, kje se zatakne, da primeri nasilja niso obravnavani hitreje, preveriti zakonske podlage, ki onemogočajo hitrejšo delo sodišč in načine dela, ki so na področju pripovedovanja otrok o doživljanju nasilja neustrezni, saj morajo le ti o teh stvareh večkrat govoriti, v letih in letih obravnave pa se izgubi volja in upanje za zagotovitev pravice.

8. LITERATURA

1. Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Lapajne, G., Mešič, G., Miklavčič, R. (2015), *Delo s povzročitelji nasilja: strokovne smernice in predstavitev dela*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
2. Aničić, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., Sušnik, A. (2015), *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
3. Bezenšek Lalić, O. (2009), *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS-telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
4. Bouwkamp, R., Bouwkamp, S. (2014), *Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Pedagoška fakulteta: Inštitut za družinsko terapijo.
5. Čaćinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
6. Čaćinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2015), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
7. Domiter Protner, K. (2014), *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
8. Duh, A. (2015), *Prepoznavanje nasilja nad otroki*. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
9. Filipčič, K. (2008), *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)*. Ljubljana: GV založba.
10. Filipčič, K., Klemenčič, I. (2011), *Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
11. Frei, K. (1996), *Spolna zloraba: z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Založba Kres.
12. Gale, V. (2014), *Dokaži, da znaš: za starše otrok z učnimi težavami*. Ljubljana: Forma 7.
13. Hannah, L. (2009), *Učenje mlajših otrok z motnjami avtističnega spektra. Priročnik za starše in strokovnjake v rednih šolah in vrtcih*. Maribor: Center društvo za avtizem.

14. Hearn, J. (2009), *Men as Perpetrators of Violence: Perspectives, Policies, Practices*. V: Antić Gaber, M. (ur.), *Violence in the EU examined: policies on violence against women, children and youth in 2004 EU accession countries* (str: 125–135). Ljubljana: Faculty of Arts.
15. Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M. (2004), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje*. Ljubljana: Društvo SOS-telefon.
16. Hrovat Svetičič, T., Horvat, D., Hrovatič, D., Premzl, F. (2010), *Strokovna izhodišča za delo z odraslimi žrtvami in povzročitelji nasilja v družini za strokovne delavce centrov za socialno delo*. Kaljenje: Bilten Skupnosti CSD Slovenije, 10: 38–95.
17. Hvala, E. (2008), *Kaj pa šola? Vloga šole pri obravnavanju nasilja v družini*. V: Pavlović, Z., Filipčič, K., Rutar Leban T. (ur.), *Detekcija in reakcija na pojave slabega ravnanja z otrokom – novo obdobje?* (str: 16–26). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
18. Juul, J. (2010), *Družine s kronično bolnimi otroki*. Ljubljana: Inštitut za sodobno družino Manami.
19. Kanoy, K. (2014), *Čustvena inteligenca pri otrocih: kako vzgajati čuteče, odporne in čustveno trdne otroke*. Ljubljana: Vita.
20. Klemenčič, I. (2008), *Zloraba – kako ravnati? Smernice ravnanja, ko se v šoli srečamo z zlorabljenim učencem*. V: Pavlović, Z., Filipčič, K., Rutar Leban T. (ur.), *Detekcija in reakcija na pojave slabega ravnanja z otrokom – novo obdobje?* (str: 27–35). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
21. Kobal Grum, D., Kobal, B., Celeste, M., Dremelj, S., Nagode, M. (2009), *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
22. Kordigel Aberšek, M. (2007), *Komunikacija: kako pomagati staršem otrok z motnjo v duševnem razvoju – komunikacijski vidik*. V: Aberšek, B., Kordigel Aberšek M., Schmidt, M., *Starši – najuspešnejši člen pri podpori in usposabljanju ljudi s posebnimi potrebami. Podpora učiteljev staršem otrok z motnjo v duševnem razvoju*. (str. 38-79) Maribor: Pedagoška fakulteta: Fakulteta za naravoslovje in matematiko.
23. Kos, H. (2004), *Zlorabe oseb z invalidnostmi*. V: Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami z izkušnjo nasilja* (str: 94–101). Ljubljana: Društvo SOS-telefon za ženske in otroke.
24. Lačen, M. (2016), *Zakaj brez mene? Ne brez mene, prosim!/: stališča do oseb z motnjo v duševnem razvoju (tudi druga posebnost in drugačnost se lahko ogleda v tem)*.

- Ljubljana: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije.
25. Lebarič, N., Kobal Grum, D., Kolenc, J. (2006), *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami*. Radovljica: Didakta.
 26. Lešnik Mugnaioni, D. (2014), Otroci v primežu zlorabe moči. V: Veselič, Š., Horvat D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami z izkušnjo nasilja* (str: 93–105). Ljubljana: Društvo SOS-telefon za ženske in otroke.
 27. Medarić, Z., Sedmak, M. (2012), *Children's voices: Interethnic violence in the school environment*. Koper: University of Primorska, Science and Research Centre, Annales University Press.
 28. Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave* (skripta). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 29. Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2* (skripta). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 30. Miklič, N. (2014). Nasilje v družini: vstop policije v družino in odpiranje vrat strokovnim oblikam pomoči. V: Javornik Nova, L., Miklič, N. (ur.), *Nacionalna konferenca Nasilje v družini – vloga zakonodaje in družbena odgovornost!* (str. 39–46). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
 31. Muršič, M. (2008), *Strukturne kontingence emocionalne fenomenologije medosebne nasilnosti*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pravna fakulteta v Ljubljani, Univerza v Ljubljani.
 32. Novljan, E. (2004), *Sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami pri zgodnji obravnavi*. Ljubljana: Zveza Sožitje, zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije.
 33. *Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno izobraževalne zavode*. Uradni list RS, št. 104/09.
 34. Restoux, P. (2010), *Življenje z drugačnim otrokom: za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati*. Radovljica: Didakta.
 35. Ribičič, V., Šraj, T. (2008). Kje smo pri pomoči spolno zlorabljenim otrokom? V: Pavlović, Z., Filipčič, K., Rutar Leban T. (ur.), *Detekcija in reakcija na pojave slabega ravnanja z otrokom – novo obdobje?* (str: 36–47). Ljubljana: Pedagoški inštitut.

36. Schmidt, I., Schmidt, J., Schmidt, M. (2017), *Drama je biti starš vesoljca: drugačnost ni dolgočasna, je univerzalna*. Maribor: Pivec.
37. Štirn, M. (2014), Poti do otroka z izkušnjo nasilja – kako otroku nuditi ustrezno podporo in pomoč pri soočanju s posledicami nasilja. V: Veselič, Š., Horvat D., Plaz, M. (ur.), *Priročnik za delo z ženskami z izkušnjo nasilja* (str: 139–155). Ljubljana: Društvo SOS-telefon za ženske in otroke.
38. Žgur, E., Vogel, A., Černetič, A., Dobrinja, D., Marsetič, K., Žabkar, B. (2007), *Zbornik predavanj: Medicinska sestra pri delu z otroki s posebnimi potrebami v centru za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka Vipava*. Vipava: Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije, Zveza društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije.
39. Waiss, M., Gallé, I. (2000), *V labirintu spolnih zlorab: delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7.

INTERNETNI VIRI

40. Kaj je avtizem? <http://www.avtizem.net/kaj-je-avtizem> (30. 8. 2017)
41. Nasilje nad otroki. <http://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html> (29. 8. 2017)
42. Oblike nasilja in vrste zlorab otroka. <http://www.prepoznajnasilje.si/grc/vrste-zlorab> (29. 8. 2017)
43. Nasilje. <http://csd-ptuj.si/ng/sl/Nasilje> (28. 8. 2017)
44. Pregled dela policije za prvo polletje 2015, <http://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/PorociloZaPrvoPolletje2015.pdf> (25. 8. 2017)
45. The effects of cyberbullying on everyone, <https://nobullying.com/cyber-bullying-affects-everyone/> (27. 8. 2017)
46. What is cyberbullying?, <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html#whycyberbullying> (28. 8. 2017)

9. PRILOGE

9.2. Vprašalnika za zaposlene na centrih za socialno delo in za zaposlene na šolah s prilagojenim programom na Savinjsko-Šaleškem območju

VPRAŠALNIK A – zaposleni na osnovnih šolah

- 1.) Kako običajno ugotovite, da je otrok z avtizmom žrtev nasilja? Kdo najpogosteje poroča o zlorabi teh otrok – je to razredničarka ali kdo drug?
- 2.) Opišite mi, prosim, prvi pogovor z otrokom in način, kako mu pomagata.
- 3.) V čem se razlikuje vaše delo z otrokom z avtizmom in drugimi otroki?
- 4.) Kako veste, kdaj otroku verjeti in kdaj je zgodba o nasilju zgolj plod otrokove domišljije?
- 5.) Katera metoda socialnega dela je po vašem mnenju najpomembnejša pri delu s to vrsto motnje in zakaj?
- 6.) Kako so vam v pomoč različne neverbalne tehnike, prek katerih se lahko z otroki sporazumevate o nasilju? (risbe, lutke ...)? Se jih poslužujete?
- 7.) Kakšna vrsta nasilja je po navadi najpogosteje prisotna pri teh otrocih in katero vrsto nasilja je najtežje prepoznati? Ali bi rekli, da so otroci, ki na vaši šoli obiskujejo posebni program, pogosto žrtve nasilja v družini?
- 8.) Ali se je nasilje nad otroki z avtizmom v zadnjih petih letih po vaših izkušnjah povečalo ali zmanjšalo?
- 9.) Ali ste imeli kdaj primer institucionalnega nasilja nad otrokom s to motnjo? Če da, kako ste ugotovili za nasilje?
- 10.) Kako pa je z namestitvijo otroka z avtizmom v krizni center?
- 11.) Kdaj o nasilju obvestite center za socialno delo in kako poteka sodelovanje?
- 12.) Ali so primeri, ki jih ne sporočite drugim institucijam in sami poskušate urediti razmere?
- 13.) Kaj vas pri delu z otroki najbolj ovira in kako se soočate s svojimi čustvi? Ste imeli kdaj primer, ki vas je še posebej prizadel?
- 14.) Ali se pri delu poslužujete supervizije? Se vam zdi to priporočljivo ali ne, zakaj?

VPRAŠALNIK B – zaposleni na centrih za socialno delo

- 1.) Kakšne vrste nasilja so po vaših izkušnjah največkrat deležni otroci s posebnimi potrebami?
- 2.) Kako pogoste so spolne zlorabe teh otrok?
- 3.) Koliko primerov vsega nasilja skupaj imate v enem letu in kakšne so razlike v številu v zadnjih petih letih?
- 4.) Kaj vse obsega zaščita otroka, ki doživlja nasilje ali zlorabe?
- 5.) Ali večino primerov zlorab in nasilja sporočijo z osnovnih šol in kako poteka sodelovanje z njimi?
- 6.) Kako poteka sodelovanje s policijo?
- 7.) Kaj je vaša prva naloga, ko izveste, da se v družini pojavlja nasilje nad otrokom?
- 8.) V čem se razlikuje vaše delo z otrokom, ki ima avtizem, v primerjavi z drugimi otroki?
- 9.) Kako poteka vaše delo z mlajšimi in kako s starejšimi otroki?
- 10.) Kako ravnate v primeru, da je nasilnež eden izmed staršev? Kako presodite, ali otrok še lahko ostane v družini ali pa ga je treba umakniti iz družine?
- 11.) V katerih primerih se lahko odvzame roditeljska pravica?
- 12.) Bi mi lahko opisali potek dela s storilci?
- 13.) Koliko časa povprečno sodelujete z družinami, v katerih je prisotno nasilje, kdaj lahko zaključite spremljanje družine?
- 14.) Področje dela nasilja nad otroki se mi zdi zelo zahtevno delo. Kako poskrbite za svoja čustva? Ste imeli kdaj kakšen primer, ki vas je še posebno pretresel?
- 15.) Se vam zdi, da ste dovolj izobraženi za delo z otroki, ki doživljajo nasilje, česa bi si še želeli?

9.3. Odprto kodiranje vprašalnikov A (zaposleni na osnovnih šolah)

1. Odkrivanje nasilja

Tabela 8.1: Odkrivanje nasilja

Kako običajno ugotovite, da je otrok z avtizmom žrtev nasilja? Kdo najpogosteje poroča o zlorabi teh otrok – je to razredničarka ali kdo drug?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A1.1	V devetem razredu je fant avtist in ga predvsem sošolke samo s kakšno kretnjo ali zgolj z ustnicami izzovejo in ta potem kriči, preklinja, zbeži iz razreda, to mi recimo pove razredničarka.	Poročanje razredničarke
B1.1	Običajno razredničarka poda sum.	Poročanje razredničarke
B1.2	Otrok zaupa v pogovoru.	Pogovor z otrokom
B1.3	Pokaže ali pa kar nariše.	Neverbalne tehnike
C1.1	To nasilje ugotovimo s strani razredničarke.	Poročanje razredničarke
C1.2	Ko se pogovarjaš s starši in izveš marsikaj, kar se doma dogaja.	Pogovor s starši
D1.1	Videti bi morala neke telesne posledice tega nasilja, da bi lahko ugotovila, da je žrtev nasilja.	Fizične sledi
D1.2	Skozi pogovor ugotoviti, ali je žrtev nasilja.	Pogovor z otrokom
D1.3	Bi najbrž pogledala po telesu, ali ima kakšne modrice.	Fizične sledi
D1.4	Odpor do hrane, ker se to tudi izraža pri kakšni vrsti nasilja.	Odpor do hrane

2. Prvi pogovor z otrokom

Tabela 8.2: Prvi pogovor z otrokom

Opišite mi, prosim, prvi pogovor z otrokom in način, kako mu pomagata.		
ŠIFRA	IZJAVA:	KODA:

IZJAVE:		
A2.1	Če je zelo vznemirjen in agresiven, predvsem verbalno, in da teka po šoli in podobno, se gre umirit v sobo za sproščanje in se tam nekako umiri.	Umirjanje
A2.2	Pa imamo v bistvu spremljanje s posebnimi znaki, smeškoti.	Uporaba verbalnih in neverbalnih tehnik
A2.3	Se pravi, da se mu pomaga v sobi za sproščanje ali pa tukaj v pisarni ali pa na tistem mestu, kjer se težava zgodi, se je najbolje uvesti, včasih predlagam, da greva v garderobo ali atrij in se pač pogovoriva.	Prostor za nudenje pomoči
A2.4	Način je pa to, da recimo deklica iz posebnega programa izrazi željo, da bi se stisnila, objela ali pa sama pride in ji to pomaga.	Fizična bližina
B2.1	Prvi pogovor je odvisen od otrokovih sposobnosti, specifične in pa tudi starosti.	Prilagajanje posameznikom
B2.2	Velikokrat uporabim risbe, lutke, pogovor, računalnik in slikanice.	Uporaba verbalnih in neverbalnih tehnik
C2.1	V otroka tudi ne vrtam, ampak ga sprašuješ naokoli.	Indirektno spraševanje
C2.2	Na začetku ga malce umiriš.	Umirjanje
D2.1	Odkvisno je vse od posameznika.	Prilagajanje posameznikom
D2.2	Bi ga poizkusila umiriti.	Umirjanje
D2.3	Najprej malo zamotiti, mogoče s kako igro, da mu preusmeriš pozornost.	Preusmerjanje pozornosti
D2.4	Povedala bi mu, kaj sem opazila, ker najbrž bi kaj opazila.	Naša opažanja
D2.5	Rekla bi mu, če bi mi rad kaj povedal, in mu dejala, da sem tu zato, da mu pomagam in da mi lahko zaupa.	Uporaba verbalnih in neverbalnih tehnik

3. Posebnosti dela z otrokom z avtizmom

Tabela 8.3: Posebnosti dela z otrokom z avtizmom

V čem se razlikuje vaše delo z otrokom z avtizmom in drugimi otroki?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A3.1	Z njimi se je treba pogovarjati preprosto, brez prisposodob, konkretno in golo opisati stvari, ne razumejo prisposodob.	Izogibanje prisposodobam
A3.2	Vedno znova eno in isto se pogovarjati, povedati in zapisati.	Večkratno ponavljanje
A3.3	S kom kaj narisati.	Neverbalne tehnike
B3.1	Vzbuditi zaupanje.	Zaupanje
B3.2	Zagotoviti varen prostor.	Varen prostor
B3.3	Otrok z avtizmom pomeni cel spekter posebnosti, otroci pa se med seboj zelo razlikujejo.	Upoštevanje raznolikosti
C3.1	Avtista moraš znati pripraviti, da ti bo sledil.	Pripravljenost za sleditev
D3.1	Treba je biti pripravljen na nepredvidljive dogodke, ker so ti otroci bolj nepredvidljivi, tako na čustvenem kot tudi vedenjskem področju.	Nepredvidljivost
D3.2	Najbolj se mi zdijo pomembni ti ekstremi, kot so nenadni izbruhi, jok, krik, napad.	Ekstremna obnašanja
D3.3	Avtisti pa imajo problem ravno pri socializaciji. Pri socialnih veščinah je ravno avtistični spekter najbolj izražen.	Socialne veščine
D3.4	Ti otroci so, kot da bi prišli z nekega drugega planeta in ti jim moraš pojasniti vsako stvar, kar je za druge bolj logično in povsem spontano.	Dodatno pojasnjevanje

4. Pripovedovanje otrok o nasilju

Tabela 8.4: Pripovedovanje otrok o nasilju

Kako veste, kdaj otroku verjeti in kdaj je zgodba o nasilju zgolj plod otrokove domišljije?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:

A4.1	Da bi ti učenci govorili oziroma da bi rasli v nasilnem domu, tega pri nas ni oziroma nasilje je, ampak ne pa na področju avtizma.	Odsotnost nasilja nad avtisti
B4.1	Nikoli ne moremo zanesljivo vedeti, ali govorijo resnico ali pač ne.	Prisotnost dvoma
B4.2	Prisluhnemo, se zanj zavzamemo.	Posluš in zavzemanje
B4.3	Povežemo se seveda tudi s starši.	Povezovanje s starši
C4.1	Sama to začutim.	Čustva
C4.2	Treba jim je zaupati.	Zaupanje
C4.3	Otroke je treba tudi poznati, večkrat imaš stik z njimi, bolj jih spoznaš in lažje ugotoviš, kdaj govorijo resnico in kdaj ne.	Spoznavanje otrok
C4.4	Nikoli pa ne moreš biti popolnoma prepričan, da je res vse, kar ti otrok pove.	Prisotnost dvoma
C4.5	Nekateri imajo zelo veliko fantazijo in ko povedano malce preverjaš, potem vidiš, da ni vse res.	Preverjanje
D4.1	Vse to poteka prek nekega odnosa z otrokom, ni nekega recepta, da bi rekel, da ko bo delal, to mu bom jaz verjel, ko bo delal drugo, pa mu ne bom.	Spoznavanje otrok
D4.2	Recimo avtist bo, če se bo lagal, gledal v tla.	Neverbalna komunikacija
D4.3	Otrok ima nek ritual, ko se bo lagal, nekaj bo počel, in jaz, če ga poznam, lahko ta ritual laganja prepoznam in vem, da se laže. Bolj poglobljeno moraš poznati te otroke in moraš se z njimi družiti, da jih lahko poznaš.	Spoznavanje otrok
D4.4	Odvisno je tudi od tega, v kakšni družini živi otrok, koliko je socializiran in koliko je podoben drugim mladostnikom. Vse te stvari, kot so recimo, kako družina otroka vključi v okolje, ali so sprejeli njegove težave, kakšni so odnosi med sorojenci, vse to vpliva na to, kako potem jaz delam z otrokom. Kaj bom lahko jaz z njim naredila, je odvisno od tega, koliko se bom lahko vpletla v to mrežo, koliko	Socializacija

	mi bodo starši zaupali, da jim jaz lahko pomagam, koliko bomo lahko sodelovali.	
--	---	--

5. Metode socialnega dela

Tabela 8.5: Metode socialnega dela

Katera metoda socialnega dela je po vašem mnenju najpomembnejša pri delu s to vrsto motnje in zakaj?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A5.1	Tukaj je individualno delo tisto, ki je najpomembnejše.	Individualno delo
A5.2	S kakšno risbo, če kdo rad riše, drugače drugih pristopov pa tukaj ni možno izpeljati.	Neverbalne tehnike
A5.3	Pomembno je, da z eno umirjenostjo prideš proti otrokom in čim manj govoriš oziroma premisliš, kaj rečeš.	Umiritev
B5.1	Kombinacija več metod.	Kombinacija metod
B5.2	Običajno se metode dela ne razlikujejo glede na diagnozo otroka, potrebno je, da se otroka razume in sprejema takšnega, kot je.	Enaka obravnava
B5.3	Individualno delo.	Individualno delo
B5.4	Poslužujem se tudi uporabe neverbalnih tehnik.	Neverbalne tehnike
C5.1	Jaz uporabljam svetovalni del.	Svetovalno delo
C5.2	Individualno pomoč otrokom, ki je pri delu z avtisti najpomembnejša.	Individualno delo
D5.1	Pri svojih metodah ne razločujem glede na to, ali bo skozi vrata prišel avtist ali otrok z lažjo duševno motnjo.	Enaka obravnava
D5.2	Bolj izhajam iz osebnostne strukture otroka in v kakšno okolje je vključen.	Individualno delo

D5.3	Jaz na podlagi izkušnje z otrokom, če je otrok sposoben, izvedem svetovalni pogovor.	Svetovalno delo
D5.4	Lahko, da bom v pogovor vključila tudi kakšno lutko, kakšno igro, kot je recimo enka.	Neverbalne tehnike
D5.5	Ena metoda je takšna, da ti v bistvu ne vzameš rešitve problema za cilj. Elstrov koncept je, da če ti težiš za nekim ciljem, potem boš ravno to zgrešil. Če ti greš naravnost do tega cilja, se ti ne bo izšlo. Do cilja greš po ovinkih, recimo, če on ne ve, da imam jaz z njim svetovalni pogovor, potem lažje prideš do tistega rezultata.	Pot do cilja po ovinkih
D5.6	Prva metoda je, da otroka umiriš, da mu daš možnost, da se odcepi od situacije, ki ga je iritirala.	Umiritev

6. Uporaba neverbalnih tehnik pri delu

Tabela 8.6: Uporaba neverbalnih tehnik pri delu

Kako so vam v pomoč različne neverbalne tehnike, prek katerih se lahko z otroki sporazumevate o nasilju (risbe, lutke ...)? Se jih poslužujete?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A6.1	Posebnost je, da dva otroka zelo rada pišeta, se pravi, da opišeta dogodke.	Zapisovanje dogodkov
B6.1	Neverbalne tehnike so mi v veliko pomoč in se jih tudi poslužujem.	Uporaba neverbalnih tehnik
B6.2	Največ uporabljam lutke, saj otrok prek nje lažje komunicira. Otrok roko položi v lutko in se potem v njo vživi in prek nje govori o sebi.	Lutke
C6.1	Sama se teh tehnik ne poslužujem.	Ne uporabljanje neverbalnih tehnik
D6.1	Neverbalne tehnike uporabljam kar pogosto, ker otroci težje komunicirajo.	Uporaba neverbalnih tehnik
D6.2	Otroci lažje uporabljajo slikovna gradiva, tudi mali	Pomoč pri učenju

	otroci, ko jih učimo osnovnih življenjskih, vsakodnevnih navad.	življenjskih navad
D6.3	Recimo na stranišču so slike, kako si umijemo roke, lahko tudi pri pogovorih kažeš zraven slike.	Slikovno ponazarjanje
D6.4	Lahko tudi pri pogovorih kažeš zraven slike, še posebej, ko jih učiš socialnih veščin.	Pomoč pri učenju socialnih veščin
D6.5	Tudi kakšne posebne urnike razredov je treba narediti, da se avtisti znajo orientirati, recimo, sedaj imamo številke, nato črke in potem ko nekaj zaključimo, to damo dol, da se otroci olajšajo	Prilagojen videz urnikov

7. Najpogostejše vrste in pogostost nasilja

Tabela 8.7: Najpogostejše vrste in pogostost nasilja

Kakšna vrsta nasilja je po navadi najpogostejše prisotna pri teh otrocih in katero vrsto nasilja je najtežje prepoznati? Ali bi rekli, da so otroci, ki na vaši šoli obiskujejo posebni program, pogosto žrtve nasilja v družini?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A7.1	Tu ni težko prepoznat medvrstniškega nasilja, ker je zelo transparentno, ker se to dogaja v razredu, na hodniku se pa potem dogajajo popolnoma brezvezne stvari, ko si on kaj predstavlja, da je, ali pa kdo kaj reče, pa ni njemu namenjeno in se počuti prizadetega.	Medvrstniško nasilje
A7.2	Mogoče samo duševno nasilje, to mislim nesprejetje, če lahko tako rečemo.	Duševno nasilje
A7.3	Nekateri so tudi dokaj razvajeni, ne znajo upoštevati mej in potem starši izgubijo svoje živce, in to se na nekako tudi med nasilje.	Razvajenost
A7.4	Starši sami povedo, da jih ne zmorejo kontrolirati, povedo, da jih udarijo, ker ne zmorejo.	Nemoč staršev
A7.5	Najtežje pa je prepoznati verjetno duševno nasilje,	Duševno nasilje

	pri telesnem se tako ali tako vidi, ampak tako močnega nasilja že dolgo nismo imeli.	
B7.1	Žrtve zanemarjanja.	Zanemarjanje
B7.2	Duševnega nasilja.	Duševno nasilje
B7.3	Telesnega nasilja.	Telesno nasilje
C7.1	Duševno nasilje je zagotovo najtežje odkriti.	Duševno nasilje
C7.2	Naši otroci z avtizmom niso pogosto žrtve nasilja.	Niso žrtve nasilja
D7.1	Bi telesno nasilje lažje odkrila kot pa duševno.	Telesno nasilje
D7.2	Mislim, da pa otroci na naši šoli niso pogosto žrtve nasilja.	Niso žrtve nasilja

8. Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom

Tabela 8.8: Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom

Ali se je nasilje nad otroki z avtizmom v zadnjih petih letih po vaših izkušnjah povečalo ali zmanjšalo?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A8.1	Ali se je nasilje nad otroki z avtizmom povečalo ali zmanjšalo, ne morem odgovoriti, jaz moram reči, da se ne zaznava pri nas trenutno pri teh učencih, ki so, da bi bilo kakršnokoli nasilje.	Ni podatka
A8.2	Če pa gledam na splošno, pa ne bi rekla, da narašča, ampak bolj, da ga znamo odkriti, ker si starši upajo priznati ali pa povedati svojo nemoč pri vzgoji.	Sposobnost odkrivanja nasilja
B8.1	Tega podatka na žalost ne vem.	Ni podatka
C8.1	Avtizem se v zadnjih letih zelo povečuje.	Avtizem narašča
D8.1	Teh podatkov nimam.	Ni podatka

9. Institucionalno nasilje nad otrokom

Tabela 8.9: Insitucionalno nasilje nad otrokom

Ali ste imeli kdaj primer institucionalnega nasilja nad otrokom s to motnjo? Če da, kako ste
--

ugotovili za nasilje?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A9.1	Takšnega primera nismo nikoli imeli.	Negativen odgovor
B9.1	Da, smo imeli.	Pritrdilen odgovor
B9.2	Otrok nam je sam povedal.	Otrok pove o nasilju
C9.1	Tega primera nismo imeli.	Negativen odgovor
D9.1	Takšnega primera nismo nikoli imeli.	Negativen odgovor

10. Namestitev otroka z avtizmom v krizni center

Tabela 8.10: Namestitev otroka z avtizmom v krizni center

Kako pa je z namestitvijo otroka z avtizmom v krizni center?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A10.1	Namestitve otroka z avtizmom v krizni center še nismo imeli.	Neznan primer
B10.1	Bilo je zelo zahtevno, ker so v kriznem centru imeli takrat enega otroka, ki je zaradi svojih težav potreboval veliko njihovega angažmaja.	Zahtevnost
B10.2	Pomembno je bilo, da smo jim predali veliko informacij za delo z našim učencem, da so potem zmogli.	Opolnomočenje
C10.1	Nismo imeli primera.	Neznan primer
D10.1	S tem se nisem nikoli ukvarjala.	Neznan primer

11. Sodelovanje s centrom za socialno delo

Tabela 8.11: Sodelovanje s cenrom za socialno delo

Kdaj o nasilju obvestite Center za socialno delo in kako poteka sodelovanje?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A11.1	Smo obvestili center za socialno delo, da se dogaja	Nemoč zaposlenih na šoli

	nasilje, da ga v šoli ne obvladujemo, poklicali smo tudi policijo.	
A11.2	S centrom za socialno delo sem zelo zadovoljna, tudi če je kakšna dilema, jih pokličem in vprašam, kaj naj naredimo.	Pozitivno sodelovanje
B11.1	Center obvestimo čim prej, ko je možno, še isti dan.	Takojšnja obvestitev
B11.2	Včasih se z njimi tudi po telefonu posvetujemo in skupaj načrtujemo, kako naprej.	Telefonsko posvetovanje
B11.3	Naša šola nato poda sum o nasilju na določenem predpisanem obrazcu, ki ga pošljemo na policijo in center za socialno delo isti dan ali pa naslednji dan.	Utemeljen sum
B11.4	Naslednji dan skličemo interni tim.	Skliče se interni tim
C11.1	Če gre za kakršnokoli nasilje, obvestimo center za socialno delo	Prijava vsakega nasilja
C11.2	Z njimi sodelujemo v prvih razgovorih.	Prvi razgovori
C11.3	Potem pa vse skupaj za nekaj časa ponikne.	Sodelovanje obtiči
C11.4	Sodeluješ s tistim poročilom, ki ga je treba napisati, in potem še na kakšnih obravnavah	Poročilo in obravnave
D11.1	Če je kakšno vrstniško nasilje, kot so recimo brce, spotikanje, tega ne sporočamo.	Medvrstniško nasilje
D11.2	Pri nasilju v družni mora biti pa kar utemeljen sum, da kličemo policijo oziroma center.	Utemeljen sum

12. Individualno reševanje problemov

Tabela 8.12: Individualno reševanje problemov

Ali so primeri, ki jih ne sporočite drugim institucijam in sami poskušate urediti razmere?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A12.1	Najprej vedno poskušamo v hiši rešiti težave, če pa presega naše zmožnosti in se vidi, da ne bomo zmogli oziroma sploh v primerih nasilja, pa pokličemo druge institucije.	Ocenitev zmožnosti reševanja problema

B12.1	Če otrok prvič pove, da ga je mama kregala in je dobil neko kazen ali ga je povlekel kdo za lase, ne prijavljamo takoj suma nasilja.	Ocenitev zmožnosti reševanja problema
C12.1	Ni nič narobe, če narediš razgovor na šoli in se z njimi poskušaš pogovoriti na primeren način, če pa ugotoviš, da to ne gre, pa informacije posreduješ naprej na center za socialno delo.	Ocenitev zmožnosti reševanja problema
C12.2	Ne sme se pa predolgo zavlačevati prijava na center za socialno delo.	Pozornost pri zavlačevanju
D12.1	Teh medvrstniških dogajanj ne sporočamo naprej.	Medvrstniško nasilje

13. Soočanje s čustvi

Tabela 8.13: Soočanje s čustvi

Kaj vas pri delu z otroki najbolj ovira in kako se soočate s svojimi čustvi? Ste imeli kdaj primer, ki vas je še posebej prizadel?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A13.1	Hodim tudi na seminarje, da se pogovarjamo o avtizmu, veliko tudi berem o tej temi in tudi na Facebooku sem v skupini, ki se nanaša na temo avtizma.	Izobraževanje
A13.2	Najbolj me prizadene to, ko s starši ne moremo najti stika, ker tam, kjer lahko sodelujemo s starši, se mi zdi, da dobimo nekakšno moč, da lahko skupaj pomagamo otroku.	Nesodelovanje staršev
A13.3	Moraš pa imeti določeno distanco v tem smislu, da ne morem pa jaz zdaj rešiti sveta.	Distanca
A13.4	Prizadenejo me tudi spolne zlorabe.	Spolne zlorabe
B13.1	Težki so tudi primeri, ko eden od staršev zaradi zamer do nekdanjega zakonca otroka tako močno zmanipulira, da otrok verjame, da je drugi starš slab.	Manipulacije staršev

B13.2	Prav tako so težki tudi primeri čustveno zavrženih otrok.	Čustvena zloraba otrok
C13.1	So pa zagotovo še vedno primeri, ki me spremljajo še vse popoldne, recimo spolne zlorabe.	Spolne zlorabe
C13.2	Zlasti če si čustveno občutljiv, te stvari hitro prizadenejo.	Čustvena občutljivost
D13.1	Namesto da bi policija ukrepala, preverjajo, kaj smo mi na šoli narobe naredili, katere postopke smo naredili in katerih nismo, ali smo se v kakšnih postopkih zmotili. Pridejo tudi inšpektorji za policijo, ker so se starši recimo pritožili in ugotovijo, da je bilo kaj narobe s policijskim postopkom, tako da na koncu ti izpadeš kot nekakšen bedak. To mene najbolj razočara.	Težave z organi pregona
D13.2	V teh primerih, ko moram vključevati institucije, sem zelo nemočna, imam občutek, da vseeno, da se trudim, ker se vedno konča na enak način.	Vključevanje institucij
D13.3	Pomembno je tudi delo na sebi, antistresne metode, meditacije, joga, šport, branje.	Sproščanje

14. Vključenost v supervizijo

Tabela 8.14: Vključenost v supervizijo

Ali se pri delu poslužujete supervizije? Se vam zdi to priporočljivo ali ne, zakaj?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
A14.1	Supervizija je zelo potrebna, ampak mi takšne uradne supervizije nimamo.	Odsotnost supervizije
A14.2	Je pa zelo v redu, ker sva na šoli dve svetovalni delavki, tudi ravnatelj ima posluh za to.	Sodelovanje z zaposlenimi na šoli
A14.3	Imava neformalno supervizijo, pozna populacijo, zato je to super, ker točno veš, za kaj gre, včasih pa imam supervizijo tudi z gospo z redne šole.	Uporaba neformalne supervizije

B14.1	Supervizijo imam trenutno organizirano samo prek Familylaba Slovenije.	Familylab
B14.2	V službi je nimamo.	Odsotnost supervizije
B14.3	Jo pa naslednje šolsko leto spet načrtujemo.	Načrtovanje supervizije
C14.1	Supervizije nimamo.	Odsotnost supervizije
C14.2	Sama velikokrat sodelujem z ravnateljico, ker je zelo podoben tip človeka, kot sem jaz, in ima tudi podoben profil.	Sodelovanje z zaposlenimi na šoli
C14.3	Bi si je pa zelo želela.	Želja po superviziji
C14.4	Včasih smo sodelovale svetovalne delavke po šolah skupaj in smo imele aktive.	Sodelovanje z zaposlenimi na šoli
D14.1	Supervizije nimamo.	Odsotnost supervizije
D14.2	Jaz sem dala večkrat pobudo na aktivu svetovalnih delavcev.	Želja po superviziji
D14.3	Zdaj so našli neko ponudbo in naj bi drugo leto prišel sem, da bi se povezali z več šolami.	Načrtovanje supervizije

9.4. Osno kodiranje vprašalnikov A (zaposleni na osnovnih šolah)

1. Odkrivanje nasilja

– Poročanje razredničarke → A1.1, B1.1, C1.1

(V devetem razredu je fant avtist in ga predvsem sošolke samo s kakšno kretnjo ali zgolj z ustnicami izzovejo in ta potem kriči, preklinja, zbeži iz razreda, to mi recimo pove razredničarka. – A1.1; Običajno razredničarka poda sum. – B1.1; To nasilje ugotovimo s strani razredničarke. – C1.1)

– Pogovor z otrokom → B1.2, D1.2

(Otrok zaupa v pogovoru. – B1.2; Skozi pogovor ugotoviti, ali je žrtev nasilja. – D1.2)

– Pogovor s starši → C1.2

(Ko se pogovarjaš s starši in izveš marsikaj, kar se doma dogaja. – C1.2)

– Neverbalne tehnike → B1.3

(Pokaže ali pa kar nariše. – B1.3)

– Fizične sledi → D1.1, D1.3

(Videti bi morala telesne posledice tega nasilja, da bi lahko ugotovila, da je žrtev nasilja. – D1.1; Bi najbrž pogledala po telesu, ali ima kakšne modrice. – D1.3)

– Odpor do hrane → D1.4

(Odpor do hrane, ker se to tudi izraža pri kakšni vrsti nasilja. – D1.3)

2. Prvi pogovor z otrokom

– Umirjanje → A2.1, C2.2, D2.2

(Če je zelo vznemirjen in nasilen, predvsem verbalno, in da teka po šoli in podobno, se gre umirit v sobo za sproščanje in se tam nekako umiri. – A2.1; Na začetku ga malce umiriš. – C2.2; Bi ga poizkusila umiriti. – D2.2)

– Uporaba verbalnih in neverbalnih tehnik → A2.2, B2.2, D2.5

(Pa imamo v bistvu spremljanje s posebnimi znaki, smeškoti. – A2.2; Velikokrat uporabim risbe, lutke, pogovor, računalnik in slikanice. – B2.2; Rekla bi mu, če bi mi rad kaj povedal, in mu dejala, da sem tu zato, da mu pomagam in da mi lahko zaupa. – D2.5)

– Prostor za nudenje pomoči → A2.3

(Se pravi, da se mu pomaga v sobi za sproščanje ali pa tukaj v pisarni ali pa na tistem mestu, kjer se težava zgodi, se je najbolje uvesti, včasih predlagam, da greva v garderobo ali v atrij in se pač pogovoriva. – A2.3)

– Fizična bližina → A2.4

(Način je pa to, da recimo deklica iz posebnega programa izrazi željo, da bi se stisnila, objela, ali pa sama pride in ji to pomaga. – A2.4)

– Indirektno spraševanje → C2.1

(V otroka tudi ne vrtam, ampak ga sprašuješ naokoli. – C2.1)

– Prilagajanje posameznikom → B2.1, D2.1

(Prvi pogovor je odvisen od otrokovih sposobnosti, specifičnosti in pa tudi starosti. – B2.1; Odvisno je vse od posameznika. – D2.1)

– Preusmerjanje pozornosti → D2.3

(Najprej malo zamotiti, mogoče s kako igro, da mu preusmeriš pozornost. – D2.3)

– Naša opažanja → D2.4

(Povedala bi mu, kaj sem opazila, ker najbrž bi kaj opazila. – D2.4)

3. Posebnosti dela z otrokom z avtizmom

– Izogibanje prispodobam → A3.1

(Z njimi se je treba pogovarjati preprosto, brez prispodob, konkretno in golo opisati stvari, ne razumejo prispodob. – A3.1)

– Večkratno ponavljanje → A3.2

(Vedno znova eno in isto pogovarjati, povedati in zapisati. – A3.2)

– Dodatno pojasnjevanje → D3.4

(Ti otroci so, kot da bi prišli iz nekega drugega planeta, ti jim moraš pojasniti vsako stvar, kar je za druge bolj logično in povsem spontano. – D3.4)

– Pripravljenost za sleditev → C3.1

(Avtista moraš znati pripraviti, da ti bo sledil. – C3.1)

– Neverbalne tehnike → A3.3

(S kom kaj narisati. – A3.3)

– Zaupanje → B3.1

(Vzbuditi zaupanje. – B3.1)

– Varen prostor → B3.2

(Zagotoviti varen prostor. – B3.2)

– Upoštevanje raznolikosti → B3.3

(Otrok z avtizmom pomeni cel spekter posebnosti, otroci pa se med seboj zelo razlikujejo. – B3.3)

– Nepredvidljivost → D3.1

(Treba je biti pripravljen na nepredvidljive dogodke, ker so ti otroci nepredvidljivejši, tako na čustvenem kot tudi vedenjskem področju. – D3.1)

– Ekstremna obnašanja → D3.2

(Najbolj se mi zdijo pomembni ti ekstremi, kot so nenadni izbruhi, jok, krik, napad. – D3.2)

– Socialne veščine → D3.3

(Avtisti pa imajo problem ravno pri socializaciji. Pri socialnih veščinah je ravno avtistični spekter najbolj izražen. – D3.3)

4. Pripovedovanje otrok o nasilju

– Odsotnost nasilja nad avtisti → A4.1

(Da bi ti učenci govorili oziroma, da bi rasli v nasilnem domu, tega pri nas ni oziroma nasilje je, ampak ne na področju avtizma. – A4.1)

– Prisotnost dvoma → B4.1, C4.4

(Nikoli ne moremo zanesljivo vedeti, ali govorijo resnico ali pač ne. – B4.1; Nikoli pa ne moreš biti popolnoma prepričan, da je res vse, kar ti otrok pove. – C 4.4)

– Posluš in zavzemanje → B4.2

(Prisluhnemo, se zanj zavzamemo. – B4.2)

– Povezovanje s starši → B4.3

(Povežemo se seveda tudi s starši. – B4.3)

– Čustva → C4.1

(Sama to začutim. – C4.1)

– Zaupanje → C4.2

(Treba jim je zaupati. – C4.2)

– Spoznavanje otrok → C4.3, D4.3

(Otroke je treba tudi poznati, večkrat imaš stik z njimi, bolj jih spoznaš in lažje ugotoviš, kdaj govorijo resnico in kdaj ne. – C4.3; Vse to poteka prek nekega odnosa z otrokom, ni recepta, da bi rekel, ko bo delal, to mu bom jaz verjel, ko bo delal drugo, pa mu ne bom. – D4.3)

– Preverjanje → C4.5

(Nekateri imajo zelo veliko fantazijo in ko povedano malce preverjaš, potem vidiš, da ni vse res. – C4.5)

– Neverbalna komunikacija → D4.2

(Recimo avtist bo, če se bo lagal, gledal v tla. – D4.2)

– Socializacija → D4.4

(Odvisno je tudi od tega, v kakšni družini živi otrok, koliko je socializiran in koliko je podoben drugim mladostnikom. Vse te stvari, kot so recimo, kako družina otroka vključi v okolje, ali so sprejeli njegove težave, kakšni so odnosi med sorojenci, vse to vpliva na to, kako potem jaz delam z otrokom. Kaj bom lahko jaz z njim naredila, je odvisno od tega, koliko se bom lahko vpletla v to mrežo, koliko mi bodo starši zaupali, da jim jaz lahko pomagam, koliko bomo lahko sodelovali. – D4.4)

5. Metode socialnega dela

– Individualno delo → A5.1, B5.3, C5.2, D5.2

(Tukaj je individualno delo tisto, ki je najpomembnejše – A5.1; Individualno delo. – B5.3; Individualno pomoč otrokom, ki je pri delu z avtisti najpomembnejša. – C5.2; Bolj izhajam iz osebnostne strukture otroka in v kakšno okolje je vključen. – D5.2)

– Neverbalne tehnike → A5.2, B5.4, D5.4

(S kakšno risbo, če kdo rad riše, drugače drugih pristopov pa tukaj ni možno izpeljati.

– A5.2; Poslužujem se tudi uporabe neverbalnih tehnik. – B5.4, Lahko, da bom v pogovor vključila tudi kakšno lutko, kakšno igro, kot je recimo enka. – D5.4)

– Umiritev → A5.3, D5.6

(Pomembno je, da z eno umirjenostjo prideš proti otrokom in čim manj govoriš oziroma premisliš, kaj rečeš. – A5.3; Prva metoda je, da otroka umiriš, da mu daš možnost, da se odcepi od situacije, ki ga je iritirala. – D5.6)

– Kombinacija metod → B5.1

(Kombinacija več metod. – B5.1)

– Enaka obravnava → B5.2, D5.1

(Običajno se metode dela ne razlikujejo glede na diagnozo otroka, potrebno je, da se otroka razume in sprejema takšnega, kot je. – B5.2; Pri svojih metodah ne razločujem glede na to ali bo skozi vrata prišel avtist ali otrok z lažjo duševno motnjo. – D5.1)

– Svetovalno delo → C5.1, D5.3

(Jaz uporabljam svetovalni del. – C5.1; Jaz na podlagi izkušnje z otrokom, če je otrok sposoben, izvedem svetovalni pogovor. – D5.3)

– Pot do cilja po ovinkih → D5.5

(Ena izmed metod je takšna, da ti v bistvu ne vzameš rešitve problema za cilj. Elstrov koncept je, da če ti težiš za nekim ciljem, potem boš ravno to zgrešil. Če ti greš naravnost do tega cilja, se ti ne bo izšlo. Do cilja greš po ovinkih, recimo, če on ne ve, da imam jaz z njim svetovalni pogovor, potem lažje prideš do tistega rezultata. – D5.5)

6. Uporaba neverbalnih tehnik pri delu

Posluževanje neverbalnih tehnik

– Uporaba neverbalnih tehnik → B6.1, D6.1

(Neverbalne tehnike so mi v veliko pomoč in se jih tudi poslužujem. – B6.1; Neverbalne tehnike uporabljam kar pogosto, ker otroci težje komunicirajo. – D6.1)

– Zapisovanje dogodkov → A6.1

(Posebnost je, da dva otroka zelo rada pišeta, se pravi, da opišeta dogodke. – A6.1)

– Lutke → B6.2

(Največ uporabljam lutke, saj otrok prek njih lažje komunicira. Otrok roko položi v lutko in se potem v njo vživi in prek nje govori o sebi. – B6.2)

Slikovni pripomočki

– Pomoč pri učenju življenjskih navad → D6.2

(Otroci lažje uporabljajo slikovna gradiva, tudi mali otroci, ko jih učimo nekih osnovnih življenjskih, vsakodnevnih navad. – D6.2)

– Slikovno ponazarjanje → D6.3

(Recimo na stranišču so slike, kako si umijemo roke, lahko tudi pri pogovorih kažeš zraven slike. – D6.3)

– Pomoč pri učenju socialnih veščin → D6.4

(Lahko tudi pri pogovorih kažeš zraven slike, še posebno, ko jih učiš socialnih veščin. – D6.4)

– Prilagojen videz urnikov → D6.5

(Tudi kakšne posebne urnike razredov je treba narediti, da se avtisti znajo orientirati, zdaj imamo recimo številke, nato črke in potem, ko nekaj zaključimo, to damo dol, da se otroci olajšajo. – D6.5)

Se ne poslužujejo neverbalnih tehnik

– Ne uporabljanje neverbalnih tehnik → C6.1

(Sama se teh tehnik ne poslužujem. – C6.1)

7. Najpogostejše vrste in pogostost nasilja

Najpogostejša vrsta nasilja

– Medvrstniško nasilje → A7.1

(Tu ni težko prepoznati medvrstniškega nasilja, ker je zelo transparentno, ker se to dogaja v razredu, na hodniku se pa potem dogajajo popolnoma brezvezne stvari, ko si on kaj predstavlja, da je, ali pa kdo kaj reče, pa ni njemu namenjeno in se počuti prizadetega. – A7.1)

– Razvajenost → A7.3

(Eni so tudi dokaj razvajeni, ne znajo upoštevati mej in potem starši izgubijo svoje živce, in to se na nek način šteje tudi pod nasilje. – A7.3)

– Nemoč staršev → A7.4

(Starši sami povedo, da jih ne zmorejo kontrolirati, povedo, da jih udarijo, ker ne zmorejo. – A7.4)

– Zanemarjanje → B7.1

(Žrtve zanemarjanja. – B7.1)

– Telesno nasilje → B7.3

(Telesnega nasilja. – B7.3)

– Niso žrtve nasilja → C7.2, D7.2

(Naši otroci z avtizmom niso pogosto žrtve nasilja. – C7.2; Mislim, da pa otroci na naši šoli niso pogosto žrtve nasilja. – D7.2)

Najtežje prepoznavna vrsta nasilja

– Duševno nasilje → A7.2, A7.5, B7.2, C7.1, D7.1

(Mogoče samo duševno nasilje, pri tem mislim na nesprejetje če lahko tako rečemo. – A7.2; Najtežje pa je verjetno prepoznati duševno nasilje, pri telesnem se tako ali tako vidi, ampak tako močnega nasilja že dolgo nismo imeli. – A7.5; Duševnega nasilja. – B7.2; Duševno nasilje je zagotovo najtežje odkriti. – C7.1; Bi telesno nasilje lažje odkrila kot pa duševno. – D7.1)

8. Naraščanje oziroma upadanje nasilja nad otroki z avtizmom

– Ni podatka → A8.1, B8.1, D8.1

(Ali se je nasilje nad otroki z avtizmom povečalo ali zmanjšalo, ne morem odgovoriti, jaz moram reči, da se ne zaznava pri nas trenutno pri teh učencih, ki so, da bi bilo kakršnokoli nasilje. – A8.1; Tega podatka na žalost nimam. – B8.1; Teh podatkov nimam. – D8.1)

– Sposobnost odkrivanja nasilja → A8.2

(Če pa gledam na splošno, pa ne bi rekla, da narašča, ampak bolj, da ga znamo odkriti, ker si starši upajo priznati ali pa povedati svojo nemoč pri vzgoji. – A8.2)

– Avtizem narašča → C8.1

(Avtizem se v zadnjih letih zelo povečuje. – C8.1)

9. Institucionalno nasilje nad otrokom

Prisotnost primera

– Pritrdilen odgovor → B9.1

(Da, smo imeli. – B9.1)

– Otroku pove o nasilju → B9.2

(Otroku nam je sam povedal. – B9.2)

Odsotnost primera

– Negativen odgovor → A9.1, C9.1, D9.1

(Takšnega primera nismo nikoli imeli. – A9.1; Tega primera nismo imeli. – C9.1;

Takšnega primera nismo nikoli imeli. – D9.1)

10. Namestitev otroka z avtizmom v krizni center

– Neznani primer → A10.1, C10.1, D10.1

(Namestitve otroka z avtizmom v krizni center še nismo imeli. – A10.1; Nismo imeli primera. – C10.1; S tem se nisem nikoli ukvarjala. – D10.1)

– Zahtevnost → B10.1

(Bilo je zelo zahtevno, ker so v kriznem centru imeli takrat otroka, ki je zaradi svojih težav potreboval veliko njihovega angažmaja. – B10.1)

– Opolnomočenje → B10.2

(Pomembno je bilo, da smo jim predali veliko informacij za delo z našim učencem, da so potem zmogli. – B10.2)

11. Sodelovanje s centrom za socialno delo

– Nemoč zaposlenih na šoli → A11.1

(Smo obvestili center za socialno delo, da se dogaja nasilje, da ga v šoli ne obvladujemo, poklicali smo tudi policijo. – A11.1)

– Takojšnja obvestitev → B11.1

(Center obvestimo čim prej, ko je možno, še isti dan. – B11.1)

– Utemeljen sum → B11.3, D11.2

(Naša šola nato poda sum nasilja na določenem predpisanem obrazcu, ki ga pošljemo na policijo in center za socialno delo isti dan ali pa naslednji dan. – B11.3; Pri nasilju v družini mora biti pa kar utemeljen sum, da kličemo policijo oziroma center. – D11.2)

– Prijava vsakega nasilja → C11.1

(Če gre za kakršnokoli nasilje, obvestimo center za socialno delo. – C11.1)

– Pozitivno sodelovanje → A11.2

(S centrom za socialno delo sem zelo zadovoljna, tudi če je kakšna dilema, jih pokličem in vprašam, kaj naj naredimo. – A11.2)

– Telefonsko posvetovanje → B11.2

(Včasih se z njimi tudi po telefonu posvetujemo in skupaj načrtujemo, kako naprej. – B11.2)

– Skliče se interni tim → B11.4

(Naslednji dan skličemo interni tim. – B11.4)

– Prvi razgovori → C11.2

(Z njimi sodelujemo v prvih razgovorih. – C11.2)

– Poročilo in obravnave → C11.4

(Sodeluješ s tistim poročilom, ki ga je treba napisati, potem pa še na kakšnih obravnavah. – C11.4)

– Sodelovanje obtiči → C11.3

(Potem pa vse skupaj za nekaj časa ponikne. – C11.3)

– Medvrstniško nasilje → D11.1

(Če je kakšno vrstniško nasilje, kot so recimo brce, spotikanje, tega ne sporočamo. – D11.1)

12. Individualno reševanje problemov

– Ocenitev zmožnosti reševanja problema → A12.1, B12.1, C12.1

(Najprej vedno poskušamo v hiši rešiti težave, če pa presega naše zmožnosti in se vidi, da ne bomo zmogli oziroma sploh v primerih nasilja, pa pokličemo druge institucije. – A12.1; Če otrok prvič pove, da ga je mama kregala in je dobil neko kazen ali ga je povlekel kdo za lase, ne prijavljamo takoj suma nasilja. – B12.1; Ni nič narobe, če narediš razgovor na šoli in se z njimi poskušaš pogovoriti na primeren način, v kolikor pa ugotoviš, da to ne gre, pa informacije posreduješ naprej na center za socialno delo. – C12.1)

– Pozornost pri zavlačevanju → C12.2

(Ne sme se pa predolgo zavlačevati prijava na center za socialno delo. – C12.2)

– Medvrstniško nasilje → D12.1

(Teh medvrstniških dogajanj ne sporočamo naprej. – D12.1)

13. Soočanje s čustvi

Izpopolnjevanje

– Izobraževanje → A13.1

(Hodim tudi na seminarje, da se pogovarjamo o avtizmu, veliko tudi berem o tej temi in tudi na Facebooku sem v skupini, ki se nanaša na temo avtizma. – A13.1)

– Sproščanje → D13.3

(Pomembno je tudi delo na sebi, antistresne metode, meditacije, joga, šport, branje. – D13.3)

Posebno težki primeri

– Nesodelovanje staršev → A13.2

(Najbolj me prizadene to, ko s starši ne moremo najti stika, ker tam, kjer lahko sodelujemo s starši, se mi zdi, da dobimo nekakšno moč, da lahko skupaj pomagamo otroku. – A13.2)

– Spolne zlorabe → A13.4, C13.1

(Prizadenejo me tudi spolne zlorabe. – A13.4; So pa zagotovo še vedno primeri, ki me spremljajo še celo popoldne, recimo spolne zlorabe. – C13.1)

– Manipulacije staršev → B13.1

(Težki so tudi primeri, ko eden od staršev zaradi zamer do nekdanjega zakonca otroka tako močno zmanipulira, da otrok verjame, da je drugi starš slab. – B13.1)

– Čustvena zloraba otrok → B13.2

(Prav tako so težki tudi primeri čustveno zavrženih otrok. – B13.2)

Pomoč pri obvladovanju čustev

– Distanca → A13.3

(Moraš pa imeti distanco v tem smislu, da ne morem pa jaz zdaj rešiti sveta. – A13.3)

– Čustvena občutljivost → C13.2

(Zlasti če si čustveno občutljiv, te stvari hitro prizadenejo. – C13.2)

Sodelovanje z institucijami

– Težave z organi pregona → D13.1

(Namesto da bi policija ukrepala, preverjajo, kaj smo mi na šoli narobe naredili, katere postopke smo naredili in katerih nismo, ali smo se v kakšnih postopkih zmotili.

Pridejo tudi inšpektorji za policijo, ker so se starši recimo pritožili, in ugotovijo, da je bilo kaj narobe s policijskim postopkom, tako da na koncu ti izpadeš kot nekakšen bedak. To mene najbolj razočara. – D13.1)

– Vključevanje institucij → D13.2

(V teh primerih, ko moram vključevati institucije, sem zelo nemočna, imam občutek, da je vseeno, da se trudim, ker se vedno konča na enak način. – D13.2)

14. Vključenost v supervizijo

– Odsotnost supervizije → A14.1, B14.2, C14.1, D14.1

(Supervizija je zelo potrebna, ampak mi takšne uradne supervizije nimamo. – A14.1; V službi je nimamo. – B14.2; Supervizije nimamo. – C14.1; Supervizije nimamo. – D14.1)

– Sodelovanje z zaposlenimi na šoli → A14.2, C14.2, C14.4

(Je pa zelo v redu, ker sva na šoli dve svetovalni delavki, tudi ravnatelj ima posluh za to. – A14.2; Sama velikokrat sodelujem z ravnateljico, ker je zelo podoben tip človeka, kot sem jaz, in ima tudi podoben profil. – C14.2; Včasih smo sodelovale svetovalne delavke po šolah skupaj in smo imele aktive. – C14.4)

– Uporaba neformalne supervizije → A14.3

(Imava neformalno supervizijo, pozna populacijo, zato je to super, ker točno veš, za kaj gre, včasih pa imam supervizijo tudi z gospo z redne šole. – A14.3)

– Familylab → B14.1

(Supervizijo imam trenutno organizirano samo prek Familylaba Slovenije. – B14.1)

– Načrtovanje supervizije → B14.3, D14.3

(Jo pa naslednje šolsko leto spet načrtujemo. – B14.3; Zdaj so našli neko ponudbo in naj bi drugo leto prišel sem, da bi se povezali z več šolami. – D14.3)

– Želja po superviziji → C14.3, D14.2

(Bi si je pa zelo želela. – C14.3; Jaz sem dala večkrat pobudo na aktivu svetovalnih delavcev. – D14.2)

9.5. Odprto kodiranje vprašalnikov B (zaposleni na centrih za socialno delo)

1. Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami

Tabela 8.15: Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami

Kakšne vrste nasilja so po vaših izkušnjah največkrat deležni otroci s posebnimi potrebami?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E1.1	Ko je nasilje bilo prisotno pri teh otrocih, je običajno bilo telesno in duševno.	Telesno, duševno nasilje
F1.1	Po naših izkušnjah so običajno otroci s posebnimi potrebami največkrat deležni zanemarjanja, to pomeni, da lahko vzgojno ali pa čustveno.	Zanemarjanje
F1.2	Pogosto se nad njimi izvajata tudi duševno in telesno nasilje.	Telesno, duševno nasilje
G1.1	Zanemarjanje, duševno in telesno nasilje ter tudi spolna zloraba.	Vse vrste nasilja
H1.1	Mogoče izstopa pri otrocih s posebnimi potrebami dodatno spolno nasilje.	Spolno nasilje
H1.2	Duševno in telesno se pojavljata pri vseh otrocih.	Telesno, duševno nasilje
H1.3	Pogosto je tudi zanemarjanje otrok.	Zanemarjanje

2. Spolne zlorabe

Tabela 8.16: Spolne zlorabe

Kako pogoste so spolne zlorabe teh otrok?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E2.1	Spolne zlorabe znotraj centra pri teh otrocih za zdaj nismo imeli.	Brez izkušenj
F2.1	Bi rekla, da otroci s posebnimi potrebami tukaj niso v ospredju pri tovrstnih zlorabah.	Niso v ospredju
G2.1	Tega pa ne moremo oceniti, ker se na našem centru ne vodi posebej evidenca otrok s posebnimi potrebami.	Ni evidence

H2.1	Mi ne vodimo posebne statistike za spolne zlorabe otrok s posebnimi potrebami.	Ni evidence
------	--	-------------

3. Število primerov nasilja v zadnjem letu ter primerjava s prejšnjimi petimi leti

Tabela 8.17: Število primerov nasilja v zadnjem letu ter primerjava s prejšnjimi petimi leti

Koliko primerov vsega nasilja skupaj imate v enem letu in kakšne so razlike v številu v zadnjih petih letih?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E3.1	Lani je bilo 21 novih primerov.	21 novih primerov
E3.2	Ogroženost pa je bila ugotovljena v 17 primerih.	Ogroženost v 17 primerih
E3.3	V primerjavi s prejšnjimi leti pa število zlorab v družini narašča.	Naraščanje nasilja v družini
F3.1	Pri nas je število primerov nasilja nad otroki približno 50.	50 primerov
F3.2	V zadnjih letih se številka ne spreminja.	Brez očitnih sprememb
G3.1	Točne številke ne bi vedela, sicer pa število nasilja zagotovo narašča.	Naraščanje nasilja v družini
H3.1	V zadnjih petih letih je nasilja zagotovo več.	Naraščanje nasilja v družini
H3.2	Več je tudi ukrepov prepovedi približevanja.	Več ukrepov prepovedi približevanja

4. Zaščita otroka

Tabela 8.18: Zaščita otroka

Kaj vse obsega zaščita otroka, ki doživlja nasilje ali zlorabe?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E4.1	Običajno pride do prepovedi približevanja med starši.	Prepoved približevanja

E4.2	Če so otroci zraven in se žrtev nima kam umakniti oziroma je v strahu, lahko gre v nameščanje v varno hišo. V primeru, ko je otrok star več kot 15 let, potem se otroka namešča v krizni center za mlade.	Varna namestitev otroka
E4.3	Potem je seveda pomembno timsko sodelovanje vseh vpletenih.	Timsko sodelovanje
F4.1	Zaščita otroka pomeni zagotovitev nekega varnega okolja.	Varna namestitev otroka
F4.2	Prijava pristojni policiji.	Prijava policiji
F4.3	Zagotavljanje vse razpoložljive oblike strokovne pomoči otroku.	Nudenje različnih oblik pomoči
G4.1	Prvo kot prvo sledi prijava nasilja na policijo.	Prijava policiji
G4.2	Nato se zapiše ocena ogroženosti otroka v družini.	Ocena ogroženosti
G4.3	Namestitev v KCO Palčica ali Krizni center za mlade.	Varna namestitev otroka
G4.4	S staršem, ki ni nasilen do otroka, se pogovorimo glede njegove zmožnosti in zaščite otroka pred nasiljem in naredimo načrt pomoči otroku ter varnostni načrt.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
G4.5	Opravimo tudi pogovor s povzročiteljem nasilja.	Pogovor s povzročiteljem
G4.6	Lahko se izda tudi predlog za prepoved stikov sodišču.	Prepoved približevanja
G4.7	Zaščita otroka pa obsega recimo tudi stike pod nadzorom.	Stiki pod nadzorom
H4.1	Najprej preverimo, ali smo v določeni družini že obravnavali nasilje.	Predhodna obravnava
H4.2	Naredimo oceno ogroženosti.	Ocena ogroženosti
H4.3	Ga recimo namestimo v krizni center.	Varna namestitev otroka
H4.4	Če je drugi starš sposoben zaščititi otroka, se z njim poskušamo pogovoriti, kako ga lahko zaščiti.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
H4.5	Policija, če je to potrebno, izreče tudi ukrep prepovedi približevanja.	Prepoved približevanja
H4.6	Sestavimo načrt pomoči	Načrt pomoči

H4.7	Sestavi se interni tim, multidisciplinarni tim, posvetovalni tim.	Timsko sodelovanje
H4.8	Nudimo tudi psihološko pomoč, gradimo na samopodobi, lahko se vključijo v dnevne centre, pedopsihiatrično obravnavo.	Sodelovanje z institucijami

5. Sodelovanje z osnovnimi šolami

Tabela 8.19: Sodelovanje z osnovnimi šolami

Ali večino primerov zlorab in nasilja sporočijo iz osnovne šole in kako poteka sodelovanje z njimi?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E5.1	Šole nas običajno pokličejo in mi damo prijavo, tako da tukaj še niso povsem dojeli, da so tudi oni dolžni nasilje prijaviti in da so oni tisti, ki dejansko vidijo nasilje.	Obveščenost s strani šole
E5.2	Šole nam sporočajo, sodelovanje z njimi pa je zelo različno.	Različno sodelovanje
F5.1	Večino primerov nam sporočijo s strani osnovnih šol.	Obveščenost s strani šole
F5.2	Sodelujemo tudi v okviru dogovora trenutne zaščite otroka.	Zaščita otroka
F5.3	Sledi še spremljanje otroka in pa izmenjevanje takšnih in drugačnih informacij.	Spremljanje otrok
F5.4	Sodelujemo pa še tudi pri izdelavi načrta pomoči.	Izdelava načrta pomoči
G5.1	S strani šol ne prejmemo veliko prijav nasilja.	Ni veliko prijav
G5.2	Se pogovorimo o odprtih vprašanjih na področju medsebojnega sodelovanja, pretoka informacij, multidisciplinarnih timov, z namenom izboljšanja medsebojnega sodelovanja in povečanju učinkovitega dela.	Spremljanje otrok
H5.1	S strani šole dobimo večino prijav.	Večina prijav

H5.2	Sodelovanje z njimi pa poteka odlično, hitro in ustrezno.	Dobro sodelovanje
------	---	-------------------

6. Sodelovanje s policijo

Tabela 8.20: Sodelovanje s policijo

Kako poteka sodelovanje s policijo?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E6.1	Sodelovanje s policijo pri nas poteka zelo korektno.	Korektno sodelovanje
E6.2	So zelo odzivni, tudi kar se tiče žrtve, potem ko je izdan ukrep približevanja, se zanimajo, informirajo, kontrolirajo, sodelujejo tudi na timih.	Izmenjava informacij
E6.3	So nam zagotovili asistenco.	Zagotovitev asistenc
F6.1	S policijo sodelujemo v okviru dogovora trenutne zaščite otroka.	Trenutna zaščita otroka
F6.2	Sodelujemo pri spremljanju otroka in si poleg tega še izmenjavamo informacije.	Izmenjava informacij
F6.3	Policisti sodelujejo tudi pri izdelavi načrta pomoči.	Načrt pomoči
G6.1	Zelo dobro.	Korektno sodelovanje
G6.2	Informacije o prijavi nasilja si izmenjamo čim prej.	Izmenjava informacij
H6.1	S policisti se dogovorimo za razgovor, če zloraba ni huda, traja to dan ali dva, v primeru spolne zlorabe pa še isti dan.	Dogovor za razgovor
H6.2	Izdajo ukrep prepovedi približevanja.	Ukrep prepovedi približevanja

7. Prva naloga pri zaščiti otroka

Tabela 8.21: Prva naloga pri zaščiti otroka

Kaj je vaša prva naloga, ko izveste, da se v neki družini pojavlja nasilje nad otrokom?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:

E7.1	Naša prva naloga je preverjanje. Če izvemo, da se v neki družini pojavlja nasilje nad otrokom, moramo to preveriti.	Preverjanje
E7.2	Preverjamo pri tistem staršu, ki naj ne bi bil nasilnež.	Preverjanje pri nenasilnemu staršu
E7.3	Preverjamo tudi v socialnem okolju, se pravi v vrtcih ali šolah, tudi pri osebnem zdravniku.	Preverjanje v socialnem okolju
E7.4	Jih prosimo za poročila in na podlagi teh poročil potem naredimo oceno ogroženosti.	Ocena ogroženosti
F7.1	Kot prvo je naša naloga, da otroku zagotovimo varno okolje.	Zagotovitev varnega okolja
F7.2	Sledi prijava policiji.	Prijava policiji
F7.3	Zagotavljanje vse razpoložljive oblike strokovne pomoči otroku.	Zagotovitev vseh oblik pomoči
G7.1	Narediti začetno oceno ogroženosti.	Ocena ogroženosti
G7.2	Zaščiti otroka.	Zaščita otroka
H7.1	Najprej pregledamo, ali smo že obravnavali kaj v družini.	Preverjanje obravnave družine
H7.2	Izda se ukrep približevanja.	Ukrep prepovedi približevanja
H7.3	Se pogovorimo z otrokom.	Pogovor z otrokom
H7.4	Če je izdan ukrep prepovedi približevanja, o tem obvestimo tudi šolo.	Obvestitev šole

8. Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem

Tabela 8.22: Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem

V čem se razlikuje vaše delo z otrokom, ki ima avtizem, v primerjavi z drugimi otroki?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E8.1	Sodelujemo z zdravstvenim domom Adolfa Drolca v Mariboru, tako da se povezujemo z njimi in Zavodom za šolstvo. Povezali smo se tudi z	Sodelovanje z institucijami

	ambulanto za avtizem v Ljubljani.	
E8.2	Pokličemo pristojne službe in izvedemo tim ter prosimo za nasvet, kako in kaj.	Izvedba tima
E8.3	Veliko delamo na tem, da se učimo oziroma da pridobimo veliko informacij, ki so potrebne za delo s takšnimi otroki.	Samoangažiranje
F8.1	Naše delo se tukaj nič ne razlikuje.	Ni razlik
G8.1	Razlik ne delamo.	Ni razlik
H8.1	Nismo strokovnjaki za delo z avtisti.	Pomanjkanje izkušenj
H8.2	Pomembno je, da so starši tisti, ki zanje poiščejo pomoč.	Krepitev staršev

9. Posebnosti pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki

Tabela 8.23: Posebnosti pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki

Kako poteka vaše delo z mlajšimi in kako s starejšimi otroki?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E9.1	Če so to kakšni razgovori, potem pri mlajših otrocih po navadi za sodelovanje prosimo našo psihologinjo.	Psihologinja
E9.2	Delamo pa skupaj z vso družino, ampak se prilagodimo starosti otroka.	Upoštevanje potreb
F9.1	Starost otroka pri našem delu nima vloge pri zagotavljanju zaščite.	Ni razlik
F9.2	So pa recimo pri načrtu pomoči otroci, ki so sposobni razumeti, kaj se dogaja, v načrtovanje pomoči bolj aktivno vključeni.	Aktivnejša vključenost starejših otrok v načrt pomoči
F9.3	Upoštevalo se pa predvsem otrokove razvojne potrebe.	Upoštevanje potreb
G9.1	Ni nekih posebnih razlik.	Ni razlik
H9.1	Če je to predšolski otrok, je pomembno, da je ob njem recimo vzgojiteljica,	Prisotnost vzgojiteljice

H9.2	ni pa nekih oprijemljivih razlik.	Ni razlik
H9.3	Se prilagajamo starosti otrok in njihovem razvoju, odvisno je od konkretne situacije.	Upoštevanje potreb

10. Nasilje nad otrokom s strani starša

Tabela 8.24: Nasilje nad otrokom s strani starša

Kako ravnate, če je nasilnež eden od staršev? Kako presodite, ali otrok še lahko ostane v družini ali ga je treb umakniti iz družine?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E10.1	Kadar je nasilen samo eden od staršev, spodbujamo tistega starša, ki ni nasilen, da otroka zaščiti.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
E10.2	Po navadi se izreče ukrep prepovedi približevanja.	Prepoved približevanja
E10.3	Naredimo tudi oceno ogroženosti, ki jo timsko oblikujemo znotraj centra in seveda na multidisciplinarnem timu.	Ocena ogroženosti
E10.4	V primeru prijave nasilja se skliče multidisciplinarni tim, skupaj s policijo, strokovnimi delavci in žrtvami, torej to so odrasle osebe, otroci sem niso vabljeni.	Sodelovanje z institucijami
E10.5	Na podlagi te ocene ogroženosti potem ugotovimo, ali je potreben umik otroka iz družine ali ne.	Umik otroka iz družine
F10.1	Odločitev o takojšnji zaščiti otroka pred nasiljem se sprejme, kadar je otrok doživel neko škodo zaradi nasilja.	Škoda pri otroku
F10.2	Kadar okoliščine primera kažejo, da je otrok ogrožen in obstaja utemeljen razlog, da lahko nastane škoda pri tem otroku ali pa pri drugih otrocih.	Neposredna ogroženost otroka
F10.3	V primeru neposredne ogroženosti življenja in zdravja otroka center izpelje določene nujne ukrepe za varstvo otrokovih koristi.	Največja korist otroka

F10.4	Da pa se nasilje dogaja s strani enega od staršev, se načrt pomoči oziroma zaščita otroka dela s tistim od staršev, ki do otroka ni nasilen.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
G10.1	Najprej ugotavljamo, ali ga drug starš lahko oziroma če ga je zmožen zaščititi.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
G10.2	Izdelava začetne ocene ogroženosti.	Ocena ogroženosti
G10.3	V sodelovanju s policijo, šolstvom, zdravstvom se raziskuje situacija.	Sodelovanje z institucijami
G10.4	Lahko se skliče multidisciplinarni tim	Multidisciplinarni tim
H10.1	Delamo takoj na drugem staršu, če ga je ta sposoben zaščititi.	Sodelovanje z nenasilnim staršem
H10.2	Spremljamo odzive nenasilnega starša.	Spremljanje odzivov nenasilnega starša
H10.3	Izda policija ukrep prepovedi približevanja.	Prepoved približevanja
H10.4	Vedno gledamo na največjo korist otroka.	Največja korist otroka

11. Odvzem roditeljske pravice

Tabela 8.25: Odvzem roditeljske pravice

V katerih primerih se lahko odvzame roditeljska pravica?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E11.1	Če roditelj to pravico zlorablja, ali otroka zapusti oziroma za otroka ne skrbi, se lahko odvzame obema ali pa samo enemu od staršev.	Zlorabljanje pravic
E11.2	V zadnjih petih letih smo mi imeli en primer odvzema roditeljske pravice.	En primer odvzema roditeljske pravice
F11.1	Roditeljska pravica se lahko odvzame v primerih, kot jih določa 116. člen ZZZDR.	116. ZZZDR
G11.1	To se zgodi v primerih, kadar recimo starši opustijo skrb za otroka, se zanj ne zanimajo, ne plačujejo preživnine, nimajo stikov.	Zanemarjanje s strani staršev
G11.2	Se roditelju, ki zlorablja roditeljsko pravico ali je	Zlorabljanje pravic

	otroka zapustil oziroma s svojim ravnanjem očitno pokazal, da ne bo skrbel za njega ali pa kako drugače hudo zanemarja svoje obveznosti.	
H11.1	Mi damo predlog, o tem pa naprej odloča sodišče.	Odločitev sodišča
H11.2	Vzame se v primerih, ki jih določa 116. člen ZZZDR.	116. ZZZDR

12. Delo s storilci

Tabela 8.26: Delo s storilci

Bi mi lahko opisali potek dela s storilci?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E12.1	Na matičnem centru za socialno delo po navadi ne delamo s storilci, ampak to delo opravijo koordinatorke.	Ne delajo s storilci
E12.2	Ponudi mu prvo socialno pomoč.	Prva socialna pomoč
F12.1	S storilcem se dela na tak način, da se ga sooča z odgovornostjo o njegovem neustreznem dejanju.	Soočanje z odgovornostjo
F12.2	Ponudijo se mu tudi vse razpoložljive oblike strokovne pomoči.	Seznanimatev z oblikami pomoči
G12.1	Vsi povzročitelji nasilja so vabljeni na pogovor v okviru prve socialne pomoči.	Prva socialna pomoč
G12.2	Jih seznanim, da je nasilje nesprejemljivo ravnanje, da so za izvajanje nasilja odgovorni sami, da je to kaznivo dejanje.	Soočanje z odgovornostjo
G12.3	Seznanim jih tudi s postopki.	Seznanimatev s postopki
G12.4	Seznanim jih z možnimi oblikami pomoči.	Seznanimatev z oblikami pomoči
G12.5	Motiviramo jih za vključitev in spremembe.	Motivacija za spremembe
H12.1	S storilci dela regijska koordinatorica za nasilje, ki jih povabi na razgovor.	Vabilo koordinatorice na razgovor
H12.2	Se mu predstavi razne oblike pomoči.	Seznanimatev z oblikami

		pomoči
H12.3	Se pove, kaj se od njega pričakuje, določijo se termini srečanj.	Seznanitev s pričakovanji
H12.4	Opravijo se tudi napovedani in nenapovedani obiski.	Obiski na domu
H12.5	Sodelujejo tudi z društvom za nenasilno komunikacijo.	Sodelovanje z društvom za nenasilno komunikacijo

13. Časovno spremljanje družin

Tabela 8.27: Časovno spremljanje družin

Koliko časa povprečno sodelujete z družinami, v katerih je prisotno nasilje, kdaj lahko zaključite spremljanje družine?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E13.1	Različno je tudi od sodelovanja žrtve.	Odvisno od sodelovanja
E13.2	Torej, časovno zelo težko opredelim, lahko je to en sam tim in prepoved poteče, se partnerja pogovorita, lahko se zgodi, da je bil to povsem enkraten dogodek.	Odvisno od posamezne situacije
E13.3	Kjer je pa nasilje dolgotrajno, kjer sta prisotna duševno in telesno nasilje, tam pa je treba žrtve zelo krepiti, tako da to pa zna trajati kar nekaj časa.	Dolgotrajno nasilje
E13.4	V najhujšem primeru, ki smo ga imeli, je bila gospa vključena v osebno pomoč še eno leto po dogodku.	Več kot leto vključitve
F13.1	Zaključimo, ko nasilja ni več in ko starši zmorejo zaščititi interese in koristi otrok.	Opolnomočenje staršev
F13.2	Odvisno od posameznega primera.	Odvisno od posamezne situacije
G13.1	Sodelovanje je časovno zelo različno.	Odvisno od posamezne situacije
G13.2	Lahko zelo kratek čas ali pa več kot leto, odvisno	Odvisno od sodelovanja

	od sodelovanja družine in sprememb v družini.	
G13.3	Delo v družini lahko zaključimo, ko je ugotovljeno, da je za otroka bolje poskrbljeno in da sta okolje in družina zanj dovolj varna.	Varnost otroka
H13.1	To je odvisno od situacije.	Odvisno od posamezne situacije
H13.2	Če starši sodelujejo, se lahko hitro zaključi, drugače pa lahko traja tudi leto dni.	Odvisno od sodelovanja

14. Čustva

Tabela 8.28: Čustva

Področje dela nasilja nad otroki se mi zdi zelo zahtevno delo. Kako poskrbite za svoja čustva? Ste imeli kdaj kakšen primer, ki vas je še posebno pretresel?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E14.1	Znotraj centra imamo supervizije.	Supervizija
E14.2	Pomembna so tudi izobraževanja.	Izobraževanja
E14.3	Drugače pa je samorefleksija tista, ki ti pri delu pomaga.	Samorefleksija
E14.4	Umetnost je preživeti, moraš biti res strukturirana oseba in znati iskati možnosti, da znaš stvari predelati in poskrbeti zase.	Predelovanje občutkov
F14.1	Nujno potrebno predelovanje naših lastnih občutkov v intervizijskih skupinah in na supervizijskih skupinah.	Predelovanje občutkov
F14.2	Osebnostno me pretrese vsak primer, kjer so žrtve otroci.	Primeri z otroki
G14.1	Po navadi so sodelavci tisti, ki nam nudijo podporo in oporo.	Sodelavci
G14.2	Je organizirana supervizija.	Supervizija
G14.3	Najbolj obremenjujoči so odvzemi otrok, hude oblike nasilja, otroci s težavami v duševnem	Primeri z otroki

	zdravju.	
G14.4	Tudi preobremenjenost s primeri.	Preobremenjenost
H14.1	Telo ti sporoča stres z boleznijo.	Bolezen
H14.2	Super je supervizija.	Supervizija
H14.3	Dobro sodelujemo tudi s policisti, z direktorico.	Sodelavci
H14.4	Ukvarjam se s športom, raznimi tehnikami sproščanja.	Šport, tehnike sproščanja
H14.5	Super je, če delaš v paru, timsko.	Delo v paru

15. Kompetentnost

Tabela 8.29: Kompetentnost

Se vam zdi, da ste dovolj izobraženi za delo z otroki, ki doživljajo nasilje, česa bi si še želeli?		
ŠIFRA IZJAVE:	IZJAVA:	KODA:
E15.1	Jaz sem zagovornica specializacij področja znotraj centrov.	Specializacije
E15.2	Če nimaš določenih znanj in veščin, to prepustiš tistemu, ki jih ima.	Ocenitev kompetenc
E15.3	Sem tudi zagovornica varnih sob, ki obstajajo po Sloveniji, mi je žal nimamo.	Varne sobe
E15.4	Definitivno bi si želela še več izobraževanj.	Izobraževanje
F15.1	Nujno potrebno permanentno izobraževanje.	Izobraževanje
G15.1	Za pogovore v smislu raziskovanja razmer v družini, mislim, da smo vsi dovolj izobraženi.	Dobro izobraženi na področju raziskovanja razmer v družini
G15.2	Za specifične stiske ob hudem nasilju, spolnih zlorabah in smrti pa menim, da svetovalec potrebuje posebna znanja, ki jih osnovno izobraževanje za opravljanje socialnega dela ne nudi, ampak si jih mora vsak pridobiti z dodatnim izobraževanjem.	Izobraževanje
G15.3	Potrebovali bi sklop modulov, kjer bi se lahko vsi izobrazili za konkretne situacije in oblike pomoči.	Specializacije

G15.4	Najbolje pa bi bilo, da bi v lokalnem okolju končno ustanovil svetovalni center za otroke in družine, ki bi vključeval več strokovnjakov iz različnih področij.	Svetovalni center za otroke in družine
H15.1	Permanentno izobraževanje je vedno potrebno.	Izobraževanje
H15.2	Sama bi potrebovala dodatna izobraževanja na področju določenih razvojnih faz otrok in pa pri otrocih s posebnimi potrebami, na primer pri avtistih, in pa na področju psihiatričnih bolnikov mi tudi še manjka znanja.	Delo z otroki, psihiatričnimi bolniki

9.6. Osno kodiranje vprašalnikov B (zaposleni na centrih za socialno delo)

1. Najpogostejše vrste nasilja nad otroki s posebnimi potrebami

– Telesno, duševno nasilje → E1.1, F1.2, G1.1, H1.2

(Ko je nasilje bilo prisotno pri teh otrocih, je običajno bilo telesno in duševno. – E1.1; Pogosto se nad njimi izvaja tudi duševno in telesno nasilje. – F1.2; Duševno in telesno se pojavljata pri vseh otrocih. – H1.2)

– Zanemarjanje → F1.1, H1.3

(Po naših izkušnjah so običajno otroci s posebnimi potrebami največkrat deležni zanemarjanja, to pomeni, da lahko vzgojno ali pa čustveno. – F1.1; Pogosto je tudi zanemarjanje otrok. – H1.3)

– Vse vrste nasilja → G1.1

(Zanemarjanje, duševno in telesno nasilje ter tudi spolna zloraba. – G1.1)

– Spolno nasilje → H1.1

(Mogoče izstopa pri otrocih s posebnimi potrebami dodatno spolno nasilje. – H1.1)

2. Spolne zlorabe

– Brez izkušenj → E2.1

(Spolne zlorabe znotraj centra pri teh otrocih za zdaj nismo imeli. – E2.1)

– Niso v ospredju → F2.1

(Bi rekla, da otroci s posebnimi potrebami tukaj niso v ospredju pri tovrstnih zlorabah. – F2.1)

– Ni evidence → G2.1, H2.1

(Tega pa ne moremo oceniti, ker se na našem centru ne vodi posebej evidenca otrok s posebnimi potrebami. – G2.1; Mi ne vodimo posebne statistike za spolne zlorabe otrok s posebnimi potrebami. – H2.1)

3. Število primerov nasilja v zadnjem letu ter primerjava s prejšnjimi petimi leti

– 21 novih primerov → E3.1

(Lani je bilo 21 novih primerov. – E3.1)

– Ogroženost v 17 primerih → E3.2

(Ogroženost pa je bila ugotovljena v 17 primerih. – E3.2)

– Naraščanje nasilja v družini → E3.3, G3.1, H3.1

(V primerjavi s prejšnjimi leti pa število zlorab v družini narašča. – E3.3; Točne številke ne bi vedela, sicer pa število nasilja zagotovo narašča. – G3.1; V zadnjih petih letih je nasilja zagotovo več. – H3.1)

– 50 primerov → F3.1

(Pri nas je število primerov nasilja nad otroki približno 50. – F3.1)

– Brez očitnih sprememb → F3.2

(V zadnjih letih se številka ne spreminja. – F3.2)

– Več ukrepov prepovedi približevanja H3.2

(Več je tudi ukrepov prepovedi približevanja. – H3.2)

4. Zaščita otroka

– Prepoved približevanja → E4.1, G4.6, H4.5

(Običajno pride do prepovedi približevanja med starši. – E4.1; Lahko se izda tudi predlog za prepoved stikov sodišču. – G4.6; Policija, če je to potrebno, izreče tudi ukrep prepovedi približevanja. – H4.5)

– Varna namestitvev otroka → E4.2, F4.1, G4.3, H4.3

(Če so otroci zraven in se žrtev nima kam umakniti oziroma je v strahu, lahko gre v nameščanje v varno hišo. Če je otrok star več kot 15 let, potem se otroka namešča v krizni center za mlade. – E4.2; Zaščita otroka pomeni zagotovitev nekega varnega okolja. – F4.1; Namestitev v KCO Palčica ali Krizni center za mlade. – G4.3; Ga recimo namestimo v krizni center. – H4.3)

– Timsko sodelovanje → E4.3, H4.7

(Potem je seveda pomembno timsko sodelovanje vseh vpletenih. – E4.3; Sestavi se interni tim, multidisciplinarni tim, posvetovalni tim. – H4.7)

– Prijava policiji → F4.2, G4.1

(Prijava pristojni policiji. – F4.2; Prvo kot prvo sledi prijava nasilja na policijo. – G4.1)

– Nudenje različnih oblik pomoči → F4.3

(Zagotavljanje vse razpoložljive oblike strokovne pomoči otroku. – F4.3)

– Ocena ogroženosti → G4.2, H4.2

(Nato se zapiše ocena ogroženosti otroka v družini. – G4.2; Naredimo oceno ogroženosti. – H4.2)

– Sodelovanje z nenasilnim staršem → G4.4, H4.4

(S staršem, ki ni nasilen do otroka, se pogovorimo glede njegove zmožnosti in zaščite otroka pred nasiljem ter naredimo načrt pomoči otroku in varnostni načrt. – G4.4; Če je drug starš sposoben zaščititi otroka, se z njimi poskušamo pogovoriti, kako ga lahko zaščiti. – H4.4)

– Pogovor s povzročiteljem → G4.5

(Opravimo tudi pogovor s povzročiteljem nasilja. – G4.5)

– Stiki pod nadzorom → G4.7

(Zaščita otroka pa obsega tudi recimo stike pod nadzorom. – G4.7)

– Predhodna obravnava → H4.1

(Najprej preverimo, ali smo v določeni družini že obravnavali nasilje. – H4.1)

– Načrt pomoči → H4.6

(Sestavimo načrt pomoči. – H4.6)

– Sodelovanje z institucijami → H4.8

(Nudimo tudi psihološko pomoč, gradimo na samopodobi, lahko se vključijo v dnevne centre, pedopsihiatrično obravnavo. – H4.8)

5. Sodelovanje z osnovnimi šolami

– Obveščenost s strani šole → E5.1, F5.1

(Šole običajno nas pokličejo in mi damo prijavo, tako da tukaj še niso popolnoma dojeli, da so tudi oni dolžni nasilje prijaviti in da so oni tisti, ki dejansko vidijo nasilje.

– E5.1; Večino primerov nam sporočijo s strani osnovnih šol. – F5.1)

– Različno sodelovanje → E5.2

(Šole nam sporočajo, sodelovanje z njimi pa je zelo različno. – E5.2)

– Zaščita otroka → F5.2

(Sodelujemo tudi v okviru dogovora trenutne zaščite otroka. – F5.2)

– Spremljanje otrok → F5.3, G5.2

(Sledi še spremljanje otroka in pa izmenjevanje takšnih in drugačnih informacij. – F5.3; Se pogovorimo o odprtih vprašanjih na področju medsebojnega sodelovanja, pretoka informacij, multidisciplinarnih timov, z namenom izboljšanja medsebojnega sodelovanja in povečanju učinkovitega dela. – G5.2)

– Izdelava načrta pomoči → F5.4

(Sodelujemo pa še tudi pri izdelavi načrta pomoči. – F5.4)

– Ni veliko prijav → G5.1

(S strani šol ne prejmemo veliko prijav nasilja. – G5.1)

– Večina prijav → H5.1

(S strani šole dobimo večino prijav. – H5.1)

– Dobro sodelovanje → H5.2

(Sodelovanje z njimi pa poteka odlično, hitro in ustrezno. – H5.2)

6. Sodelovanje s policijo

– Korektno sodelovanje → E6.1, G6.1

(Sodelovanje s policijo pri nas poteka zelo korektno. – E6.1; Zelo dobro. – G6.1)

– Izmenjava informacij → E6.2, F6.2, G6.2

(So zelo odzivni, tudi kar se tiče žrtve, potem ko je izdan ukrep približevanja se zanimajo, informirajo, kontrolirajo, sodelujejo tudi na timih. – E6.2; Sodelujemo pri spremljanju otroka in si poleg tega še izmenjavamo informacije. – F6.2; Informacije o prijavi nasilja si izmenjamo čim prej. – G6.2)

– Zagotovitev asistence → E6.3

(So nam zagotovili asistenco. – E6.3)

– Trenutna zaščita otroka → F6.1

(S policijo sodelujemo v okviru dogovora trenutne zaščite otroka. – F6.1)

– Načrt pomoči → F6.3

(Policisti sodelujejo tudi pri izdelavi načrta pomoči. – F6.3)

– Dogovor za razgovor → H6.1

(S policisti se dogovorimo za razgovor, če zloraba ni huda, traja to dan ali dva, v primeru spolne zlorabe pa še isti dan. – H6.1)

– Ukrep prepovedi približevanja → H6.2

(Izdajo ukrep prepovedi približevanja. – H6.2)

7. Prva naloga pri zaščiti otroka

Preverjanje

– Preverjanje → E7.1

(Naša prva naloga je preverjanje. Če izvemo, da se v družini pojavlja nasilje nad otrokom, moramo to preveriti. – E7.1)

– Preverjanje pri nenasilnemu staršu → E7.2

(Preverjamo pri tistem staršu ki naj ne bi bil nasilnež. – E7.2)

– Preverjanje v socialnem okolju → E7.3

(Preverjamo tudi v socialnem okolju, se pravi v vrtcih ali šolah, tudi pri osebnem zdravniku. – E7.3)

– Preverjanje obravnave družine → H7.1

(Najprej pregledamo, ali smo že obravnavali kaj v družini. – H7.1)

Sodelovanje z otrokom

– Ocena ogroženosti → E7.4, G7.1

(Jih prosimo za poročila in na podlagi teh poročil potem naredimo oceno ogroženosti.

– E7.4, Narediti začetno oceno ogroženosti. – G7.1)

– Pogovor z otrokom → H7.3

(Se pogovorimo z otrokom. – H7.3)

Sodelovanje z institucijami

– Prijava policiji → F7.2

(Sledi prijava policiji. – F7.2)

– Ukrep prepovedi približevanja → H7.2

(Izda se ukrep približevanja. – H7.2)

– Obvestitev šole → H7.4

(Če je izdan ukrep prepovedi približevanja, o tem obvestimo tudi šolo. – H7.4)

Zagotavljanje pomoči

– Zagotovitev vseh oblik pomoči → F7.3

(Zagotavljanje vse razpoložljive oblike strokovne pomoči otroku. – F7.3)

– Zaščita otroka → G7.2

(Zaščiti otroka. – G7.2)

– Zagotovitev varnega okolja → F7.1

(Kot prvo je naša naloga, da otroku zagotovimo varno okolje. – F7.1)

8. Posebnosti dela z otrokom, ki ima avtizem

– Sodelovanje z institucijami → E8.1

(Povezali smo se tudi z ambulanto za avtizem v Ljubljani. – E8.1)

– Izvedba tima → E8.2

(Pokličemo pristojne službe in izvedemo tim ter prosimo za nasvet, kako in kaj. – 8.2)

– Samoangažiranje → E8.3

(Veliko delamo na tem, da se učimo oziroma da pridobimo veliko informacij, ki so potrebne za delo s takšnimi otroki. – E8.3)

– Ni razlik → F8.1, G8.1

(Naše delo se tukaj nič ne razlikuje. – F8.1; Razlik ne delamo. – G8.1)

– Pomanjkanje izkušenj → H8.1

(Nismo strokovnjaki za delo z avtisti. – H8.1)

– Krepitev staršev → H8.2

(Pomembno je, da so starši tisti, ki zanje poiščejo pomoč. – H8.2)

9. Posebnosti pri delu z mlajšimi/starejšimi otroki

– Psihologinja → E9.1

(Če so to kakšni razgovori, potem pri mlajših otrocih po navadi za sodelovanje prosimo našo psihologinjo. – E9.1)

– Upoštevanje potreb → E9.2, F9.3, H9.3

(Delamo pa skupaj s celo družino, ampak se prilagodimo starosti otroka. – E9.2;

Upoštevajo se pa predvsem otrokove razvojne potrebe. – F9.3; Se prilagajamo starosti otrok in njihovem razvoju, odvisno je od konkretne situacije. – H9.3)

– Ni razlik → F9.1, G9.1, H9.2

(Starost otroka pri našem delu nima vloge pri zagotavljanju zaščite. – F9.1; Ni nekih posebnih razlik. – G9.1; Ni pa nekih oprijemljivih razlik. – H9.2)

– Aktivnejša vključenost starejših otrok v načrt pomoči. → F9.2

(So pa recimo pri načrtu pomoči otroci, ki so sposobni razumeti, kaj se dogaja, v načrtovanje pomoči bolj aktivno vključeni. – F9.2)

– Prisotnost vzgojiteljice → H9.1

(Če je to predšolski otrok, je pomembno, da je ob njem recimo vzgojiteljica. – H9.1)

10. Nasilje nad otrokom s strani starša

– Sodelovanje z nenasilnim staršem → E10.1, F10.4, G10.1, H10.1

(Kadar je nasilen samo eden od staršev, spodbujamo tistega starša, ki ni nasilen, da otroka zaščiti. – E10.1; Da pa se nasilje dogaja s strani enega od staršev, se načrt pomoči oziroma zaščita otroka dela s tistim od staršev, ki do otroka ni nasilen. – F10.4; Najprej ugotavljamo, ali ga drug starš lahko zaščiti oziroma če ga je zmožen zaščititi. – G10.1; Delamo takoj na drugem staršu, če ga je ta sposoben zaščititi. – H10.1)

– Prepoved približevanja → E10.2, H10.3

(Po navadi se izreče ukrep prepovedi približevanja. – E10.2; Izda policija ukrep prepovedi približevanja. – H10.3)

– Ocena ogroženosti → E10.3, G10.2

(Naredimo tudi oceno ogroženosti, ki jo timsko oblikujemo znotraj centra in seveda na multidisciplinarnem timu. – E10.3; Izdelava začetne ocene ogroženosti. – G10.2)

– Sodelovanje z institucijami → E10.4, G10.3

(V primeru prijave nasilja se skliče multidisciplinarni tim, skupaj s policijo, strokovnimi delavci in žrtvami, to so torej odrasle osebe, otroci sem niso vabljeni. – E10.4; V sodelovanju s policijo, šolstvom in zdravstvom se raziskuje situacija. – G10.3)

– Umik otroka iz družine → E10.5

(Na podlagi te ocene ogroženosti potem ugotovimo, ali je potreben umik otroka iz družine ali ne. – E10.5)

– Škoda pri otroku → F10.1

(Odločitev o takojšnji zaščiti otroka pred nasiljem se sprejme, kadar je otrok doživel neko škodo zaradi nasilja. – F10.1)

– Neposredna ogroženost otroka → F10.2

(Kadar okoliščine primera kažejo, da je otrok ogrožen in obstaja utemeljen razlog, da lahko nastane škoda pri tem otroku ali pa pri drugih otrocih. – F10.2)

– Največja korist otroka → F10.3, H10.4

(Največja korist otroka. – F10.3; Vedno gledamo na največjo korist otroka. – H10.4)

– Spremljanje odzivov nenasilnega starša → H10.2

(Spremljamo odzive nenasilnega starša. – H10.2)

11. Odvzem roditeljske pravice

– Zlorabljanje pravic → E11.1, G11.2

(Če roditelj to pravico zlorablja ali otroka zapusti oziroma za otroka ne skrbi, se lahko odvzame obema ali pa samo enemu od staršev. – E11.1; Se roditelju, ki zlorablja roditeljsko pravico ali je otroka zapustil oziroma s svojim ravnanjem očitno pokazal, da ne bo skrbel zanj ali pa kako drugače hudo zanemarja svoje obveznosti. – G11.2)

– Primer odvzema roditeljske pravice → E11.2

(V zadnjih petih letih smo imeli en primer odvzema roditeljske pravice. – E11.2)

– 116. ZZZDR → F11.1, H11.2

(Roditeljska pravica se lahko odvzame v primerih, kot jih določa 116. člen ZZZDR. – F11.1; Vzame se v primerih, ki jih določa 116. člen ZZZDR. – H11.2)

– Zanemarjanje s strani staršev → G11.1

(To se zgodi v primerih, kadar recimo starši opustijo skrb za otroka, se zanj ne zanimajo, ne plačujejo preživnine, nimajo stikov. – G11.1)

– Odločitev sodišča → H11.1

(Mi damo predlog, o tem pa naprej odloča sodišče. – H11.1)

12. Delo s storilci

– Ne delajo s storilci → E12.1

(Na matičnem centru za socialno delo po navadi ne delamo s storilci, ampak to delo opravijo koordinatorice. – E12.1)

– Prva socialna pomoč → E12.2, G12.1

(Ponudi mu prvo socialno pomoč. – E12.2; Vsi povzročitelji nasilja so vabljeni na pogovor v okviru prve socialne pomoči. – G12.1)

– Soočanje z odgovornostjo → F12.1, G12.2

(S storilcem se dela tako, da se ga sooča z odgovornostjo o njegovem neustreznem dejanju. – F12.1; Jih seznanimo, da je nasilje nesprejemljivo ravnanje, da so za izvajanje nasilja odgovorni sami, da je to kaznivo dejanje. – G12.2)

– Seznanitev z oblikami pomoči → F12.2, G12.4, H12.2

(Ponudijo se mu tudi vse razpoložljive oblike strokovne pomoči. – F12.2; Seznanimo jih z možnimi oblikami pomoči. – G12.4; Se mu predstavi razne oblike pomoči. – H12.2)

– Seznanitev s postopki → G12.3

(Seznanimo jih tudi s postopki. – G12.3)

– Motivacija za spremembe → G12.5

(Motiviramo jih za vključitev in spremembe. – G12.5)

– Vabilo koordinatorice na razgovor → H12.1

(S storilci dela regijska koordinatorica za nasilje, ki jih povabi na razgovor. – H12.1)

– Seznanitev s pričakovanji → H12.3

(Se pove, kaj se od njega pričakuje, določijo se termini srečanj. – H12.3)

– Obiski na domu → H12.4

(Opravijo se tudi napovedani in nenapovedani obiski. – H12.4)

– Sodelovanje z društvom za nenasilno komunikacijo → H12.5

(Sodelujejo tudi z društvom za nenasilno komunikacijo. – H12.5)

13. Časovno spremljanje družin

– Odvisno od sodelovanja → E13.1, G13.2, H13.2

(Različno je tudi od sodelovanja žrtve. – E13.1; Lahko zelo kratek čas ali pa več kot leto, odvisno od sodelovanja družine in sprememb v družini. – G13.2; Če starši sodelujejo, se lahko hitro zaključi, drugače pa lahko traja tudi leto dni. – H13.2)

– Odvisno od posamezne situacije → E13.2, F13.2, G13.1, H13.1

(Torej, časovno zelo težko opredelim, lahko je to en sam tim in prepoved poteče, se partnerja pogovorita, lahko se zgodi, da je bil to zgolj enkratni dogodek. – E13.2; Odvisno od posameznega primera. – F13.2; Sodelovanje je časovno zelo različno. – G13.1; To je odvisno od situacije. – H13.1)

– Dolgotrajno nasilje → E13.3

(Kjer je pa nasilje dolgotrajno, kjer je prisotno duševno in telesno nasilje, tam pa je treba žrtve zelo krepiti, tako da to zna trajati precej časa. – E13.3)

– Več kot leto vključitve → E13.4

(V najhujšem primeru, ki smo ga imeli, je bila gospa bila vključena v osebno pomoč še eno leto po dogodku. – E13.4)

– Opolnomočenje staršev → F13.1

(Zaključimo, ko nasilja ni več in ko starši zmorejo zaščititi interese in koristi otrok. – F13.1)

– Varnost otroka → G13.3

(Delo v družini lahko zaključimo, ko je ugotovljeno, da je za otroka bolje poskrbljeno ter sta okolje in družina zanj dovolj varna. – G13.3)

14. Čustva

– Supervizija → E14.1, G14.2, H14.2

(Znotraj centra imamo supervizije. – E14.1; Je organizirana supervizija. – G14.2; Super je supervizija. – H14.2)

– Izobraževanja → E14.2

(Pomembna so tudi izobraževanja. – E14.2)

– Samorefleksija → E14.3

(Drugače pa je samorefleksija tista, ki ti pri delu pomaga. – E14.3)

– Predelovanje občutkov → E14.4, F14.1

(Umetnost je preživeti, moraš biti resnično strukturirana oseba in znati iskati možnosti, da znaš stvari predelati in poskrbeti zase. – E14.4; Nujno potrebno predelovanje naših lastnih občutkov v intervizijskih skupinah in na supervizijskih skupinah. – F14.1)

– Primeri z otroki → F14.2, G14.3

(Osebnost me pretrga vsak primer, kjer so žrtve otroci. – F14.2; Najbolj obremenjujoči so odvzemi otrok, hude oblike nasilja, otroci s težavami v duševnem zdravju. – G14.3)

– Sodelavci → G14.1, H14.3

(Po navadi so sodelavci tisti, ki nam nudijo podporo in oporo. – G14.1; Dobro sodelujemo tudi s policisti, z direktorico. – H14.3)

– Preobremenjenost → G14.4

(Tudi preobremenjenost s primeri. – G14.4)

– Bolezen → H14.1

(Telo ti sporoča stres z boleznijo. – H14.1)

– Šport, tehnike sproščanja → H14.4

(Ukvarjam se s športom, raznimi tehnikami sproščanja. – H14.4)

– Delo v paru → H14.5

(Super je, če delaš v paru, timsko. – H14.5)

15. Kompetentnost

– Specializacije → E15.1, G15.3

(Jaz sem zagovornica specializacij področja znotraj centrov. – E15.1; Potrebovali bi sklop modulov, kjer bi se lahko vsi izobrazili za konkretne situacije in oblike pomoči. – G15.3)

– Ocenitev kompetenc → E15.2

(Če nimaš določenih znanj in veščin, to prepustiš tistemu, ki jih ima. – E15.2)

– Varne sobe → E15.3

(Sem tudi zagovornica varnih sob, ki obstajajo po Sloveniji, mi je žal nimamo. – E15.3)

– Izobraževanje → E15.4, F15.1, G15.2, H15.1

(Definitivno bi si želela še več izobraževanj. – E15.4; Nujno potrebno permanentno izobraževanje. – F15.1; Za specifične stiske ob hudem nasilju, spolnih zlorabah in smrti pa menim, da svetovalec potrebuje posebna znanja, ki jih osnovno izobraževanje za opravljanje socialnega dela ne nudi, ampak si jih mora vsak pridobiti z dodatnim izobraževanjem. – G15.2; Permanentno izobraževanje je vedno potrebno. – H15.1)

– Dobro izobraženi na področju raziskovanja razmer v družini → G15.1

(Za pogovore v smislu raziskovanja razmer v družini mislim, da smo vsi dovolj izobraženi. – G15.1)

– Svetovalni center za otroke in družine → G15.4

(Najbolje pa bi bilo, da bi se v lokalnem okolju končno ustanovil svetovalni center za otroke in družine, ki bi vključeval več strokovnjakov z različnih področij. – G15.4)

– Delo z otroki, psihiatričnimi bolniki → H15.2

(Sama bi potrebovala dodatna izobraževanja na področju določenih razvojnih faz otrok in pa pri otrocih s posebnimi potrebami, na primer pri avtistih, in pa na področju psihiatričnih bolnikov mi tudi še manjka znanja. – H15.2)